

บทที่ 2

เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมการแต่งกายของนักศึกษาหญิงในมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม
 - 1.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ
 - 1.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ที่มีในคัมภีร์อัล-กุรอาน และชะดิส
 - 1.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ของนักปราชญ์มุสลิม
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ
3. ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม
 - 3.1 ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม
4. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม
5. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องการแต่งกายของสตรีมุสลิม
6. แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา
7. บริบทมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาและชุมชนมุสลิม
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม

ในส่วนของแนวคิด ทฤษฎี จะได้กล่าว แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ดังนี้ คือ

1.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของความรู้ ความเข้าใจไว้แตกต่างกันออกไป ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สะสมจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับการได้ ยิน ได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติ องค์วิชาในแต่สาขา เช่น ความรู้เรื่องเมืองไทย ความรู้เรื่องสุขภาพ

ฮอสเปอร์ (มาโนช เวชพันธ์. 2532 : 15-16) กล่าวว่า ความรู้เป็นขั้นแรกของพฤติกรรมที่ เกี่ยวข้องกับความสามารถในการจดจำ ซึ่งอาจจะโดยการนึกได้ มองเห็น ได้ยิน หรือได้ฟัง ความรู้

เป็นหนึ่งในขั้นตอนของการเรียนรู้ โดยประกอบไปด้วยคำจำกัดความหรือความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีการแก้ไขปัญหา และมาตรฐานเป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความรู้เป็นเรื่องของการทำอะไรได้ ระลึกได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อนหรือใช้ความสามารถของสมองมากนัก ด้วยเหตุนี้ การจำได้จึงถือว่าเป็น กระบวนการที่สำคัญในทางจิตวิทยา และเป็นขั้นตอนที่นำไปสู่พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ การนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินผล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ได้ใช้ความคิดและความสามารถทางสมองมากขึ้นเป็นลำดับ

บลูม (อักษร สวัสดิ์. 2542 : 26-28) กล่าวว่า ความรู้ เป็นเรื่องที่เกิดกับการระลึกถึงเฉพาะเรื่องระลึกถึงวิจัยและขบวนการต่าง ๆ หรือระลึกแบบการกระสวนโครงสร้าง วัตถุประสงค์ในความรู้ นั้น จะเน้นในเรื่องกระบวนการทางจิตวิทยาของความจำเป็น กระบวนการเชื่อมโยงในการจัดระเบียบใหม่ มีรายละเอียดขั้นตอนดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวกับความรู้ ความจำ การระลึกได้
2. ความเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง เมื่อได้รับความรู้มาก่อนแล้ว ผู้เรียนจะเกิดความเข้าใจ ซึ่งจะออกมาในรูปแบบของการแปลความ การตีความ การคาดคะเน
3. การนำไปใช้ (Application) หมายถึง การรู้จักนำวิธีการ ทฤษฎีหลักการ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไปใช้เพื่อแก้ปัญหา โดยการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ใหม่ หรือ สถานจริง ๆ
4. การวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาจำแนกของข้อมูลหรือเรื่องราวที่สมบูรณ์เป็นส่วนย่อย ๆ ได้ และมองเห็นความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่าง ๆ เหล่านั้น รวมทั้งมองเห็นหลักการที่ส่วนประกอบย่อยนั้น จะมารวมกันแล้ว เกิดปัญหาหรือสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง
5. การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถในการรวบรวมข้อมูล ที่เป็นส่วนย่อยต่าง ๆ เข้ามารวมกันเป็นส่วนร่วมในโครงสร้างใหม่ ซึ่งมีความชัดเจน และคุณภาพ
6. การประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับคุณค่าของความคิด วิธีการแนวทาง และมาตรการต่าง ๆ ถูกนำมาใช้เพื่อการตัดสินใจประเมินค่า ความสามารถในการวินิจฉัยโดยมีกฎเกณฑ์และมาตรฐานการวิจัยเป็นเครื่องประกอบในการวินิจฉัย

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2546 : 16) กล่าวว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้ อาจโดยการฝึกหรือโดยการมองเห็น ได้ยิน จำได้ ความรู้ขั้นนี้ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับ คำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้างและวิธีการแก้ปัญหา เป็นต้น

กิริติ บุญเจือ (2525 : 1-3) ให้ความหมายของ ความรู้ หมายถึง ความรู้ทางตาหรือรู้ด้วยตาอย่างเดียว ส่วนความเข้าใจ หมายถึง ความรู้สึกซึ่งสามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาการต่าง ๆ ได้

สุนันท์ สลโกสุม (2524 : 3) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่า หมายถึง ความสามารถในการคงไว้ รักษาไว้ซึ่งข้อเท็จจริง เรื่องราวและรายละเอียดต่าง ๆ ตลอดจนประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียน ส่วนความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการเก็บรวบรวมความรู้และขยายความรู้ ความจำนั้นให้ออกไปจากเดิม อย่างสมเหตุสมผล

ตำเริง บุญเรืองรัตน์ (อุคร ชัยวรรณ. 2543 : 35) ให้ความหมายของความรู้ ความทรงจำว่า หมายถึง ความสามารถของสมองที่เก็บรักษา หรือทรงไว้ข้อเท็จจริง หรือเรื่องราวทั้งปวงที่ผู้เรียนได้ประสบมา และความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการอธิบายความรู้หรือข้อเท็จจริงในรูปแบบที่เหมือนเดิม ตลอดจนสามารถเอาข้อเท็จจริงต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันจนสามารถกล่าวได้เป็นอีกแบบหนึ่ง จนถึงขยายความสัมพันธ์นั้นออกไปให้กว้างไกลจากข้อเท็จจริง

ไพศาล หวังพานิช (เอกรัฐ สวนแสน. 2543 : 6) กล่าวว่า “ความรู้” หมายถึง บรรดาข้อเท็จจริง หรือรายละเอียดของเรื่องราวอันเป็นประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งสะสมถ่ายทอดสืบต่อกันมา ส่วน “ความเข้าใจ” หมายถึง ความสามารถในการนำความรู้ ความจำ ไปดัดแปลงปรับปรุง เพื่อให้สามารถจับใจความ อธิบายหรือเปรียบเทียบ ย่อเรื่องราวความคิดข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้

อนันต์ ศรีโสภา (เอกรัฐ สวนแสน. 2543 : 6) ได้ให้ความหมายของ “ความรู้และความเข้าใจ” ไว้ดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความจำในสิ่งที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน โดยมีความหมายครอบคลุมถึงความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาเฉพาะ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับความหมายของคำต่าง ๆ และความรู้เกี่ยวกับความจริงต่าง ๆ ได้แก่ เวลา เหตุการณ์ บุคคลสถานที่ ฯลฯ ความรู้เกี่ยวกับวิธีการและการดำเนินงานเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับลักษณะแบบแผนต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับการจัดแนวโน้มและการจัดลำดับ ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกการแปรประเภทสิ่งของต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีการดำเนินงาน ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้เกี่ยวกับการรวบรวมแนวความคิดและโครงสร้างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้เกี่ยวกับกฎและการใช้กฎในการบรรยายคุณค่า พยากรณ์หรือตีความของสิ่งที่เราสังเกตเห็น ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง

2. ความเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง ความเข้าใจความหมายของสิ่งนั้น ประกอบด้วย 1) การแปล หมายถึง การแปลจากแบบหนึ่งไปสู่แบบหนึ่ง โดยรักษาความไว้อย่างถูกต้อง 2) การตีความ หมายถึง การอธิบายหรือเรียบเรียงเนื้อหาใหม่ให้เข้าใจง่าย 3) การขยายความ หมายถึง การขยายความข้อมูลที่มีอยู่ให้ไกลไปจากเดิม

กล่าวโดยสรุป ความรู้ในงานวิจัยนี้หมายถึง สิ่งที่ได้สะสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ที่เป็นข้อเท็จจริงต่างๆที่เกิดขึ้นของบุคคล หรือเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับ

สถานที่ สิ่งของหรือบุคคล ซึ่งได้จากการสังเกต การได้ยิน การคิด การปฏิบัติ หรือจากการรายงาน การรับรู้ข้อเท็จจริงเหล่านี้ต้องชัดเจนและต้องอาศัยเวลา

1.2 แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ที่มีในอัล-กุรอาน และอะดิย

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2541 : 5-9) ได้ให้ความหมายของคำว่า “อิลมุน” เป็นคำในภาษาอาหรับ มีความหมายว่า “ความรู้” ท่านได้อธิบายและรวบรวมแนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ที่มีในอัล-กุรอานและอะดิยว่าอิลมุนเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับอิสลามและมุสลิมอย่างแนบแน่นนับแต่ที่อัลลอฮ์ (ช.บ) ทรงสร้างมนุษย์และมัลกุต (สิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้น) อื่น ๆ ความสัมพันธ์ดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

1. ความรู้ คือสิ่งที่ทำให้มนุษย์คนแรก คือ นบิอาดัม อาลัยฮิสลาม ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของมุสลิม เป็นผู้ที่เหนือกว่ามัลกุตอื่น ๆ โดยอัลลอฮ์ (ช.บ) ทรงให้ นบิอาดัม (อะลัยฮ) เป็นผู้ที่มีความรู้ รู้จักชื่อของสรรพสิ่งต่าง ๆ ดังใจความในอัล กุรอานว่า “...และพระองค์ทรงสอนบรรดานามของทั้งปวงให้แก่อาดัม...พระองค์ตรัสว่า โอ้ออาดัมจงบอกบรรดาชื่อของสิ่งเหล่านั้น...และจงรำลึกถึงขณะที่เราได้กล่าวแก่มาอิกะฮ์ว่า พวกเจ้าสูดแก่อาดัมเถิด” (ดิเรก กุลศิริสวัสต์. 2512 : 28 ; อ้างอิงจากอัล-กุรอาน บทที่ 23 โองการที่ 13-14)

2. ความรู้ คือสิ่งที่อัลลอฮ์ (ช.บ) ทรงสร้างและประทานให้แก่มนุษยชาติทั้งปวงได้ศึกษาจิตใจความในคัมภีร์อัล-กุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 23 อายะฮ์ที่ 13-14 ความว่า “และเราสร้างเขาให้เป็นเชื้ออสุจิ อยู่ในที่พักอันมั่นคง และเราได้สร้าง (คือทำให้) เชื้ออสุจิ (เติบโต) เป็นก้อนเลือด และเราได้สร้างให้ก้อนเลือดเป็นก้อนเนื้อ และเราได้ทำให้ก้อนเนื้อมีกระดูก และเราได้หุ้มกระดูกด้วยเนื้อ และเราได้ทำให้เขาเกิดมาเป็นอีกกำเนิดหนึ่ง ดังนั้นความจำเริญยิ่งแก่อัลลอฮ์ (ช.บ) ผู้เป็นเลิศยิ่งแห่งปวงผู้สร้าง” และหนึ่งในสัญญาณทั้งหลายของพระองค์ คือการสร้างชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดิน และการแตกต่างของภาษาของสุเจ้า และผิวพรรณของสุเจ้า แท้จริงในนั้นมีสัญญาณสำหรับปวงผู้มีความรู้ (ซูเราะฮ์ที่ 30 อายะฮ์ที่ 22) และเรามีได้ทำให้แผ่นดินนี้เป็นอยู่ (สำหรับอยู่อาศัย) ดอกหรือและขุนเขาเป็นหมุด (ตอกตรึงไว้) ดอกหรือและเราได้สร้างสุเจ้าเป็นคู่ (ชายกับหญิง) และเราได้ทำให้การนอนของสุเจ้าเป็นการพักผ่อน และเราได้ทำให้ราตรีเป็นที่คลุม (ให้มีค้ำและเย็น) และเราได้ทำให้ทิวาวารสำหรับการยังชีพ และเราได้สร้าง (ดาวสังเคราะห์) ที่เข้มแข็งทั้งเจ็ดไว้เบื้องบนสุเจ้า และเราได้ทำให้มีดวงประทีปหนึ่งที่สว่างจ้า และเราได้นำน้ำลงมาอย่างมากมายจากหมู่เมฆที่อุ้มฝน เพื่อมันจะได้งอกงายออกมาโดยนัยนั้นซึ่งเป็นเมล็ดพันธุ์พืช และพฤษชาติและสวนมากมายที่แออัด แท้จริงวันแห่งการตัดสินใจซึ่งขาดนั้นเป็นเวลาที่ได้ถูกกำหนดเอาไว้ (ซูเราะฮ์ที่ 78 อายะฮ์ที่ 1-17) อัลลอฮ์ (ช.บ) คือ ผู้ทรงสร้างชั้นฟ้าทั้งเจ็ดเป็นห้วง เจ้าจะไม่เห็นในการสร้างของพระผู้ทรงปราณี ซึ่งการขัดแย้งใด ๆ ดังนั้นจงหันมามองอีก เจ้าได้เห็นรอยร้าวบ้างไหม...และโดยแน่นอนยัง

ได้ประดับท้องฟ้าแห่งโลกนี้ด้วยประทีป และเราได้นำมาให้มีจรวดไว้สำหรับ (ไล่) พวกมาร... พวกเขามิได้มองดูเราเบื้องบนพวกเขาดอกหรือ ว่ามันกางและหุบปีก ไม่มีผู้ใดรังแกมันไว้ (ให้ล่องอยู่ในเวหา) นอกจากพระเจ้าผู้ทรงกรุณาปราณี (ซูเราะฮ์ที่ 67 อายะฮ์ที่ 3, 5 และ 9) โครงการที่อัญเชิญมานี้เป็นเพียงตัวอย่างของความรู้ ที่อัลลอฮ์ (ซ.บ) ทรงประทานแก่นมนุษย์ชาติ

3. ความรู้ ที่อัลลอฮ์ (ซ.บ) ทรงสร้างและประทานให้แก่นมนุษย์มีจำนวนมหาศาลดังใจความในอัล-กุรอานในซูเราะฮ์ที่ 31 อายะฮ์ที่ 27 ความว่า “ถ้ามาตรแผ่นดินใบไม้ทั้งหมดในแผ่นดินเป็นปากกา และน้ำทะเล (เป็นน้ำหมึก) เาามาแถมอีกด้วยเจ็ดคาบสมุทร ความรู้ของอัลลอฮ์ (ซ.บ) นั้นไม่มีที่สิ้นสุด อัลลอฮ์ (ซ.บ) ทรงอำนาจ ทรงปราชญ์เปรี๊ยะ”

4. ความรู้ ที่อัลลอฮ์ (ซ.บ) ได้ประทานไว้ นั้นได้ชี้แนะให้มุสลิมศึกษาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ คือ ด้วยเหตุด้วยผล ด้วยการใช้สติปัญญาไตร่ตรอง ดังอายะฮ์ในคัมภีร์ อัลกุรอานดังนี้ “พวกเขาไม่ตริตรอง (กับการเคลื่อนไหวต่าง ๆ) ในตัวของพวกเขาดอกหรือ” (ซูเราะฮ์ที่ 30 อายะฮ์ที่ 9) “พวกเขาไม่ได้ท่องเที่ยวไปตามแผ่นดินแล้ว (มิได้) พิจารณาดอกหรือว่า...” (ซูเราะฮ์ที่ 10 อายะฮ์ที่ 9) “...แท้จริงในนั้นมีสัญญาณมากมายสำหรับหมู่ชนผู้ใช้ปัญญา” (ซูเราะฮ์ที่ 30 อายะฮ์ที่ 24) “แท้จริงสัตว์ที่ชั่วร้ายที่สุด ในทัศนะของอัลลอฮ์ (ซ.บ) คือ (มนุษย์) ที่ (มีสภาพเหมือน) หูหนวกเป็นใบ้ คือ บรรดาผู้ที่ไม่ใช้สติปัญญา” (ซูเราะฮ์ที่ 8 อายะฮ์ที่ 22)

5. ความรู้ คือ สารประเภทแรกที่อัลลอฮ์ (ซ.บ) ได้ประทานแก่นมนุษย์ชาติ ผ่านท่านมุฮัมมัด (ซ.ล) จากอายะฮ์แรกของคัมภีร์อัล-กุรอานว่า “จงอ่านด้วยพระนามแห่ง พระเจ้าผู้ทรงบังเกิดสรรพสิ่งทั้งมวล ผู้ทรงสร้างมนุษย์จากก้อนเลือด...จงอ่านเถิดและพระผู้อภิบาลของเจ้าเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ยิ่ง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้” (ซูเราะฮ์ที่ 96 อายะฮ์ที่ 1-5)

6. ความรู้ เป็นสิ่งที่ท่านนบีมุฮัมมัด (ซ.ล) ให้ความสำคัญไว้อย่างมากในขณะที่ตัวท่านเองคือแหล่งแห่งความรู้ ที่สำคัญทั้งด้วยวาจาและการปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นผู้รับ โองการ (อายะฮ์) แห่งอัลกุรอาน จากอัลลอฮ์ (ซ.บ) โดยการวะฮี

ฉะนั้นนอกจากอายะฮ์ในคัมภีร์อัล-กุรอานนับแต่โองการแรกเรื่องของการศึกษาเรื่องของความรู้แล้ว ตลอดระยะเวลา 23 ปี ท่านนบีมุฮัมมัด (ซ.ล) ยังได้รับ โองการทั้งหมดเป็นจำนวน 6,236 โองการ คัมภีร์จึงเป็นทั้งธรรมนูญแห่งชีวิตของมุสลิมและเป็นแหล่งแห่งความรู้ในส่วนที่เรียกว่า ซุนนะฮ์ อันได้แก่ จริยวัตร หรือการปฏิบัติตนของท่านนบิ และหะดีษ คือวจนะของท่าน ซึ่ง หะดีษที่ท่านกล่าวไว้เกี่ยวกับการศึกษาและความรู้ว่า จงศึกษาตั้งแต่อยู่ในเปลจนถึงหลุมฝังศพ การศึกษาเป็นหน้าที่ เป็นความจำเป็นทั้งชายและหญิง ถ้าผู้ใดแสวงหาหนทางเพื่อความรู้ อัลลอฮ์ (ซ.บ) จะนำเขาไปยังหนทางสู่สวรรค์

7. ความรู้ คือฐานโครงสร้างอิสลามหรือรูกอนอิหม่าน (หลักศรัทธา) รูกอนอิสลาม (หลักปฏิบัติ) และเอียะฮฺซุฮาน (คุณธรรมนำชีวิต) กล่าวคือ (ความรู้) คือทางนำไปสู่ความศรัทธา (อิหม่าน) และอามัลอิบาดะฮฺ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการไปสู่อัลลอฮ์ (ซ.บ) กล่าวคือ นัยหนึ่ง คือ ความรู้จะนำไปสู่ความศรัทธาและการปฏิบัติตลอดจนทำให้เกิดเอียะฮฺซุฮาน การเคารพ ความยำเกรง (ตักวา) ต่ออัลลอฮ์ (ซ.บ)

8. ความรู้ คือ สิ่งทีนำไปสู่ความแตกต่างในสถานภาพของมุสลิม ซึ่งอัลลอฮ์ (ซ.บ) ได้มีอายะฮ์ประทานลงมาในอัล-กุรอาน ดังปรากฏในซูเราะฮ์ที่ 58 อายะฮ์ที่ 11 ความว่า อัลลอฮ์ (ซ.บ) จะทรงยกกระดับผู้ที่ศรัทธาและผู้ซึ่งได้มีความรู้อย่างสูงส่งยิ่ง และในซูเราะฮ์ที่ 2 อายะฮ์ที่ 269 ความว่า และผู้ใดได้รับประทานความรู้ (คือ) ได้รับการประทานความมั่งคั่งที่มหาศาล แต่ไม่มีผู้ใดใส่ใจนอกจากผู้ซึ่งมีความเข้าใจ

9. ความรู้ เป็นสิ่งที่มีผลต่อเนื่องสำหรับมุสลิมแม้จะสิ้นชีวิตแล้วก็ตามกล่าว คือ ท่านนบีมุฮัมมัด (ซ.ล) ได้กล่าวว่าไว้ว่า เมื่อลูกหลานของอาดัมสิ้นชีวิตลง การงานของเขาที่ขาดตอน เว้นแต่สิ่ง 3 ประการ คือ ทานที่เป็นวัตถุ หมายถึงการสร้างสาธารณสถานที่เป็นประโยชน์ วิชาความรู้ที่เกิดคุณประโยชน์ และลูกที่ดีขอพรให้ จากหะดีษดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ความรู้ มิได้มีประโยชน์ต่อกิจการแห่งชีวิตบนโลกนี้เท่านั้น แต่จะมีผลสืบต่อไปถึงชีวิตในโลกหน้า (โลกอาคีเราะฮ์) รวมทั้งชีวิตในบารซัค (ในหลุมฝังศพ)อีกด้วย

10. ความรู้ สำหรับมุสลิมคือ ทางนำไปสู่สวรรค์ในที่สุด ทั้ง10 ประการ ดังกล่าวนี คือ ส่วนหนึ่งของความสำคัญและความสัมพันธ์ของความรู้ กับอิสลามและมุสลิม ดังนั้นกล่าวโดยสรุป คือ ความรู้ ที่มีในอัล-กุรอานและ อัลหะดีษ คือ สารประเภทแรกที่อัลลอฮ์ (ซ.บ.) ทรงสร้างและประทานให้แก่มนุษยชาติทั้งปวงได้ศึกษา ได้ชี้แนะให้มุสลิมได้ศึกษาด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ คือ ด้วยเหตุด้วยผลด้วยการใช้สติปัญญาไตร่ตรอง ดังที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานในหลายๆซูเราะฮ์ ซึ่งแม้บุคคลจะสิ้นชีวิตไปแล้วก็ตามแต่ความรู้ก็จะอยู่กับตัวบุคคลนั้นและรู้นั้นจะเป็นทางนำไปสู่สวรรค์ในที่สุด

1.3 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ของนักปราชญ์มุสลิม

แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ของนักปราชญ์มุสลิม อาทิเช่น อัล อัจฮารี อัล เฆาะซาลี อิกวาน อัล เสาะฟาอ์ อัล-กินดี อัล ฟารอบี และ อิบน์ ซีน่า มีรายละเอียดที่น่าสนใจดังนี้

1. ทฤษฎีความรู้ของอัล อัจฮารี กลุ่มของอัล อัจฮารี ได้รับการกล่าวขานว่าเป็นกลุ่มที่ยึดกับอัลกุรอานและอัลหะดีษอย่างลึกซึ้งและเป็นกลุ่มที่ปกป้องแนวคิดของอะฮฺมัด อิบน์ ฮัมบัล (อิหม่ามฮัมบาลี) ที่ได้ให้ความสำคัญต่อวะฮีย์ มากกว่าเหตุผลในทัศนะของ อัล อัจฮารี ความรู้ต้องมาจากวะฮีย์เท่านั้น (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต. 2540 : 52)

2. ทฤษฎีความรู้ของอัล เมาะซาลี ได้จัดระดับของความรู้ดังต่อไปนี้

2.1 ความรู้ของคนทั่วไปเป็นความรู้ที่ได้มาจากประสาทสัมผัสหรือประสบการณ์และจากการบอกเล่าของผู้รู้

2.2 ความรู้เป็นวิทยาศาสตร์ความรู้ประเภทนี้เป็นความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ โดยไม่ยอมรับทุก ๆ สิ่งว่าถูกต้อง นอกจากได้หาข้อพิสูจน์โดยสมเหตุสมผล

2.3 ความรู้ที่ลึกลับ เป็นความรู้ที่จะบรรลุได้โดยการฝึกฝนที่ยาวนาน และสิ้นสุดลงเมื่อค้นพบความจริง (อิบราฮีม ฌรงค์รักษาเขต. 2540 : 52)

3. ทฤษฎีความรู้ของอิกวาน อัล-เศาะฟาอู กลุ่มอิกวาน อัล-เศาะสุฟา เชื่อว่า มนุษย์เกิดมาว่างเปล่าไม่มีความรู้ใด ๆ ความรู้ได้มาโดยการแสวงหา คนเราจะมีความรู้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสามารถและความพยายามของแต่ละคน การแสวงหาความรู้มีอยู่ 3 วิธี คือ 1) โดยการประทาน 2) โดยการหยั่งรู้และการใช้เหตุผล 3) โดยทางประสาทสัมผัส กลุ่มนี้ เชื่อว่า ความรู้ได้มาจากประสาทสัมผัสนั้น จะทำให้จิตวิญญาณซึ่งจะนำไปสู่การใช้เหตุผลหรือสัญชาตญาณ แต่การได้มาซึ่งความรู้ต้องขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละคน เพราะการมีเหตุผลของมนุษย์นั้นมีข้อจำกัด นอกจากนั้นกลุ่มนี้ยังเชื่อว่าการปฏิเสธโลกนี้ และการกระทำที่ดั่งามสามารถที่จะยกระดับจิตวิญญาณทีละน้อยจนสามารถทำให้เขาบรรลุซึ่งความรู้สูงสุดและบริสุทธิ์ (อิบราฮีม ฌรงค์รักษาเขต. 2540 : 53)

4. ทฤษฎีความรู้ของ อัล-กินดี จะเข้ากับหลักจริยศาสตร์และอภิปรัชญาแห่งความรู้สึกและจิตวิญญาณ ในทัศนะของ อัล-กินดี ความรู้นั้นไม่ได้มาจากประสาทสัมผัส หรือเหตุผลเพียงอย่างเดียว แต่ความรู้จะได้มาจากการประนีประนอมระหว่างประสาทสัมผัสกับเหตุผลประสาทสัมผัส จะทำให้เราได้รู้ถึงรูปร่างภายนอก ในขณะที่เหตุผลสามารถทำให้เรารู้ถึงธรรมชาติของมัน อัล-กินดี ยอมรับว่าความจริงแท้ได้ถูกประทานมายังศาสดาต่าง ๆ และความรู้ชนิดนี้ถือว่าเป็นความรู้ที่แท้จริง ท่านยังมีทัศนะอีกว่าความจริงปรัชญาและวะฮีย์ ได้รับการประทานลงมานั้นไม่ได้ขัดแย้งกัน นอกจากนั้นปรัชญาสามารถที่จะพัฒนาให้สอดคล้องกับตัวของมันเอง และสอดคล้องกับวะฮีย์ อย่างไรก็ตามท่านยอมรับว่าปรัชญานั้นมีข้อจำกัด และไม่สามารถที่จะแก้ไขหรือเข้าใจปัญหาบางอย่างได้ เช่น เรื่องราวเกี่ยวกับปฏิหารย์ เรื่องเกี่ยวกับนรกสวรรค์หรือแม้กระทั่งเรื่องราวเกี่ยวกับวันปรโลก แต่วะฮีย์สามารถอธิบายให้เราเข้าใจถึงสิ่งเหล่านี้ได้ และวะฮีย์ถือเป็นการจริงแท้ไม่มีความคลางแคลง (อิบราฮีม ฌรงค์รักษาเขต. 2540 : 55-56)

5. ทฤษฎีความรู้ของอัล ฟารอบี เกี่ยวกับทฤษฎีความรู้ท่าน อัล ฟารอบี จะผูกพันกับกระบวนการของความรู้มากกว่าธรรมชาติของความรู้ ในทัศนะของท่าน ความรู้สึก และประสาท

สัมผัสเป็นแหล่งที่มาของความรู้ที่สำคัญ ท่าน ได้มองถึงความสมบูรณ์ ของการเป็นมนุษย์ว่า มนุษย์ ที่สมบูรณ์ คือมนุษย์ที่แสวงหาความรู้ (อิบราเฮ็ม ฌรงค์รักษาเขต. 2540: 58)

6. ทฤษฎีความรู้ของ อิบนู ซีนา ท่านมีทัศนะว่า การแสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ นั้น เป็นสิ่งจำเป็น และเชื่อว่ามนุษย์จะบรรลุซึ่งความรู้ได้จากสองทาง 1) ทางประสาทสัมผัส 2) ทาง เหตุผล อิบนู ซีนา ได้แบ่งประสาทสัมผัสเป็น 2 ประเภท 1) ประสาทสัมผัสภายใน 2) ประสาท สัมผัสภายนอก ประสาทสัมผัสภายนอกคือ ประสาทสัมผัสทั้งห้า ในขณะที่ประสาทสัมผัสภายใน ได้รวมถึงความรู้สึก จินตนาการ ประสาทสัมผัสภายในสามารถที่จะพัฒนาและยกระดับเหตุผลของ มนุษย์ ผู้การใช้เหตุผลเสมือนมลาอิกะฮ์ และศาสดา อีกทางหนึ่งที่มนุษย์สามารถจะบรรลุซึ่งความ จริง โดยไม่ต้องผ่านประสาทสัมผัสทั้งภายในและภายนอก คือ สติปัญญาที่ตื่นตัว คือ เครื่องมือที่จะ ได้มาซึ่งความรู้ที่แท้จริง และมนุษย์จะไม่บรรลุซึ่งความจริงแท้ หากปราศจากสติปัญญาที่ตื่นตัว (อิบราเฮ็ม ฌรงค์รักษาเขต. 2540 : 60-64)

จากแนวความคิดทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาขอสรุปว่า ความรู้ ความเข้าใจ หมายถึง ความทรงจำในเรื่องจริงรายละเอียดต่าง ๆ และความสามารถนำความรู้ที่เก็บรวบรวมมาใช้ตัดแปลง อธิบายเปรียบเทียบ ในเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างมีเหตุผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อทางศาสนาของชาว ไทยมุสลิม มีหลักศรัทธาในศาสนาที่มั่นคง มีหลักปฏิบัติที่เคร่งครัด มีบทบัญญัติได้กำหนดไว้อย่าง ชัดเจนในคัมภีร์อัล-กุรอาน ในหะดีษ (วจนะของท่านนบีมุฮัมมัด) (ช.บ) และซุนนะฮ์ (แบบฉบับ ของท่านนบีมุฮัมมัด (ช.ล) ในการศึกษาครั้งนี้ ความรู้ ความเข้าใจ หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับ บทบัญญัติของศาสนาอิสลาม โดยผู้ศึกษาจะวัดความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการแต่งกาย ของนักศึกษาหญิง ที่มีในบทบัญญัติของศาสนาอิสลามในมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในการแปลผลจะใช้แบบทดสอบแบบถูกผิดและวัด โดยใช้อัตราส่วน ประเมินค่า

2. แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

ทัศนคติ เป็นแนวความคิดที่มีความสำคัญมากแนวหนึ่งทาง จิตวิทยาสังคม และ การ สื่อสาร และมีการใช้ คำนี้กันอย่างแพร่หลาย สำหรับการนิยามคำว่า ทัศนคตินั้น ได้มีนักวิชาการ หลายท่านให้ความหมายไว้ดังนี้

โรเจอร์ (สินนภา ภู่ว่าง. 2544 : 22) ได้กล่าวถึง ทัศนคติ ว่า เป็นดัชนีชี้ว่า บุคคลนั้นคิด และรู้สึกอย่างไร กับคนรอบข้าง วัตถุหรือสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ โดยทัศนคตินั้นมี รากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะ ตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเป็นมิติของการประเมิน เพื่อแสดงว่า ชอบหรือไม่ชอบ ต่อประเด็นหนึ่ง ๆ

ซึ่งถือเป็น การสื่อสารภายในบุคคล (Interpersonal communication) ที่เป็นผลกระทบมาจากการรับสาร อันจะมีผลต่อพฤติกรรมต่อไป

นิวคอมป์ (สินนภา ภู่ว่าง. 2544 : 22) ให้คำจำกัดความไว้ว่า ทักษะคติ ซึ่งมีอยู่ในเฉพาะคนนั้นขึ้นกับสิ่งแวดล้อมอาจแสดงออกในพฤติกรรมซึ่งเป็นไปได้ใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะชอบหรือพึงพอใจซึ่งทำให้ผู้อื่นเกิดความรักใคร่ อยากรใกล้ชิดสิ่งนั้น ๆ หรืออีกลักษณะหนึ่งแสดงออกในรูปความไม่พอใจเกลียดชังไม่อยากรใกล้สิ่งนั้น

นอร์แมน แอล มุน (สินนภา ภู่ว่าง. 2544 : 22) กล่าวว่า ทักษะคติ คือ ความรู้สึกและความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคล สถานการณ์ สถาบัน และข้อเสนอใด ๆ ในทางที่จะยอมรับ หรือปฏิเสธซึ่งมีผลทำให้บุคคลพร้อมที่จะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองด้วยพฤติกรรมอย่างเดียวกันตลอด

ศักดิ์ สุนทรเสณี (2531 : 2) กล่าวถึง ทักษะคติ ที่เชื่อมโยงไปถึงพฤติกรรมของบุคคล ว่า ทักษะคติ หมายถึง

1. ความสลับซับซ้อนของความรู้สึก หรือการมีอคติของบุคคลในการที่จะ สร้างความพร้อม ที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตามประสบการณ์ของบุคคลนั้นที่ได้รับมา
 2. ความโน้มเอียง ที่จะมิปฏิกิริยาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ดีหรือต่อต้านสิ่งแวดล้อมที่จะมาถึงทางหนึ่งทางใด
 3. ในด้าน พฤติกรรม หมายถึง การเตรียมตัวหรือความพร้อมที่จะตอบสนอง
- จากคำจำกัดความต่าง ๆ เหล่านี้ จะเห็นได้ว่ามีประเด็นร่วมที่สำคัญดังนี้คือ 1) ความรู้สึกภายใน 2) ความพร้อม หรือ แนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมในทางใดทางหนึ่ง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ทักษะคติ เป็นความสัมพันธ์ที่คาบเกี่ยวกันระหว่างความรู้สึกและความเชื่อหรือการรู้ของบุคคลกับแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมได้ตอบในทางใดทางหนึ่งต่อเป้าหมายของทักษะคตินั้น โดยสรุปทักษะคติในงานที่นี้เป็นเรื่องของจิตใจ ทำที่ ความรู้สึกนึกคิด และความโน้มเอียงของบุคคลที่ได้รับมา ซึ่งเป็นไปได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบทักษะคตินี้มีผลให้มีการแสดงพฤติกรรมออกมาจะเห็นได้ว่า ทักษะคติประกอบด้วยความคิดที่มีผลต่ออารมณ์และความรู้สึกนั้นออกมาโดยทางพฤติกรรม

2.1 องค์ประกอบของทักษะคติ

จากความหมายของ ทักษะคติ ดังกล่าว สามารถแยกองค์ประกอบของ ทักษะคติได้ 2 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (The cognitive component) คือ ส่วนที่เป็นความเชื่อของบุคคล ที่เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ทั่วไปทั้งที่ชอบและไม่ชอบ หากบุคคลมีความรู้หรือคิดว่าสิ่งใดดี มักจะมีทักษะคติ ที่ดีต่อสิ่งนั้นแต่หากมีความรู้มาก่อนว่าสิ่งใดไม่ดีก็จะมีทักษะคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

องค์ประกอบด้านความรู้สึก (The affective component) คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีผลแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพของคนนั้นเป็นลักษณะที่เป็นค่านิยมของแต่ละบุคคล

2. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (The behavioral component) คือ การแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งหรือบุคคลหนึ่งซึ่งเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านความรู้ ความคิดและความรู้สึก

จะเห็นได้ว่าการที่บุคคลมีทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดต่างก็เนื่องมาจากบุคคลมีความเข้าใจมีความรู้สึกหรือมีแนวความคิดแตกต่างกันนั่นเอง ดังนั้นส่วนประกอบทางด้านความคิดหรือความรู้ ความเข้าใจ จึงนับได้ว่าเป็นส่วนประกอบขั้นพื้นฐานของทัศนคติและส่วนประกอบนี้จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความรู้สึกของบุคคลอาจออกมาในรูปแบบแตกต่างกันทั้งในทางบวกและทางลบซึ่งขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์และการเรียนรู้ (พรทิพย์ บุญนิพัทธ์. 2542 : 49)

2.2 การเกิดทัศนคติ

กอร์ดอน อัลพอร์ท (พรทิพย์ บุญนิพัทธ์. 2542 : 50) ได้ให้ความเห็นเรื่อง ทัศนคติว่าอาจเกิดขึ้นจากสิ่งต่างๆดังนี้

1. เกิดจากการเรียนรู้ เด็กเกิดใหม่จะได้รับการอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรม และประเพณีจากบิดามารดา ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนได้เห็นแนวการปฏิบัติของพ่อแม่แล้วรับมาปฏิบัติตามต่อไป

2. เกิดจากความสามารถในการแยกแยะความแตกต่าง คือ แยกสิ่งดีไม่ดี เช่น ผู้ใหญ่กับเด็กจะมีการกระทำที่แตกต่างกัน

3. เกิดจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคลซึ่งแตกต่างกันออกไป เช่น บางคนมี ทัศนคติไม่ดีต่อครูเพราะเคยตำหนิตนแต่บางคนมีทัศนคติที่ดีต่อครูคนเดียวกันนั้นเพราะเคยชมตนเสมอ เกิดจากการเลียนแบบหรือรับเอาทัศนคติของผู้อื่นมาเป็นของตน เช่น เด็กอาจรับทัศนคติ ของบิดามารดาหรือครูที่ตนเองชื่นชมมาเป็นทัศนคติของตนได้

เครซ และ ครัทซ์ฟิลด์ (พรทิพย์ บุญนิพัทธ์. 2542 : 50) ได้ให้ความเห็นว่า ทัศนคติ อาจเกิดขึ้นจากการตอบสนองความต้องการของบุคคล นั่นคือ สิ่งใดตอบสนองความต้องการของคนได้ บุคคลนั้นก็จะมี ทัศนคติ ที่ดีต่อสิ่งนั้น หากสิ่งใดตอบสนองความต้องการของคนไม่ได้ บุคคลนั้นก็จะมี ทัศนคติ ไม่ดีต่อสิ่งนั้น การได้เรียนรู้ความจริงต่าง ๆ อาจโดยการอ่านหรือจากคำบอกเล่าของผู้อื่นก็ได้ ฉะนั้นบางคนจึงอาจเกิดทัศนคติไม่ดีต่อผู้อื่นจากการฟังคำติฉินที่ใครๆมาบอกไว้ก่อนก็ได้ เช่น

1. การเข้าไปเป็นสมาชิก หรือสังกัดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งคนส่วนมากมักยอมรับเอา ทัศนคติของกลุ่มมาเป็นของตนหากทัศนคตินั้น ไม่ขัดแย้งกับทัศนคติของตนเกินไป

2. ทักษคติ มีส่วนสำคัญกับบุคลิกภาพของบุคคลนั้นด้วย คือผู้ที่มีบุคลิกภาพสมบูรณ์มักมองผู้อื่นในแง่ดี ส่วนผู้ปรับตัวยากจะมีทัศนคติในทางตรงข้าม คือมักมองว่ามีคนคอยอิจฉาริษยา หรือคิดร้ายต่างๆต่อตน

ชงชัย สันติวงษ์ (2539 : 166 - 167) กล่าวว่า ทักษคติ ก่อตัวเกิดขึ้นมาและเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน คือ

1. การจูงใจทางร่างกาย (Biological motivation) ทักษคติ จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง กำลังดำเนินการตอบสนองตามความต้องการ หรือแรงผลักดันทางร่างกาย ตัวบุคคลจะสร้างทัศนคติที่ดีต่อบุคคลหรือสิ่งของที่สามารช่วยให้อามีโอกาสตอบสนองความต้องการของตนได้

2. ข่าวสารข้อมูล (Information) ทักษคติ จะมีพื้นฐานมาจากชนิดและขนาดของข่าวสารที่ได้รับรวมทั้งลักษณะของแหล่งที่มาของข่าวสาร ด้วยกลไกของการเลือกเฟ้นในการมองเห็นและเข้าใจปัญหาต่าง ๆ (Selective Perception) ข่าวสารข้อมูลบางส่วนที่เข้ามาสู่บุคคลนั้น จะทำให้บุคคลนั้นเก็บไปคิด และสร้างเป็นทัศนคติขึ้นมาได้

3. การเข้าเกี่ยวข้องกับกลุ่ม (Group affiliation) ทักษคติบางอย่างอาจมาจากกลุ่มต่าง ๆ ที่บุคคลเกี่ยวข้องกับอยู่ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เช่น ครอบครัว วัค กลุ่มเพื่อนร่วมงาน กลุ่มกีฬา กลุ่มสังคมต่าง ๆ โดยกลุ่มเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นแหล่งรวมของค่านิยมต่างๆ แต่ยังมีกาถ่ายทอดข้อมูลให้แก่บุคคลในกลุ่ม ซึ่งทำให้สามารถสร้างทัศนคติขึ้นได้ โดยเฉพาะครอบครัวและกลุ่มเพื่อนร่วมงานเป็นกลุ่มที่สำคัญที่สุด (Primary group) ที่จะเป็นแหล่งสร้างทัศนคติให้แก่บุคคลได้

4. ประสบการณ์ (Experience) ประสบการณ์ของคนที่มีต่อวัตถุสิ่งของย่อมเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้บุคคลต่างๆตีค่าสิ่งที่เขาได้มีประสบการณ์มาจนกลายเป็นทัศนคติได้

5. ลักษณะท่าทาง (Personality) ลักษณะท่าทางหลายประการต่างก็มีส่วนทางอ้อมที่สำคัญในการสร้างทัศนคติให้กับตัวบุคคล

โดยสรุปองค์ประกอบของทัศนคติ คือ ปัจจัยต่าง ๆ ของการก่อตัวของทัศนคติเท่าที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ในความเป็นจริงจะมีได้มีการเรียงลำดับตามความสำคัญแต่อย่างใดเลยทั้งนี้เพราะปัจจัยแต่ละทางเหล่านี้ตัวไหนจะมีความสำคัญต่อการก่อตัวของทัศนคติมากหรือน้อยย่อมสุดแล้วแต่ว่าการพิจารณาสร้างทัศนคติต่อสิ่งดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยใดมากที่สุด ดังนั้นโดยสรุปการเกิดทัศนคติ เกิดจากการเรียนรู้ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และประสบการณ์ของแต่ละบุคคลของสิ่งหนึ่งซึ่งแตกต่างกันออกไป โดยแต่ละบุคคลจะตีค่าจากประสบการณ์นั้นเป็นทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีแตกต่างกันตามความคิดของแต่ละคน

2.3 ประเภทของทัศนคติ

บุคคลสามารถแสดง ทัศนคติ ออกได้ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ทักษะคติทางเชิงบวก เป็นทักษะคติที่ชักนำให้บุคคลแสดงออกมามีความรู้สึกรู้สึกหรืออารมณ์ จากสภาพจิตใจได้ตอบในด้านดีต่อบุคคลอื่นหรือเรื่องราวใดเรื่องราวหนึ่งรวมทั้งหน่วยงาน องค์กร สถาบัน และการดำเนินกิจการขององค์กรอื่นๆเช่น กลุ่มชาวเกษตรกรย่อมมีทักษะคติ ทางบวก หรือ มีความรู้สึกที่ดีต่อสหกรณ์การเกษตรและให้ความสนับสนุนร่วมมือด้วยการเข้าเป็นสมาชิกและร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอเป็นต้น

2. ทักษะคติทางลบหรือไม่ดี คือทักษะคติที่สร้างความรู้สึกรู้สึกเป็นไปในทางเสื่อมเสียไม่ได้ รับความเชื่อถือหรือไว้วางใจอาจมีความเคลือบแคลงระแวงสงสัย รวมทั้งเกลียดชังต่อบุคคลใด บุคคลหนึ่งเรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งหรือหน่วยงานองค์กร สถาบัน และการดำเนินกิจการ ขององค์กรและอื่น ๆ เช่น พนักงานเจ้าหน้าที่บางคนอาจมีทักษะคติเชิงลบต่อบริษัทก่อให้เกิดอคติ ขึ้นในจิตใจของเขาจนพยายามประพฤติกฎและปฏิบัติต่อต้านกฎระเบียบของบริษัทอยู่เสมอ

3. ทักษะคติประเภทที่สาม ซึ่งเป็นประเภทสุดท้าย คือ ทักษะคติที่บุคคลไม่แสดง ความคิดเห็นในเรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งหรือต่อบุคคล หน่วยงาน สถาบัน องค์กร และอื่นๆ โดยสิ้นเชิง เช่น นักศึกษาบางคนอาจมีทักษะคติหนึ่งเฉยอย่างไม่มีความคิดเห็นต่อปัญหาใดได้เพียงเรื่อง กฎระเบียบว่าด้วยระเบียบของนักศึกษา ทักษะคติ ทั้ง 3 ประเภทนี้ บุคคลอาจจะมีเพียงประการ เดียวหรือหลายประการก็ได้ขึ้นอยู่กับความมั่นคงในความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ หรือค่านิยมอื่นๆ ที่ มีต่อบุคคล สิ่งของ การกระทำ หรือสถานการณ์

แคลเนี่ยล แคทซ์ (ลินินภา ภูสว่าง, 2544 : 25) ได้อธิบายถึงหน้าที่หรือกลไกของทักษะคติ ที่สำคัญไว้ 4 ประการ ดังนี้คือ

1. เพื่อใช้สำหรับการปรับตัว (Adjustment) หมายความว่า ตัวบุคคลทุกคนจะอาศัย ทักษะคติเป็นเครื่องยึดถือสำหรับการปรับพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทางที่จะก่อให้เกิด ประโยชน์แก่ตนสูงที่สุดและให้มีผลเสียน้อยที่สุด ดังนี้ทักษะคติจึงสามารถเป็นกลไกที่จะสะท้อน ให้เห็นถึงเป้าหมายที่พึงประสงค์และที่ไม่พึงประสงค์ของเขาและด้วยสิ่งเหล่านี้เองที่จะทำให้ แนวโน้มของพฤติกรรมเป็นไปในทางที่ ต้องการมากที่สุด

2. เพื่อป้องกันตัว (Ego – defensive) โดยปกติในทุกขณะคนทั่วไปมักจะมีแนวโน้มที่จะ ไม่ยอมรับความจริงในสิ่งซึ่งเป็นที่ขัดแย้งกับความนึกคิดของตน (Self – image) ดังนี้ ทักษะคติจึง สามารถสะท้อนออกมาเป็นกลไกที่ป้องกันตัวโดยการแสดงออกเป็นความรู้สึกถูกเหยียดหยาม หรือดิฉินนิทานคนอื่นและขณะเดียวกันก็จะยกตนเองให้สูงกว่าด้วยการมีทักษะคติที่ถือว่าตนนั้น เหนือกว่าผู้อื่นการก่อตัวที่เกิดขึ้นมาของทักษะคติในลักษณะนี้จะมีลักษณะแตกต่างจากการมี ทักษะคติเป็นเครื่องมือในการปรับตัว ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวคือ ทักษะคติจะมีใช้พัฒนาขึ้นมา จากการมีประสบการณ์กับสิ่งนั้น ๆ โดยตรงหากแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากภายในตัวผู้หนึ่งเองและสิ่งที่

เป็นเป้าหมายของการแสดงออกมาซึ่งทัศนคตินั้นก็เป็นเพียงสิ่งที่เขาผู้นั้นหวังใช้เพียงเพื่อการระบายความรู้สึกเท่านั้น

3. เพื่อการแสดงความหมายของค่านิยม (Value expressive) ทัศนคติ นั้นเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมต่าง ๆ และด้วย ทัศนคติ นี้เอง ที่จะใช้สำหรับสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม ต่าง ๆ ในลักษณะที่จำเพาะเจาะจงยิ่งขึ้น ดังนั้น ทัศนคติ จึงสามารถใช้สำหรับ อรรถาธิบายและบรรยายความเกี่ยวกับ ค่านิยม ต่าง ๆ ได้

4. เพื่อเป็นตัวจัดระเบียบเป็นความรู้ (Knowledge) ทัศนคติจะเป็นมาตรฐานที่ตัวบุคคลจะสามารถใช้ประเมินและทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมที่มีอยู่รอบตัวเขาด้วยกลไกดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ตัวบุคคลสามารถรู้และเข้าใจถึงระบบและระเบียบของสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวเขาได้

โดยสรุป ทัศนคติจึงแบ่งออกเป็นทัศนคติเชิงบวก ซึ่งเป็นการแสดงออกทางสภาพจิตใจของบุคคลที่ได้ตอบในด้านดีต่อบุคคล สิ่งของหรือเรื่องราวหนึ่ง ทัศนคติเชิงลบนั้นเป็นทัศนคติที่จะตรงข้ามกับทัศนคติเชิงบวก คือ แสดงความรู้สึกที่เป็นไปในทางที่เสื่อมเสีย ในทางที่ไม่ดี และทัศนคติที่ไม่แสดงออกถึงความรู้สึกใดต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งบุคคลจะอาศัยทัศนคติเป็นเครื่องยึดถือสำหรับการปรับพฤติกรรมของตน ทัศนคติมิใช่พัฒนาขึ้นมาจากประสบการณ์กับสิ่งนั้น โดยตรงแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลนั่นเอง

2.4 การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

เคลแมน (ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2546 : 24) ได้อธิบายถึง การเปลี่ยนแปลง ทัศนคติ โดยมีความเชื่อว่า ทัศนคติ อย่างเดียวกันอาจเกิดในตัวบุคคลด้วยวิธีที่ต่างกัน จากความคิดนี้เคลแมน ได้แบ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ออกเป็น 3 ประการ คือ

1. การยินยอม (Concede) การยินยอมจะเกิดได้เมื่อบุคคลยอมรับสิ่งที่มีอิทธิพลต่อตัวเขาและมุ่งหวังจะได้รับความพอใจจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลนั้น การที่บุคคลยอมกระทำตามสิ่งที่ยากให้เขากระทำนั้นไม่ใช่เพราะบุคคลเห็นด้วยกับสิ่งนั้น แต่เป็นเพราะเขาคาดหวังว่าจะได้รับรางวัลหรือการยอมรับจากผู้อื่นในการเห็นด้วยและกระทำตาม ดังนั้นความพอใจที่ได้รับจากการยอมกระทำตามนั้นเป็นผลมาจากอิทธิพลทางสังคม หรืออิทธิพลของสิ่งทีก่อให้เกิดการยอมรับนั้น กล่าวได้ว่าการยอมกระทำตามนี้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งจะมีพลังผลักดันให้บุคคลยอมกระทำตามมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนหรือความรุนแรงของรางวัลและการลงโทษ

2. การเลียนแบบ (Imitate) การเลียนแบบเกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้น ซึ่งการยอมรับนี้เป็นผลมาจากการที่บุคคลต้องการจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีหรือที่พอใจระหว่างตนเองกับผู้อื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นจากการเลียนแบบนี้ ทัศนคติของบุคคลจะเปลี่ยนไปมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าให้เกิดการเลียนแบบ กล่าวได้ว่าการเลียนแบบเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ซึ่งผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความโน้มน้าวใจของสิ่งเร้าที่มีต่อบุคคลนั้น การเลียนแบบจึงขึ้นอยู่กับพลัง (Power) ของผู้ส่งสารบุคคลจะรับเอาบทบาททั้งหมดของคนอื่นมาเป็นของตนเองหรือแลกเปลี่ยนบทบาทซึ่งกันและกันบุคคลจะเชื่อในสิ่งที่ตัวเอง เลียนแบบแต่ไม่รวมถึงเนื้อหาและรายละเอียดในการเลียนแบบทัศนคติของบุคคลจะเปลี่ยนไปมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าที่ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลง

3. ความต้องการที่อยากจะเปลี่ยน (Require to convert) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือกว่า ซึ่งตรงกับความต้องการภายในค่านิยมของเขา พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในลักษณะนี้จะสอดคล้องกับค่านิยมที่บุคคลมีอยู่เดิมความพึงพอใจที่ได้จะขึ้นอยู่กับเนื้อหารายละเอียดของพฤติกรรมนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ถ้าความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมถูกกระทบไม่ว่าจะในระดับใดก็ตามจะมีผลต่อการเปลี่ยนทัศนคติทั้งสิ้น นอกจากนี้ทัศนคติของบุคคล เมื่อเกิดขึ้นแล้วแม้จะคงทนแต่ก็จะสามารถเปลี่ยนได้โดยตัวบุคคล สถานการณ์ ข่าวสาร การชวนเชื่อและสิ่งต่างๆ ที่ทำให้เกิดการยอมรับในสิ่งใหม่แต่จะต้องมีความสัมพันธ์ กับค่านิยมของบุคคลนั้นนอกจากนี้อาจเกิดจากการยอมรับโดยการบังคับ เช่น กฎหมาย ขอบังคับ

การเปลี่ยน ทัศนคติ มี 2 ชนิด คือ 1) การเปลี่ยนแปลงไปในทางเดียวกัน หมายถึง ทัศนคติของบุคคลที่เป็นไปในทางบวกก็จะเพิ่มมากขึ้นในทางบวกด้วย และทัศนคติที่เป็นไป ในทางลบก็จะเพิ่มมากขึ้นในทางลบด้วย 2) การเปลี่ยนแปลงไปคนละทาง หมายถึง การเปลี่ยน ทัศนคติเดิมของบุคคลที่เป็นไปในทางบวก ก็จะลดลงไปในทางลบและถ้าเป็นไปในทางลบก็จะกลับเป็นไปในทางบวกเมื่อพิจารณาแหล่งที่มาของทัศนคติแล้ว จะเห็นว่าองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงให้บุคคลเกิดทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ ก็คือ ความรู้ทั้งนี้เพราะไม่ว่าทัศนคติจะเกิดจากประสบการณ์เฉพาะอย่างสิ่งที่เป็นแบบอย่างหรือความเกี่ยวข้องกับสถาบันก็จะแสดงออกมาทางทัศนคติได้ โดยสรุปคือ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกิดจากความยินยอม การเลียนแบบ และความต้องการที่อยากจะเปลี่ยน เพื่อมุ่งหวังจะได้รับความพอใจจากบุคคลไม่ใช่เพราะบุคคลเห็นด้วยกับสิ่งนั้น แต่เพราะเขาหวังจะได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น

2.5 ความสัมพันธ์ระหว่าง ทัศนคติกับพฤติกรรม

ทัศนคติ กับพฤติกรรมมีความสัมพันธ์ มีผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ทัศนคติมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคลในขณะที่เดียวกันการแสดงพฤติกรรมของบุคคลก็มีผลต่อทัศนคติของบุคคลด้วย อย่างไรก็ตามทัศนคติเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้เกิดพฤติกรรม ทั้งนี้เพราะเทรียนดิส (ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2546 : 24) กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากทัศนคติ บรรทัดฐานของสังคม นิสัย และผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ทักษะ

แมคไกวร์ และมิลแมน (ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2546 : 25) กล่าวว่า แนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทักษะ โดยใช้อิทธิพลทางสังคมเกิดจากความเชื่อที่ว่าบุคคลจะพัฒนา ทักษะของตนเองในลักษณะใดนั้น ขึ้นอยู่กับข้อมูลที่ได้รับจากผู้อื่นในสังคมสิ่งที่มีอิทธิพลทางสังคม แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. กลุ่มอ้างอิง (Reference group) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่เราใช้เป็นมาตรฐานสำหรับประเมิน ทักษะ ความสามารถของเรา หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยทั่วไปบุคคลจะใช้กลุ่มอ้างอิงเพื่อประเมิน ทักษะของตนและตัดสินใจว่าทักษะของตนถูกต้องเพราะคิดว่าคนส่วนใหญ่ในกลุ่มมีทักษะเช่นเดียวกับตน วัตสันและ จอห์นสัน (ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2546 : 25-26) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของกลุ่มอ้างอิงที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทักษะไว้ดังนี้

1.1 ทักษะ ของบุคคลจะมีผลอย่างมากจากกลุ่มที่เขามีส่วนร่วม และกลุ่มที่เขาต้องการจะร่วมด้วย

1.2 ถ้าทักษะ ของบุคคลสอดคล้องกับมาตรฐานหรือบรรทัดฐานของกลุ่มจะเป็นการเสริมแรง (Reinforcement) ให้กับ ทักษะ นั้น มากขึ้น ในทางตรงข้าม จะเป็นการลงโทษ (Penalty) ถ้าบุคคลนั้นมี ทักษะ ไม่ตรงกับมาตรฐานหรือบรรทัดฐานของกลุ่ม

1.3 บุคคลที่ขึ้นอยู่กับกลุ่ม หรือติดอยู่กับกลุ่มมาก จะเป็นผู้ที่เปลี่ยนแปลง ทักษะ ได้ยากที่สุด ถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นความพยายาม ของบุคคลภายนอก

1.4 การสนับสนุน หรือเห็นด้วยกับ ทักษะ บางอย่างของสมาชิกในกลุ่มแม้เพียง 1 คนเท่านั้น ก็สามารถดลอิทธิพลของกลุ่มใหญ่ ที่มีต่อ ทักษะ ของสมาชิกในกลุ่มได้

1.5 แม้เป็นเพียงสมาชิก 2 คนในกลุ่มเท่านั้น ที่ยึดมั่นในความคิดหรือ ทักษะ บางอย่าง ก็จะมีอิทธิพลต่อสมาชิกในกลุ่มได้

1.6 การมีส่วนร่วมในการอภิปรายกลุ่มและ การตัดสินใจกลุ่ม จะช่วยลดการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ทักษะ ถ้ากลุ่มตัดสินใจยอมรับ ทักษะ ใหม่ สมาชิกในกลุ่มก็จะยอมรับ ทักษะ ด้วย

1.7 ถ้าบุคคลเปลี่ยนแปลงกลุ่มอ้างอิงของตน ทักษะ ของบุคคลก็มีแนวโน้มจะเปลี่ยนแปลงด้วย

2. บุคคลอ้างอิง (Reference individuals) หมายถึง บุคคลที่เราใช้เป็นมาตรฐานเพื่อประเมิน ทักษะ ความสามารถของเรา หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น อิทธิพลของผู้อื่นที่มีต่อ ทักษะ ของบุคคล ตรงกับ กระบวนการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เรียกว่า การเลียนแบบ (Identification) ซึ่ง

เป็นกระบวนการ ที่บุคคลรับเอา คุณสมบัติ ของผู้อื่น เช่น ความคิด ทักษะ พฤติกรรม เป็นต้น มาเป็นของตน

ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของ ทักษะ ในส่วนของการรับรู้เชิงแนวคิด (Cognitive component) เมื่อองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบส่วนอื่นจะมีแนวโน้มที่จะ เปลี่ยนแปลงด้วยกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมร่างกายของนักศึกษาหญิงมุสลิม ต้องมีความเชี่ยวชาญ (Expertness) เป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องหลักการศาสนาอิสลามและมีความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) จะทำให้มีความน่าเชื่อถือสูง สามารถชักจูงใจได้ดีอีกทั้งมีบุคลิกภาพ (Personality) ดีก็จะมี ความสำคัญต่อการเชื่อฟังของนักศึกษาหญิงมุสลิมอีกด้วย

3. ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม

นักวิชาการ ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมไว้แตกต่างกันออกไป ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ความหมายของพฤติกรรม

พจนานุกรมลองแมน (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2541 : 25) ให้คำจำกัดความว่า พฤติกรรม เป็นการกระทำหรือการตอบสนองการกระทำทางจิตวิทยาของแต่ละบุคคล และเป็นปฏิสัมพันธ์ของการตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นทั้งภายในหรือภายนอก นอกจากนี้ยังรวมถึงกิจกรรมการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายสังเกตเห็นได้หรือผ่านการใคร่ครวญมาแล้ว หรือเป็นไปโดยไม่รู้สึกรู้สึกรู้

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 : 768) ได้ให้ความหมายของคำว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำ หรืออาการที่แสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และ ความรู้สึกเพื่อตอบสนองสิ่งเร้า

สุรพล พยอมแย้ม (2545 : 18-19) กล่าวว่า พฤติกรรมในทางจิตวิทยานั้น หมายถึง การกระทำอันเนื่องมาจากการกระตุ้นหรือถูกจูงใจจากสิ่งเร้าต่าง ๆ การกระทำหรือพฤติกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นเพื่อให้ผู้อื่น ได้สัมผัสรับรู้ ทั้งนี้เราจะเห็นได้ว่ามีพฤติกรรมจำนวนมากที่แม้จะกระทำด้วยสาเหตุหรือจุดมุ่งหมายเดียวกัน แต่ลักษณะท่าทีหรืออาการอาจแตกต่างกันไปเมื่อบุคคล เวลา สถานที่ หรือสถานการณ์เปลี่ยนไป ความแตกต่างที่เกิดขึ้นนี้เป็นเพราะการกระทำในแต่ละครั้งของบุคคลที่มีสภาพร่างกายปกติล้วนแต่จะต้องผ่านกระบวนการคิดและการตัดสินใจ อันประกอบด้วยอารมณ์และความรู้สึกของผู้กระทำพฤติกรรมนั้นๆจึงทำให้พฤติกรรมของแต่ละคราวเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนไปตามเรื่องที่เกี่ยวข้องเสมอ

จากความหมายของพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นจึงสรุปได้ว่า พฤติกรรมคือการกระทำหรือการตอบสนองทางจิตวิทยาของแต่ละบุคคลที่มีการตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นทั้งภายในและภายนอก โดยการแสดงออกจากการกระทำหรือความคิดเพื่อตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นทั้งที่สังเกตเห็นได้

และไม่ได้ เช่น การเดิน การพูด ความรู้สึก แต่มีลักษณะท่าทีที่ต่างกัน ไปเมื่อสิ่งต่างๆ รอบตัว เปลี่ยนแปลงไป เช่น บุคคล เวลา สถานที่ หรือสถานการณ์ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงตามเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง

3.2 กระบวนการเกิดพฤติกรรม

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2541 : 25-26) ได้แบ่งกระบวนการเกิดพฤติกรรมเป็น 3 กระบวนการย่อยดังนี้คือ

1. กระบวนการรับรู้ (Perception process) กระบวนการรับรู้เป็นกระบวนการเบื้องต้นที่เริ่มจากการที่บุคคลได้รับสัมผัสหรือรับข่าวสารจากสิ่งเร้าต่าง ๆ โดยผ่านระบบประสาทสัมผัส ซึ่งรวมถึงการรู้สึกกับสิ่งเร้าที่รับสัมผัสนั้นด้วย

2. กระบวนการคิดและเข้าใจ (Cognition process) กระบวนการนี้อาจเรียกได้ว่า “กระบวนการทางปัญญา” ซึ่งเป็นกระบวนการที่ประกอบไปด้วยการเรียนรู้ การคิด และการจำลองจนจนนำไปใช้หรือเกิดพัฒนาการจากการเรียนรู้ นั้น ๆ ด้วยการรับสัมผัสและการรู้สึกที่นำมาสู่การคิดและเข้าใจนี้เป็นระบบการทำงานที่มีความละเอียดซับซ้อนมาก และเป็นกระบวนการภายในทางจิตใจที่ยังมีอาจศึกษาและสรุปเป็นคำอธิบายอย่างเป็นทางการที่ชัดเจนได้

3. กระบวนการแสดงออก (Spatial behavior process) หลังจากผ่านขั้นตอนของการรับรู้และการคิดและเข้าใจแล้วบุคคลจะมีอารมณ์ตอบสนองต่อสิ่งที่ได้รับรู้นั้น ๆ แต่ยังไม่ได้แสดงออกให้ผู้อื่นได้รับรู้อย่างเป็นพฤติกรรมที่อยู่ภายใน (Cover behavior) แต่เมื่อได้คิดและเลือกที่จะแสดงการตอบสนองให้บุคคลอื่นสังเกตได้เราจะเรียกว่า พฤติกรรมภายนอก (Overt behavior) ซึ่งพฤติกรรมภายนอกนี้เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่มีอยู่ทั้งหมดภายในตัวบุคคลนั้น เมื่อมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่ง การแสดงออกมาเพียงบางส่วนของที่มีอยู่จริงเช่นนี้จึงเรียกว่า Spatial behavior โดยแท้จริงแล้ว กระบวนการย่อยทั้ง 3 ขั้นตอนนั้น ไม่สามารถแยกออกจากกันหรือเป็นอิสระต่อกันได้เพราะการเกิดพฤติกรรมแต่ละครั้งจะมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กันอย่างมาก

โดยสรุป กระบวนการเกิดพฤติกรรมเกิดจากกระบวนการรับรู้เป็นกระบวนการเบื้องต้นเมื่อรับรู้แล้วจะเกิดกระบวนการคิดและเข้าใจ ซึ่งเรียกว่ากระบวนการทางปัญญา เป็นกระบวนการภายในจิตใจและสุดท้ายกระบวนการแสดงออก เมื่อเกิดการรับรู้และเกิดการคิดและเข้าใจแล้ว แต่บุคคลอาจจะยังไม่แสดงออกเรียกว่าพฤติกรรมภายใน แต่เมื่อได้คิดและแสดงออกให้บุคคลอื่นได้เห็นเรียกพฤติกรรมภายนอก

3.3 องค์ประกอบของพฤติกรรม

บลูม (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2541 : 32) กล่าวถึง พฤติกรรมว่ากิจกรรมทุกประเภทที่มนุษย์กระทำเป็นสิ่งทีอาจจะสังเกตได้หรือสังเกตไม่ได้สามารถแบ่งพฤติกรรมได้เป็น 3 ส่วนดังนี้

1. พฤติกรรมด้านความรู้ (Cognitive domain) พฤติกรรมด้านนี้ได้จำแนกลำดับขั้นตอนของความสามารถด้านความรู้ การใช้ความคิด และการพัฒนาสติปัญญา ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ คือ ความรู้ ความเข้าใจ การนำความรู้ไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล

2. พฤติกรรมด้านทัศนคติ ค่านิยม ความรู้สึกชอบ (Affective domain) พฤติกรรมด้านนี้หมายถึง พฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ซึ่งได้แก่ ความรู้สึก ความชอบ ความสนใจ การให้คุณค่า การรับ การเปลี่ยน ค่านิยม พฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจเป็นพฤติกรรมที่ยากต่อการอธิบายและต้องใช้เครื่องมือพิเศษในการวัดพฤติกรรมเหล่านี้

3. พฤติกรรมด้านการปฏิบัติ (Psychomotor domain) เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางร่างกายให้เห็นถึงความสามารถรวมทั้งการปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่สังเกตได้พฤติกรรมด้านนี้สามารถประเมินผลได้ง่ายแต่ละกระบวนการที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมในด้านนี้ต้องใช้ระยะเวลาและการตัดสินใจหลายขั้นตอน องค์ประกอบของพฤติกรรมเป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อนและพฤติกรรมในแต่ละบุคคลที่แสดงออกมาก็ย่อมแตกต่างกันทั้งนี้เนื่องมาจากพื้นฐานการเลี้ยงดูของครอบครัว การศึกษา และการเรียนรู้ หรือสภาพสังคมต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่มีผลต่อพฤติกรรมทั้งสิ้น

โดยสรุป คือ พฤติกรรมมีองค์ประกอบ 3 ส่วนคือ 1) พฤติกรรมด้านความรู้ คือ ความสามารถด้านความรู้ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญา 2) พฤติกรรมด้านทัศนคติที่เกิดขึ้นภายในจิตใจยากต่อการอธิบาย 3) พฤติกรรมด้านการปฏิบัติเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางร่างกายจึงสามารถสังเกตได้ง่าย

3.4 ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับความหมายและลักษณะของการปรับพฤติกรรม มีรายละเอียดที่น่าสนใจดังนี้

1. ความหมายของการปรับพฤติกรรม

ในระยะแรกของการพัฒนาการปรับพฤติกรรมนั้น การกำหนดความหมายของการปรับพฤติกรรมค่อนข้างจะชัดเจน คือ เป็นการใช้ผลที่ได้จากการทดลองหลักการของการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่เหมาะสมให้เหมาะสมขึ้น เป็นการประยุกต์ทฤษฎีการเรียนรู้และข้อค้นพบ จากจิตวิทยาการทดลองเพื่อใช้ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ นอกจากนี้ยังมีนักจิตวิทยาอีกหลายท่านได้ให้ความหมายของการปรับพฤติกรรมโดยการยึดแนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้เป็นหลักเช่นกัน ทฤษฎีการเรียนรู้ที่นักจิตวิทยาทั้งหลายกล่าวถึงนั้นมักจะเน้นที่ ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกของ Pavlov และทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำของสกินเนอร์ (Skinner) สมาคมเพื่อความก้าวหน้าของพฤติกรรมบำบัดแห่งสหรัฐอเมริกา

(Association for advancement of behavior therapy หรือ AABT) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมบำบัดเอาไว้ว่าเป็นการประยุกต์หลักการทางจิตวิทยาที่ได้จากการวิจัยเชิงทดลอง และการวิจัยทางจิตวิทยาสังคมเพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหามนุษย์ และทำให้มนุษย์นั้นปรับตัวได้ดีขึ้น พฤติกรรมบำบัดเน้นการดำเนินการอย่างเป็นระบบ และประเมินประสิทธิภาพที่ผู้ที่เข้ามารับการบำบัด (AABT) จากความหมายที่ AABT จะเห็นได้ว่า AABT ได้เปิดโอกาสให้แนวคิดของจิตวิทยาสาขาอื่นๆ สามารถที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาเทคนิคการปรับพฤติกรรมได้ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นการกำหนดความหมายที่กว้างเกินไป จนทำให้ยากที่จะแยกออกว่าเทคนิคใดบ้างที่นักจิตวิทยาบำบัด (Psychotherapist) ใช้นั้นเป็นเทคนิคของพฤติกรรมบำบัด (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2541 : 8)

การให้ความหมายของการปรับพฤติกรรมที่ผู้เขียนเห็นว่าเหมาะสมกับสภาพการณ์พัฒนาของแนวคิดในปัจจุบัน น่าจะได้แก่ การปรับพฤติกรรมเป็นการนำเอาหลักการแห่งพฤติกรรม (Behavior principles) มาประยุกต์ใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างเป็นระบบซึ่งหลักการแห่งพฤติกรรมเป็นหลักการที่ครอบคลุมทั้งแนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขและแนวคิดทางจิตวิทยาต่างๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์เข้ามาประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งจุดเด่นของการกำหนดความหมายในลักษณะนี้เป็นการขีดขอบเขตให้ชัดเจนลงไปว่า แนวคิดที่จะนำมาประยุกต์ได้นั้นจะต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นแนวคิดทางจิตวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมเท่านั้น แนวคิดอื่นๆ ไม่สามารถจะนำมาประยุกต์ใช้ได้ การกำหนดความหมายของการปรับพฤติกรรม จะเห็นได้ว่ามีคำอีกคำหนึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องคือคำว่า พฤติกรรมบำบัด คำถามที่ตามมาคือ อะไรคือความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมบำบัด กับการปรับพฤติกรรม ความจริงแล้วคำที่เกี่ยวข้องกับการปรับพฤติกรรม มิได้มีเพียงพฤติกรรมบำบัดเท่านั้น หากแต่ยังมีคำว่า เทคโนโลยีแห่งพฤติกรรม (Behavior technology) และ วิศวกรรมพฤติกรรม (Behavior engineering) อีกด้วย ซึ่งทั้ง 2 คำนี้มักจะเกี่ยวข้องกับการใช้การจัดการวางเงื่อนไข (Contingency management) และการควบคุมสิ่งเร้า (Stimulus control) เท่านั้น ซึ่งค่อนข้างจะเฉพาะเจาะจงมากเกินไป อีกทั้งคำที่ใช้นั้นดูจะเป็นลักษณะเครื่องยนต์กลไกมากเกินไป จึงไม่เป็นที่นิยมใช้กัน ดังนั้นคำที่ใช้กันมากที่สุดที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคการปรับพฤติกรรม คือ การปรับพฤติกรรม และพฤติกรรมบำบัดนั่นเอง (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2541 : 2)

จากความหมายของการปรับพฤติกรรมข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การปรับพฤติกรรมนั้นหมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่เหมาะสมให้เหมาะสมขึ้น โดยเป็นการประยุกต์ทฤษฎีการเรียนรู้ และข้อค้นพบจากจิตวิทยาการทดลองเพื่อใช้ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์อย่างเป็นระบบ ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องมุ่งที่พฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้แต่เพียงอย่างเดียว เป็นการประยุกต์หลักการทางจิตวิทยาที่ได้มาจากการวิจัยเชิงทดลอง และการวิจัยทางจิตวิทยาสังคมเพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหามนุษย์ และทำให้มนุษย์นั้นปรับตัวได้ดีขึ้น

2. ลักษณะของการปรับพฤติกรรม

2.1 มุ่งที่พฤติกรรมโดยตรง โดยที่พฤติกรรมนั้นจะต้องสังเกตเห็นได้ และวัดได้ ตรงกัน ซึ่งพฤติกรรมในที่นี้หมายถึง สิ่งที่คุณคลกระทำ แสดงออก ตอบสนองหรือโต้ตอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้ยินได้ นับได้ อีกทั้งวัดได้ ตรงกัน ด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัย ไม่ว่าจะการแสดงออกหรือการตอบสนองนั้น เป็นภายในหรือภายนอกก็ตาม เช่น การร้องไห้ การเดิน การคิด การตื่นของชีพจร การอ่านหนังสือ เป็นต้น

2.2 ไม่ใช่คำที่เป็นการตีตรา เช่น คำว่า ก้าวร้าว ฉลาด โง่ เกเร ขี้เกียจ เก่ง เป็นต้น เพราะคำตีตราเหล่านี้มักจะเป็นคำที่มีความหมายกว้างๆ ที่รวมพฤติกรรมหลายๆ ลักษณะเข้าด้วยกัน จึงทำให้ไม่ชัดเจน ยกแก่การสังเกตให้ตรงกัน เนื่องจากต่างคนต่างรับรู้คำตีตราที่ต่างกันและยากแก่การจัด โปรแกรมการปรับพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายได้ นอกจากนี้บุคคลที่ถูกตีตราอาจจะพยายามทำตนให้มีลักษณะเหมือนกับที่ถูกตีตราด้วย เช่น ถ้าตีตราเด็กว่าขี้เกียจ เด็กอาจจะแสดงพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่าขี้เกียจจริง การตีตรายังทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดความอับอายได้ ถ้าการตีตรานั้นเป็นการตีตราในลักษณะที่ไม่เหมาะสม เช่น ตีตราเด็กว่าเป็นคนเห็นแก่ตัว ซึ่งถ้าผู้ปกครองรู้เข้าก็อาจจะเกิดความอับอายได้

2.3 พฤติกรรมไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมที่ปกติหรือไม่ปกติก็ตาม ย่อมเกิดจากการเรียนรู้ในอดีตทั้งสิ้น ดังนั้นพฤติกรรมเหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้

2.4 การปรับพฤติกรรมจะเน้นที่สภาพและเวลาเท่านั้น แม้ว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นในอดีตก็ตาม แต่เงื่อนไขในอดีตและผลกรรมในสภาพปัจจุบัน เป็นตัวกำหนดว่าพฤติกรรมที่เรียนรู้ในอดีตนั้นจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นบ่อยครั้งหรือลดลง ดังนั้นถ้าสามารถวิเคราะห์ได้ว่าสิ่งเร้าหรือผลกรรมใด ที่ทำให้พฤติกรรมเหล่านั้นเกิดขึ้นบ่อยครั้ง หรือลดลงในสภาพปัจจุบันก็จะสามารถทำให้ปรับสิ่งเร้า และผลกรรมนั้นได้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อที่จะทำให้พฤติกรรมดังกล่าวนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามเป้าหมายที่ต้องการ

2.5 การปรับพฤติกรรมนั้น จะเน้นที่วิธีการทางบวก มากกว่าที่จะใช้วิธีการลงโทษ ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล เนื่องจากเป้าหมายของการปรับพฤติกรรมนั้นจะเน้นที่การเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์ จึงจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีการทางบวก เพื่อสนับสนุนให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มมากขึ้น วิธีการทางบวกเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งก่อให้เกิดปัญหาทางอารมณ์น้อยกว่าการใช้วิธีการลงโทษอีกด้วย นอกจากนี้ การลงโทษยังเป็นวิธีการที่ไม่มีประสิทธิภาพเลย ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้ไปในทิศทางที่พึงประสงค์เนื่องจากการลงโทษเป็นวิธีการที่ใช้เพื่อการระงับพฤติกรรมเท่านั้น หากใช้เพื่อการพัฒนาพฤติกรรมไม่แต่อย่างใดก็ตามไม่ได้หมายความว่า การลงโทษไม่ควรจะใช้เลย การลงโทษควรจะใช้อย่างยิ่งในกรณี

ที่บุคคลมีพฤติกรรมที่รุนแรงตลอดจนพฤติกรรมนั้นอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตได้ อีกทั้งถ้าพบได้ว่าจะไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้แก่บุคคลเลยถ้าไม่ลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของบุคคลนั้นเสียก่อน นอกจากนี้การลงโทษยังสามารถสนองวัตถุประสงค์ ในแง่ที่ว่าหยุดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ชั่วขณะหนึ่ง เพื่อที่จะได้มีเวลาพอที่จะเสริมสร้างพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์ได้

2.6 วิธีการปรับพฤติกรรมนั้นสามารถใช้ได้อย่างเหมาะสมตามลักษณะปัญหาของแต่ละบุคคล เนื่องจากมีความเชื่อว่าบุคคลแต่ละคนนั้นมีความแตกต่างกัน การลงโทษวิธีหนึ่งอาจจะใช้ได้ผลกับคนๆ หนึ่ง แต่อาจจะใช้ไม่ได้ผลกับคนหลายๆ คน ได้เช่นเดียวกัน ตัวเสริมแรงตัวหนึ่งอาจจะมีประสิทธิภาพสูงมากเมื่อใช้กับบางคน แต่อาจจะไม่มีประสิทธิภาพเลยถ้าใช้กับคนกลุ่มอื่นๆ ดังนั้นในการดำเนินการปรับพฤติกรรมจึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย

2.76 วิธีการปรับพฤติกรรม เป็นวิธีการที่ได้รับการพิสูจน์มาแล้วว่ามีประสิทธิภาพและได้ผล โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2541 : 9)

ลักษณะการปรับพฤติกรรมโดยสรุป คือ มุ่งที่พฤติกรรมโดยตรงโดยที่พฤติกรรมนั้นต้องสังเกตเห็นได้ แต่ต้องไม่ใช่คำที่รุนแรง คำที่ตีตรา เช่น โง่ ฉลาด ขี้เกียจ ขยัน ซึ่งยากแก่การปรับพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายและอาจจะทำให้บุคคลนั้นพยายามทำตนให้มีลักษณะเหมือนที่ถูกตีตราด้วย พฤติกรรมนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยการเรียนรู้ที่เกิดจากบุคคลนั้นรับความรู้และทัศนคติมา การปรับพฤติกรรมนั้นเน้นที่เวลาและสภาพเพราะสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตเป็นผลมาสู่ปัจจุบัน การปรับนั้นพฤติกรรมนั้นเน้นวิธีการทางบวกมากกว่าจะลงโทษเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมและเพื่อให้พฤติกรรมนั้นเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่พึงประสงค์ การลงโทษนั้นไม่สามารถทำให้บุคคลเปลี่ยนพฤติกรรมได้แต่เป็นแค่การระงับพฤติกรรมเท่านั้น การลงโทษควรจะใช้อย่างยิ่งในกรณีที่บุคคลนั้นมีพฤติกรรมที่รุนแรงอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตได้ การปรับพฤติกรรมนั้นต้องปรับตามสภาพปัญหาของแต่ละบุคคล เพราะวิธีการหนึ่งอาจจะใช้ได้กับบุคคลหนึ่งแต่ไม่อาจจะใช้ได้กับอีกบุคคลหนึ่งก็เป็นได้

4. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม

4.1 ความหมายของอิสลามและมุสลิมได้มีผู้ให้ความหมายของอิสลามและมุสลิมดังนี้

อิมรอน บิน ยูซุป และอดี บินอิมรอน (2543 : 1) ให้ความหมายของอิสลามเป็นภาษาอาหรับ ซึ่งแปลว่า สันติ หรือการเข้าสู่สันติ ผู้ที่ยอมรับเอาอิสลามเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ได้ชื่อว่า มุสลิม ด้วยความเป็นจริงแล้ว “อิสลาม” เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่องค์ผู้อภิบาลแห่งสากลจักรวาลมอบให้แก่มนุษย์ตลอดมาทุกยุคทุกสมัยยังประชาชาติต่าง ๆ ก่อนหน้าที่ท่านศาสดา

หรือ นบีมุฮัมมัด (ศ็อล ฯ) จะถือกำเนิดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้วซึ่งเป็นที่รู้จักและเรียกกล่าวกันตามภาษาอาหรับว่า “ดินุลอิสลาม” เท่ากับ ดิน+อิสลาม ดิน คือ วิถี แนวทาง อิสลาม คือ สันติ สงบ ฉะนั้นรวมแล้ว จึงได้ความว่า วิถีหรือแนวทางไปสู่ความสงบสันติ

จรัส มะลูลีม (2541 : 11-14) ให้ความหมายอิสลามว่า อิสลาม เป็นคำภาษาอาหรับ หมายถึง การยอมรับว่า อัลลอฮ์ (ซ.บ) เป็นความจริงสูงสุด และอนันต์นั้นหมายถึง การยอมจำนน การอ่อนน้อม และการเชื่อฟัง ดังนั้น อิสลาม คือ ระเบียบที่ยืนหยัดอยู่บนหลักการยอมจำนน และเชื่อฟัง อัลลอฮ์ (ซ.บ) นี่ก็คือ สาเหตุที่มันถูกเรียกว่า ระเบียบ หรือแนวทางแห่งอิสลาม ความหมายทางภาษาอาหรับ อีกความหมายของคำว่า อิสลาม คือ สันติภาพ หรือเรียกในภาษาอาหรับว่า สลาม ตามความหมายนี้ หมายถึงผู้ใดต้องการที่จะรับเอาสันติภาพที่แท้จริง ทั้งจากภายนอกและความรู้สึกได้ ก็มีเพียงแต่โดยวิธีการยอมจำนน และเชื่อฟังอัลลอฮ์ (ซ.บ) จะนำมาซึ่งสันติภาพของจิตใจ และจะสถาปนาสันติภาพที่แท้จริงของสังคมในวงกว้างต่อไป ดังในอัลกุรอาน ซูเราะห์ ที่ 13 โองการที่ 28-29 ความว่า

“บรรดาผู้ศรัทธาและจิตใจของพวกเขาสงบ ด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์ บัดนี้จึงรู้ไว้เถิด ด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์นั้นทำให้จิตใจสงบ”

“บรรดาผู้ศรัทธาและกระทำการดี ความสุขย่อมเป็นของเขาทั้งหลาย และเป็นการกลับที่ดี ยิ่ง (ยังอัลลอฮ์)”

อิสลามแตกต่างจากความศรัทธาชนิดอื่น เริ่มจากที่ชื่อของศาสนานี้คือ อิสลาม ไม่ได้มาจากชื่อผู้ก่อตั้ง หรือมาจากชื่อเผ่าพันธุ์และเชื้อชาติหรือเกี่ยวข้องกับแผ่นดิน หรือชื่อของแผ่นดิน

“อิสลาม” ชื่อที่ใช้เรียกความศรัทธานี้ ได้รับประทานมาจากอัลลอฮ์ (ซ.บ) ผู้ทรงสร้าง ดังมีปรากฏอยู่ในอัลกุรอาน คัมภีร์ที่พระองค์ประทาน ในซูเราะห์ที่ 5 โองการ 3 ความว่า

“วันนี้ ฉันได้ทำให้ศาสนาของสุเจ้าครบครัน สำหรับสุเจ้าแล้ว และได้ให้ความโปรดปรานของฉันครบถ้วนแล้วแก่สุเจ้าและฉันได้พึงใจ (เลือก) อิสลาม เป็นศาสนาสำหรับสุเจ้า”

แนวความคิดอิสลามขั้นพื้นฐาน ถือว่าจักรวาลทั้งหมดถูกสร้างโดยผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งอิสลามเรียกผู้เป็นเจ้าของที่เที่ยงแท้ในภาษาอาหรับว่า อัลลอฮ์ (ซ.บ) เป็นผู้อภิบาล และเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดของจักรวาล พระองค์เป็นผู้อภิบาลที่ให้การปกป้องดูแลจักรวาลนี้ โดยลำพังพระองค์เอง พระองค์ทรงสร้างมนุษย์ และกำหนดให้มนุษย์มีอายุที่จำกัด มนุษย์ได้ใช้ชีวิตอยู่บนโลก อัลลอฮ์ (ซ.บ) ได้บัญญัติกฎที่แน่นอนแก่ชีวิต เป็นกฎที่ถูกต้องสำหรับเขาขึ้นมา ในขณะที่เดียวกันพระองค์ได้มอบอิสรภาพแก่มนุษย์ในการเลือกว่า เขาจะรับกฎพื้นฐานแห่งชีวิตหรือไม่ก็ได้ ใครที่จะเลือก ที่จะทำตามกฎที่ได้รับประทานมาจากผู้เป็นเจ้าของ เขาก็เป็นมุสลิม แปลว่า “ผู้ยอมจำนนต่อ” อัลลอฮ์ (ซ.บ) และใครปฏิเสธที่จะตามมัน เขาก็เป็นกาเฟร (ผู้ปฏิเสธศรัทธา)

อัลคูลลอฮ์ อับรู (2542 : 20) ได้ให้ความหมายว่า อิสลามมาจากรากศัพท์ภาษาอาหรับ “ซัน ลาม มิม” ซึ่งมีความหมายว่า “สันติ ความบริสุทธิ์ การยอมจำนน และการเชื่อฟังปฏิบัติตาม” ตามความหมายด้านศาสนา คำว่า อิสลาม หมายถึง การยอมจำนนต่อเจตนารมณ์ของพระเจ้าเป็นเจ้า และเชื่อฟังกฎหมายของพระองค์ ความสัมพันธ์ระหว่าง ตามรากศัพท์เดิม และความหมายของ ศาสนานั้น มีความสนิทแนบแน่น และสามารถมองเห็นให้ชัด นั่นคือ ด้วยการจำนนต่อเจตนารมณ์ของพระเจ้า และด้วยการเชื่อฟังกฎหมายของพระองค์เท่านั้น ที่จะทำให้เราได้รับความสันติที่แท้จริงที่ยั่งยืน

บรรจง บินกาซัน (2544 : 12) ได้ให้ความหมาย อิสลามว่า โดยทางภาษา คำว่าอิสลามมาจากรากศัพท์ภาษาอาหรับว่า “สะลิมะ” ซึ่งแปลว่า “เขานอบน้อมยอมจำนน เขาเข้าสู่ความสันติสุข เขาปลอดภัย” ดังนั้นอิสลาม จึงมาจากความหมาย “การเข้าสู่สันติสุข หรือความสงบ” ซึ่งจะเป็นไปได้โดยการยอมจำนนต่อเจตนารมณ์ หรือประสงค์ของอัลลอฮ์ (ซ.บ) ผู้ทรงเป็นพระเจ้าที่แท้จริงแต่เพียงพระองค์เดียว

บรรจง บินกาซัน (2542 : 175-177) อิสลามโดยภาษาแล้วหมายถึง “การยอมจำนนเพื่อบรรลุถึงความสันติสุข” ในคัมภีร์อัลกุรอาน 5.3 ยกให้เราได้ว่าอิสลามเป็น “ดิน” ซึ่งหมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานแก่มนุษย์ในทุกยุคทุกสมัยและพระองค์ได้ทรงทำให้ “ดิน” ที่กล่าวมานี้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนในสมัยของท่านมุฮัมมัด นอกจากนี้แล้ว ในคัมภีร์อัลกุรอาน 3 : 19 อัลลอฮ์ (ซ.บ) ยังได้ทรงยืนยันอีกว่า “ดิน” ของพระองค์คือ อิสลาม และในอัลกุรอาน 3.85 ยังได้บอกอีกว่าใครที่ปรารถนา “ดิน” อื่นนอกไปจากอิสลามจะไม่เป็นที่ยอมรับจากพระองค์ความเป็นมาของอิสลาม : อิสลามมิได้เพิ่งจะมีขึ้นในสมัยของนบีมุฮัมมัดอย่างที่คนส่วนใหญ่เข้าใจกัน หากแต่อิสลามมีมาตั้งแต่มนุษย์คนแรกบนโลกนี้ โดยที่อัลลอฮ์ (ซ.บ) ได้ทรงประทานแก่มนุษย์ผ่านทางนบีต่างๆ ทุกยุคทุกสมัยและทุกประชาชาติ ทั้งนี้เพื่อที่มนุษย์จะได้มีแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุข สาเหตุที่อัลลอฮ์ (ซ.บ) ได้ทรงประทานอิสลามแก่มนุษย์ก็เนื่องจากว่าเมื่อพระองค์ทรงสร้างสิ่งใดขึ้นมาแล้ว พระองค์มิได้ปล่อยให้สิ่งที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นมามีดำรงอยู่และดำเนินไปตามยถากรรมหรือไร้วัตถุประสงค์ แต่พระองค์จะทรงวางกฎระเบียบให้ทุกสรรพสิ่งดำเนินไปอย่างมีความสัมพันธ์กันอย่างสันติและมีวัตถุประสงค์ดังนั้น เราจึงพบว่าทุกสรรพสิ่งที่พระองค์ทรงสร้างมาไม่ว่าจะในจักรวาลอันกว้างใหญ่ไพศาลหรือในตัวมนุษย์จึงดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ทั้งนี้เนื่องจากสรรพสิ่งทั้งหลายนั้นยอมจำนนต่อกฎระเบียบที่พระองค์ได้ทรงวางไว้นั่นเอง (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 120 ; อ้างอิงจาก อัลกุรอาน บทที่ 3 โองการที่ 83) ภาวะแห่งการยอมรับจำนนอยู่ในกฎระเบียบที่ก่อให้เกิดความสันตินี้เองที่เรียกว่า “อิสลาม”

มนุษย์เป็นสิ่งหนึ่งในสรรพสิ่งที่อัลลอฮ์ (ซ.บ) ทรงสร้างมาและพระองค์ก็ได้ทรงทอดทิ้งให้มนุษย์ โดยผ่านทางนบี (ศาสนทูต) ต่าง ๆ ที่พระองค์ได้ทรงเลือกสรรขึ้นมาจากหมู่มนุษย์เอง แต่เนื่องจากมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีสติปัญญาและมีเจตนาธรรมเสรีที่จะเลือก ดังนั้น อัลลอฮ์ (ซ.บ) จึงไม่บังคับมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตเหมือนสัตว์ทั่วไป แต่เปิดโอกาสให้มนุษย์เลือกใช้สติปัญญาของตัวเองว่าจะรับอิสลามเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตหรือไม่ ถ้าใครเลือกที่จะรับอิสลามด้วยความสมัครใจยอมจำนนต่อพระประสงค์ของพระองค์ เขาผู้นั้นก็เป็นมุสลิมถ้าได้รับก็ถือว่าเป็นผู้ปฏิเสธ (กาไฟร) แนวทางของพระองค์ และมนุษย์ทุกคนจะต้องรับผิดชอบในสิ่งที่ตัวเองได้เลือกไป ในการประทานอิสลามแก่มนุษย์นั้นอัลลอฮ์ (ซ.บ) มิได้ประทานแก่มนุษย์ทีเดียวทั้งหมดแต่ได้ทรงส่งคำสอนอิสลามมาให้ทีละเล็กทีละน้อยตามความจำเป็นและความต้องการของยุคสมัยหรือสังคมมนุษย์นับตั้งแต่มีนบีมุฮัมมัด (ซ.บ) จนกระทั่งมาถึงสมัยของนบีมุฮัมมัด (ซ.บ) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสม เพราะสังคมมนุษย์เริ่มมีวิวัฒนาการได้ทีละเล็กละน้อย อัลลอฮ์ (ซ.บ) จึงได้ทรงแต่งตั้งมุฮัมมัด (ซ.บ) ให้เป็นรอซูล (ผู้นำศาสน์) ของพระองค์และประทานอิสลามที่สมบูรณ์แบบแก่ท่านเพื่อนำมาเผยแผ่มนุษยชาติโดยใช้เวลาทั้งหมด 23 ปี คำสอนของอัลลอฮ์ (ซ.บ) ทั้งหมด ที่ท่านได้รับมาตลอดระยะเวลาแห่งการเป็นนบีนั้น ได้ถูกเก็บรวบรวมไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งถือเป็นธรรมนูญสูงสุดในการดำเนินชีวิตของมุสลิม ถึงแม้ว่านบีนำคำสอนจากอัลลอฮ์ (ซ.บ) มาสั่งสอนมนุษยชาติจะเกิดขึ้นในยุคต่าง ๆ และในต่างถิ่นต่างที่ ต่างชนชาติกัน แต่สาระสำคัญของคำสอนที่ทุกนบีนำมาจะเหมือนกันประการหนึ่งก็คือ “อัลลอฮ์เท่านั้นที่เป็นพระเจ้าที่แท้จริงที่มนุษย์จะต้องการพักการและคำบัญชาของพระองค์เท่านั้นที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติตาม” ส่วนรายละเอียดในการปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติศาสนกิจหรือการปฏิบัติตนในการดำรงชีวิต อาจแตกต่างกันไปบ้างเล็กน้อยตามยุคสมัยและความจำเป็นของสังคม ดังนั้น ใครก็ตาม ไม่ว่าจะอยู่ในยุคไหน หากเชื่อว่าอัลลอฮ์ (ซ.บ) เป็นพระเจ้าที่แท้จริง แต่เพียงพระองค์เดียวและสักการะพระองค์ และปฏิบัติตามคำบัญชาของพระองค์ คนผู้นั้นก็อยู่ในอิสลามหรือเป็นมุสลิมนั่นเอง

เนื่องจากอิสลามเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต ดังนั้น อิสลามจึงมิได้เป็น “ศาสนา” หรือ “ลัทธิความเชื่อ” ในความหมายแคบ ๆ อย่างที่หลายคนเข้าใจกัน หากอิสลามเป็นทั้งระบบความเชื่อและแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ครอบคลุมพฤติกรรมของมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่เกิดจนตาย นับตั้งแต่เรื่องส่วนตัว ครอบครัว สังคมและประเทศชาติโดยมีรากฐานที่มาจากคัมภีร์อัล-กุรอาน และแบบอย่างคำสอนของท่านนบีมุฮัมมัดนั่นเอง และศาสนาอิสลามมีโครงสร้างประกอบด้วย หลักศรัทธา 6 ประการ (รুকอนอิมาน) หลักปฏิบัติ 5 ประการ (รুকอนอิสลาม) และคุณธรรมดำเนินชีวิต (เอียะฮาน)

ภาพประกอบ 2 โครงสร้างของอิสลาม

ที่มา : บรรจง บินกาชัน. 2542 : 175-177

จรัญ มะลูลีม (2541 : 30) ได้ให้ความหมายของอิสลามว่า อิสลามเป็นภาษาอาหรับและหมายถึง การยอมตนยอมจำนน และการเชื่อฟัง ในฐานะของศาสนา อิสลามยื่นหัตถ์เพื่อการยอมตนและการเชื่อฟังอัลลอฮ์ (ซ.บ) ด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่า อิสลาม ความหมายอื่น ๆ ตามตัวอักษรของคำว่า อิสลาม “สันติ” ซึ่งหมายความว่า เราสามารถมีความสุขทางกายและทางจิตใจอย่างแท้จริง ก็โดยผ่านการยอมตนและการเชื่อฟังต่ออัลลอฮ์ (ซ.บ) ชีวิตแห่งการเชื่อฟังนำเอาสันติแห่งจิตใจมาให้และสร้างสันติภาพอันแท้จริงในสังคมทั่วไป

“บรรดาผู้ซึ่งศรัทธาและหัวใจของพวกเขาสงบมั่นด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์ (ซ.บ) อย่างแน่นอน บรรดาผู้ซึ่งศรัทธาและประพฤติแต่คุณงามความดี การอำนวยความสะดวกและที่อยู่อันงดงามย่อมเป็นของพวกเขา” (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 120 ; อ้างอิงจาก อัลกุรอาน บทที่ 28 โองการที่ 29) คำสอนนี้ได้ถูกเผยแพร่โดยบรรดาศาสดาของพระเจ้า ผู้นำมนุษย์สู่หนทางที่ถูกต้องแต่มนุษย์ไม่

เพียงแต่จะหันเหออกไปจากหนทางแห่งทางนำ ซึ่งท่านศาสดาได้ทิ้งไว้เป็นมรดกตกทอดอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ศาสดาท่านอื่นๆ จึงได้ถูกส่งมาเพื่อกล่าวถึงสารเดิมอีกครั้งและนำมนุษย์ไปสู่หนทางที่ถูกตั้งไว้ ซึ่งเป็นท่านสุดท้ายในบรรดาศาสดาก็คือ มุฮัมมัด (ขอความสันติสุขจงมีแก่ท่าน) ผู้ซึ่งนำเสนอทางนำนี้เองซึ่งเวลานี้รู้จักกันว่า อัล-อิสลาม และได้บรรจุไว้ในอัล-กุรอานและในชีวิตที่เป็นตัวอย่างของท่านศาสดา พื้นฐานความคิดอิสลามก็คือจักรวาลทั้งมวลนั้นถูกสร้างโดยพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของซึ่งอิสลามเรียกว่า อัลลอฮ์ (ซ.บ) ผู้เป็นนายและมีอำนาจสูงสุดแห่งจักรวาล พระองค์เป็นนายแห่งจักรวาล พระองค์ผู้เดียวที่ เป็นผู้อุปถัมภ์ พระองค์ทรงสร้างมนุษย์และให้เวลาแห่งชีวิตที่จำกัดไว้บนโลกสำหรับมนุษย์แต่ละคน อัลลอฮ์ (ซ.บ) ได้กำหนดระเบียบแบบแผนที่ถูกตั้งไว้สำหรับเขาแต่ในเวลาเดียวกันก็ให้อิสราภาพในการเลือกแก่นมนุษย์ว่าเขาจะเลือกใช้แบบแผนนี้ในฐานะที่เป็นพื้นฐานที่แท้จริงแห่งชีวิตของเขาหรือไม่ ใครก็ตามที่ปฏิบัติตามแบบแผนซึ่งประทานให้โดยพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของกลายเป็นชาวมุสลิม คนหนึ่ง (ผู้ศรัทธา) และใครก็ตามที่ปฏิเสธไม่ปฏิบัติตามก็กลายเป็นชาวกาฟิร (ผู้ไร้ศรัทธา) คนหนึ่ง มนุษย์ที่เข้าร่วมในกลุ่มของอิสลามคือ ผู้ที่มีความเชื่ออย่างสุจริตใจและยอมรับศรัทธาในเอกภาพของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของและเป็นมุฮัมมัด (ขอความสันติสุขจงมีแก่ท่าน) ความเชื่อทั้งสองนี้มีใจความสำคัญอยู่ใน กะลิมะฮ์ “ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ มุฮัมมัดุรเราะซูลุลลอฮ” (ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ (ซ.บ) และ มุฮัมมัด (ซ.บ) คือศาสดาของพระองค์) ตอนแรกของกะลิมะฮ์ นี้เสนอความคิดของเตฮีด (เอกภาพของพระเจ้า) และตอนที่สองของกะลิมะฮ์ เป็นการยืนยันถึงความเชื่อในศาสดาของศาสดา มุฮัมมัด (ขอความสันติสุขจงมีแก่ท่าน)

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2535 : 7) ได้ให้ความหมายของอิสลามและมุสลิมว่า “อิสลาม” จากอัลละมะ ซึ่งมาจากรากศัพท์ภาษาอาหรับ เช่นเดียวกับ คำว่า มุสลิม คือ มาจาก ชะละมะ หรือ ชะละมุน แปลว่า สันติ การนอบน้อม การจำนน จนสิ้นเชิง สลาม จึงมีความหมายว่า การนอบน้อมตนต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ อัลลอฮ์ (ซ.บ) แต่พระองค์เดียวอย่างสิ้นเชิงเพื่อความสันติ มุสลิม เป็นคำใช้เรียกผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม หมายถึงผู้ที่นอบน้อมมอบตนต่อพระองค์อัลลอฮ์ (ซ.บ) แต่ผู้เดียวอย่างสิ้นเชิงเพื่อสันติ

อัลคุดลอส อับรู (2542 : 14-15) ได้ให้ความหมายของอิสลาม ว่าอิสลามมาจากรากศัพท์ภาษาอาหรับ คือ ซ.ล.ม ส่วนใหญ่ หมายถึง สันติ ความบริสุทธิ์ การนอบน้อมและการเชื่อฟังอิสลาม ในทัศนะของศาสนาหมายถึง การนอบน้อมต่อความปรารถนาของพระเจ้า และการเชื่อฟังกฎหมายของพระองค์ ความเกี่ยวพันระหว่างรากศัพท์เดิมกับทางศาสนานั้นทำให้ความหมายหนักแน่นและชัดเจนยิ่งขึ้น ที่จะได้รับความสันติอย่างแท้จริงและจะได้รับความบริสุทธิ์ตลอดไป ชื่อที่แท้จริงของศาสนานี้คือ อิสลามผู้ศรัทธาในศาสนาอิสลามนั้นระบุว่ามุสลิม หลักการเกี่ยวกับพระเจ้าในอิสลามเรานั้น ระบุว่า พระองค์เป็นผู้ทรงเปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณา เป็นผู้ทรงปรีชาญาณ

และเอาใจใส่ต่อสรรพสิ่งที่พระองค์นั้น เป็นความปรารถนาที่เต็มไปด้วยความปราณี และความดีงาม ตลอดจนกฎหมายใดที่พระองค์ทรงกำหนดออกมานั้นก็เพื่อประโยชน์ แก่มนุษยชาติทั้งปวง ดังนั้นโดยสรุปคือ อิสลามหมายถึงความสันติ ความสงบ และความนอบน้อมต่อพระผู้เป็นเจ้า

4.2 แนวความคิดเกี่ยวกับศรัทธา

การศรัทธาในศาสนาอิสลามเป็นภาวะแห่งความสุขที่ได้มาด้วยคุณธรรมแห่งการกระทำ ความดี และด้วยอุดมการณ์ที่สร้างสรรค์ ตลอดจนด้วยวิธีการที่ประสิทธิ์ภาวะและขับเคลื่อนตลอดเวลา คัมภีร์อัลกุรอาน และแบบอย่างคำสอนของท่านศาสดามุฮัมมัด (ช.ล) ได้กำหนดหลักการและสร้างมาตรฐานของศรัทธาที่เต็มไปด้วยความหมาย ดังนั้นการศรัทธาของมุสลิมที่แท้จริงคือ

1. บรรดาผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ (ช.บ) ศรัทธาต่อบรรดามลาอิกะฮ์ของพระองค์ ศรัทธาต่อคัมภีร์ของพระองค์ที่มาสมบูรณ์ที่ อัลกุรอาน ศรัทธาต่อบรรดาศาสนทูตของพระองค์และมุฮัมมัดเป็นศาสดาท่านสุดท้าย จากบรรดาท่านเหล่านั้น ศรัทธาต่อวันแห่งการตัดสิน ศรัทธาต่อความรู้ที่สมบูรณ์และพระปรีชาญาณของพระองค์
2. บรรดาผู้ที่มอบความไว้วางใจต่ออัลลอฮ์ (ช.บ) อย่างสม่ำเสมอ และมีความมั่นใจในพระองค์อย่างไม่สั่นคลอน
3. บรรดาผู้ที่ใช้จ่ายในหนทางของอัลลอฮ์ (ช.บ) จากสิ่งที่พระองค์ทรงประทานแก่เขาเหล่านั้นไม่ว่าจะอยู่ในรูปของทรัพย์สิน ชีวิต สุขภาพ ความรู้ ประสบการณ์ และอื่น ๆ
4. บรรดาผู้ที่ดำรงละหมาดประจำวันตลอดจนละหมาดรวมกัน ประจำอาทิตย์และประจำปีอย่างสม่ำเสมอ
5. บรรดาผู้ที่จ่ายภาษีทางศาสนา (จ่ายทาน หรือ ซะกาต) แก่ผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์ (จะเป็นปัจเจกชนหรือสถาบันต่าง ๆ) อย่างน้อย ร้อยละ 2.5 จากรายได้สุทธิต่อปี หรือถ้าหากเป็นธุรกิจการค้าจากมูลค่าทั้งหมดของสินค้าหลังจากหักค่าใช้จ่ายและหนี้สินทั้งหมดแล้ว
6. บรรดาผู้ที่สนับสนุนในเรื่องที่ถูกต้อง และถึงยาม ห้ามปรามความผิดและความชั่วด้วยวิถีทางที่ถูกกฎหมาย ตามความสามารถของตน
7. บรรดาผู้ที่ปฏิบัติตามอัลลอฮ์ (ช.บ) และศาสนทูตของพระองค์คือ มุฮัมมัด (ช.ล) และจะมีความศรัทธายิ่งขึ้น เมื่อได้ยิน อัลกุรอาน และหัวใจของเขาจะรู้สึกนอบน้อมเมื่อได้กล่าวพระนามของอัลลอฮ์ (ช.บ)
8. บรรดาผู้ที่รักอัลลอฮ์ (ช.บ) และศาสนทูตของพระองค์มากที่สุด และรักอื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ (ช.บ)

9. บรรดาผู้ที่รักเพื่อนบ้าน ทั้งใกล้และไกลและแสดงความเมตตาอย่างแท้จริงต่อแขกของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนแปลกหน้า

10. บรรดาผู้ที่พูดแต่ความจริง และพูดคุยในเรื่องที่ดี มิเช่นนั้นก็จะเงียบ

จะเห็นได้ชัดเจนว่า ความหมายของการศรัทธานั้น จะทำให้อิสลามหยั่งลึกและสร้างสรรค์ผู้ทุกแง่มุมของชีวิต ตามทัศนะของอิสลามแล้ว ความศรัทธาที่แท้จริงของมนุษย์จะส่งผลอย่างนับพัน ทั้งต่อจิตวิญญาณและวัตถุ จะส่งผลต่อพฤติกรรมส่วนบุคคล สังคม การเมืองและเศรษฐกิจของเขาอีกด้วย เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่า อัลกุรอาน ได้อธิบายถึงศรัทธาชนที่แท้จริงว่าเป็นอย่างไร ฉะนั้นจึงขอยกตัวอย่างจาก อัลกุรอาน ซึ่งได้กล่าวไว้อย่างมากมาย เช่นกล่าวไว้ความว่า

“อันที่จริงบรรดาผู้ศรัทธา ได้แก่ บรรดาผู้ซึ่งเมื่อมีการกล่าวรำลึกถึงอัลลอฮ์ (ซ.บ) หัวใจของพวกเขาจะสะทกสะท้าน และเมื่อมีการอัญเชิญโองการต่าง ๆ ของพระองค์ โองการเหล่านั้นก็เพิ่มพูนความศรัทธาแก่พวกเขา และพวกเขามีจิตมอบหมายต่อองค์อภิบาลของพวกเขา บรรดาผู้ซึ่งดำรงละหมาด (ที่ได้กำหนดแก่เขาเหล่านั้น) และได้เสียสละบางสิ่งที่ได้ประทานเครื่องยังชีพแก่พวกเขา พวกเขาเหล่านั้นเป็นศรัทธาชนโดยแท้ พวกเขาได้รับฐานันดร ณ องค์อภิบาลของพวกเขา ได้รับการให้อภัยและได้โชคผลอันมีเกียรติยิ่ง” (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 120 ; อ้างอิงจาก อัลกุรอาน บทที่ 8 โองการที่ 2-4)

“และบรรดาผู้ซึ่งศรัทธา ทั้งชายและหญิง ต่างก็มีมิตรของกันและกัน พวกเขาใช้แต่การดีและห้ามสิ่งที่ต้องห้าม พวกเขาดำรงละหมาด และบริจาคชะกาต พวกเขาภักดีต่ออัลลอฮ์ (ซ.บ) และศาสนทูตของพระองค์ พวกเขาเหล่านั้น อัลลอฮ์ (ซ.บ) ทรงสัญญาแก่บรรดาผู้ซึ่งศรัทธาทั้งชายและหญิงว่าจะประทานสวรรค์ ซึ่งมีธารน้ำไหลอยู่ ณ เบื้องใต้ของมัน พวกเขาเข้าประจำอยู่ในนั้น นั่นคือ ความสุขอันใหญ่หลวง” (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 120 ; อ้างอิงจาก อัลกุรอาน บทที่ 9 โองการที่ 71-72)

อันที่จริงมวลศรัทธาชนที่แท้จริงนั้น ได้แก่บรรดาผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ (ซ.บ) และ ศาสนทูตของพระองค์ หลังจากนั้นพวกเขาก็ไม่สงสัยเลย และพวกเขาใช้ทรัพย์สินและตัวของพวกเขามาต่อสู้อันหนทางของอัลลอฮ์ (ซ.บ) อย่างเสียสละและกล้าหาญ พวกเขาเหล่านั้นเป็นพวกที่มีสัตย์จริงอย่างแน่นอน (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 120 ; อ้างอิงจาก อัลกุรอาน บทที่ 45 โองการที่ 15)

นอกจากการอ้างอิง อัล-กุรอานแล้ว ยังมีหะดีษที่ชัดเจนของท่านศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล) อีก เช่นท่านได้กล่าวไว้ความว่า

“ไม่มีพวกใดในหมู่พวกเจ้าที่จะเป็นผู้ศรัทธาที่แท้จริง นอกจากเขารักเพื่อนพ้องผู้ศรัทธาของเขาตั้งเขารักตัวเอง”

“คุณสมบัติสามประการนี้คือความศรัทธาที่แท้จริงและเขาผู้ซึ่งมีคุณสมบัติดังกล่าวจะได้ลิ้มรสความหอมหวานของการศรัทธา เขาเหล่านั้นคือ 1) เขารักอัลลอฮ์ (ซ.บ) และศาสนทูตของพระองค์มากกว่าสิ่งอื่นใดทั้งหมด 2) เขารักเพื่อนพ้องของเขาเพื่ออัลลอฮ์ (ซ.บ) เท่านั้น 3) เขาจะโกรธเคืองและต่อต้านการที่จะกลับไปสู่ความไม่ศรัทธา เหมือนกับเขากำลังถูกโยนเข้าสู่ไฟนรกเขาผู้ซึ่งศรัทธาในอัลลอฮ์ (ซ.บ) และในวันพิพากษาครั้งสุดท้ายนั้นเขาจะไม่ก่ออันตรายใด ๆ แก่เพื่อนบ้านของเขา จะแสดงความกรุณาต่อแขกของเขาโดยเฉพาะบรรดาคนแปลกหน้า และพูดความจริงมิเช่นนั้นก็เสียชีวิต” (อัลคุดลอส อับรู. 2542 : 33-35) โดยสรุป การศรัทธาในที่นี้หมายถึงการศรัทธาต่อพระเจ้าเป็นเจ้า ศรัทธาต่อศาสนา ศรัทธาต่อศาสนทูต ศรัทธาต่อคัมภีร์ที่ประทาน ศรัทธาต่อคำสั่งใช้ และปฏิบัติตามคำสั่งของพระเจ้า

4.3 แนวความคิดเกี่ยวกับคุณธรรม

อิสลามต่อต้านแนวคิดและพิธีที่ไร้สาระต่อต้านความศรัทธาที่ไร้รูปแบบและไม่มีประสิทธิภาพ โองการของอัลลอฮ์ (ซ.บ) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับคุณธรรมที่สมบูรณ์ไว้ ความว่า “หาใช่ว่าคุณธรรมจะอยู่ที่เจ้าทั้งหลาย เพียงแต่หันหน้าไปทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก (ในพิธีละหมาด) หากแต่ว่าคุณธรรมที่แท้จริงนั้น ย่อมได้แก่บุคคลที่ศรัทธามั่นใน อัล-กูรอาน ในวันสุดท้าย ในบรรดามลาอิกะฮ์ ในบรรดาคัมภีร์ และบรรดาศาสนทูตทั้งหลาย และเขาได้เอื้อเพื่อทรัพย์สินในเส้นทางของเขา แก่บรรดาญาติ แก่ลูกกำพร้า แก่คนอนาถา แก่ผู้พลัดถิ่น แก่ผู้ขอ และในการปลดปล่อยทาสเป็นอิสระ และเขาคำรงละหมาด บริจาคซะกาตและพวกเขาปฏิบัติตามสัญญาในยามที่พวกเขาได้สัญญา (แก่ผู้อื่น) และบรรดาผู้มีขันติธรรมทั้งหลาย ในยามขัดสนและเดือนร้อนพวกเขาเหล่านั้นเป็นผู้มีความจริงจัง และพวกเขาเป็นผู้ยำเกรงโดยแท้จริง” (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2512 : 120 ; อ้างอิงจาก อัล-กูรอาน บทที่ 2 โองการที่ 177) โองการนี้อธิบายถึงคุณลักษณะของผู้มีคุณธรรมไว้อย่างชัดเจนและสวยงามยิ่งว่า เขาควรปฏิบัติ ตามกฎหมายที่ให้คุณประโยชน์ ควรรักพระเจ้าและเพื่อนพ้องของตนด้วยบริสุทธิ์ใจ เพื่ออัลลอฮ์ (ซ.บ) เท่านั้น ซึ่งมีอยู่ 4 ลักษณะด้วยกันคือ ความศรัทธาของเราต้องแท้จริง และมีความบริสุทธิ์ใจ เราต้องพร้อมที่จะแสดงตัวด้วยการกระทำ เช่น บริจาคทานและมีความเมตตาต่อเพื่อนพ้องของเรา เราต้องเป็นพลเมืองดี โดยการสนับสนุนสถาบันเพื่อการกุศล และองค์กรสังคมต่าง ๆ เราต้องมีความมั่นคงและไม่หวั่นไหวในทุกสถานการณ์ (อัลคุดลอส อับรู. 2542 : 36-37)

โดยสรุป คุณธรรมต้องตั้งอยู่บนความศรัทธาที่เข้มแข็ง และมีการฝึกฝนปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ต้องครอบคลุมความคิด การกระทำ และขยายไปสู่ภายในและภายนอกของชีวิตตน รวมทั้งกิจกรรมส่วนตัวและส่วนรวมด้วย เมื่อหลักการทางด้านคุณธรรมของอิสลามได้รับการสถาปนาขึ้นมาแล้ว ก็จะนำความสันติสุขมาสู่ปัจเจกบุคคลในทุกสถานการณ์ สังคมทุกระดับจะมีแต่ความ

ปลอดภัย ชาติจะเป็นปึกแผ่น เมื่อคนได้ยึดหลักการปฏิบัติตามคุณธรรมแบบอิสลาม โดยเขามีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ (ซ.บ) ผู้ทรงสร้างที่มีแต่ความกรุณา และทรงประทานวิถีทางที่งดงามแก่มวลมนุษยชาติ

4.4 แนวความคิดเกี่ยวกับความยำเกรง

ความยำเกรงในศาสนาอิสลามเหมือนกับความศรัทธาและคุณธรรมดังที่ได้กล่าวไว้เป็นเบื้องต้นแล้ว ไม่ได้เป็นการอ้างอย่างเรียบง่ายหรือยอมรับกันอย่างผิวเผิน แต่จริงจังมากกว่านั้น มุสลิมทราบกันดีว่า อัล-กูรอาน คือหลักฐานที่ดีเยี่ยมของมนุษยชาติ เมื่อได้กล่าวถึงความยำเกรงในการนำเสนอในครั้งนี้ขอยกมาเพียงบางบทดังนี้

“บรรดาผู้ซึ่งศรัทธาต่อสิ่งที่มองไม่เห็น ซึ่งอัลลอฮ์ (ซ.บ) ได้สอนไว้ คำรณการละหมาด และจ่ายบางส่วนของสิ่งที่เราได้ประทานแก่พวกเขา และบรรดาผู้ศรัทธามั่นในสิ่งที่ถูกประทานแก่เจ้า (มุฮัมมัด) และสิ่งที่ถูกประทานก่อนหน้าเจ้า อีกทั้งเขามีความเชื่อมั่นในโลกหน้าพวกเหล่านั้น (เป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่) บนทางนำขององค์อภิบาลของพวกเขา และพวกเขาเหล่านั้นเป็นผู้สมหวังโดยแท้จริง” (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 120 ; อ้างอิงจาก อัล-กูรอาน บทที่ 2 โองการที่ 3-5)

“ซึ่งพวกเขาเป็นผู้บริจาคน (ทรัพย์สินของเขา) ทั้งในยามสุขและยามเดือนร้อนและเป็นผู้ระงับความโกรธ และให้อภัยแก่ผู้อื่น (มนุษย์ทุกคน) เพราะอัลลอฮ์ (ซ.บ) ทรงรักผู้ประกอบความดีทั้งหลายและพวกเขาเป็นผู้ซึ่งได้กระทำการลามกใด ๆ หรือน้อฉลของพวกเขากอง พวกเขาริบบำลึกถึงอัลลอฮ์ (ซ.บ) และขออภัยในความบาปของพวกเขาไม่หมกมุ่นในพฤติกรรมที่พวกเขาได้กระทำก่อนหน้านั้น โดยพวกเขาที่รู้ดี (ว่าเป็นความผิดอย่างมหันต์) เหล่านั้นการตอบแทนของพวกเขาก็คือการให้อภัยจากองค์อภิบาลของพวกเขา และบรรดาสวรรค์ที่มีธารน้ำหลายสายไหลอยู่ ณ เบื้องใต้ของมัน พวกเขาอยู่ในนั้นชั่วนิรันดร์ และสิ่งนั้นเป็นรางวัลอันเยี่ยมยอด สำหรับบรรดาผู้ประพฤติดีทั้งหลายพยายามฝ่าฝืน” (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 120 ; อ้างอิงจาก อัล-กูรอาน บทที่ 3 โองการที่ 134-136)

ในโองการเหล่านี้เราจะพบว่า การศรัทธาอย่างแก่กล้า นั้น จำต้องมีจิตใจที่เข้าใจความแท้จริงของอัลลอฮ์ (ซ.บ) และชีวิต มีการใช้จ่ายความมั่นคงในหนทางของพระเจ้าอย่างถูกต้องในทุกสถานการณ์ ใช้ความสามารถทางด้านจิตวิญญาณตลอดจนสังขารอย่างถูกต้องด้วยความดำรงละหมาด และยังเรียกร้องให้มีการควบคุมตัวเองในระดับสูงส่งเหนือความโกรธกริ้วและอารมณ์ ใช้ความสำนึกให้ผู้ที่กระทำผิดหันกลับสู่พระเจ้าด้วยการเสียใจและมีความรู้สึกในความผิด (อัลดุลลอฮ์ อับรู. 2542 : 38-39) โดยสรุป การที่จะเป็นผู้ที่มีความศรัทธาอย่างแก่กล้า นั้น ก็จะต้องเป็นผู้มีความซื่อสัตย์ และมีความมั่นใจที่งดงาม เป็นผู้ที่มีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ และมีอุปนิสัยดี มีจุดมุ่งหมายและความกล้าหาญ และเหนือสิ่งอื่นใดเพื่อเป็นคนของพระเจ้า ความยำเกรง คุณธรรม และความ

ศรัทธาที่เต็มไปด้วยความหมายนั้นต่างก็เกี่ยวพันกัน และต่างก็มุ่งสู่ทางเดียวกันทั้งหมด คือ นำสู่อิสลามและสร้างมุสลิมที่แท้จริงขึ้นมา

4.5 แนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นศาสดา

อัลลอฮ์ (ช.บ) ผู้ทรงกรุณาและผู้ทรงรักใคร่ ได้ส่งศาสนทูตมากมาย ณ เวลาที่ต่างกัน ในประวัติศาสตร์ ในทุกประชาชาติอันเป็นที่รู้จักกันดีนั้น จะมีศาสนทูตอยู่อย่างท่านหนึ่งหรือมากกว่านั้น ศาสนทูตทั้งหมดของพระเจ้าเป็นชายที่มีอุปนิสัยดีและมีเกียรติยิ่ง พระเจ้าได้เตรียมและเลือกสรรบรรดาศาสนทูตเหล่านั้นเพื่อนำข่าวสารของพระเจ้ามาเผยแผ่แก่มวลมนุษย์ ความซื่อตรงและความซื่อสัตย์ ความเฉลียวฉลาดและความจริงใจของคนเหล่านั้นจะอยู่เหนือของสงสัยใดๆ ทั้งสิ้น ท่านเหล่านั้นจะไม่ทำอะไรที่ผิดพลาด ไม่ประกอบกรรมชั่ว หรือฝ่าฝืนกฎหมายของพระเจ้า ในฐานะที่เป็นมนุษย์ท่านเหล่านั้นอาจจะกระทำกิจกรรมและการตัดสินใจบางอย่างผิดพลาดบ้าง ความเห็นส่วนตัวของท่านเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องถูกต้องเสมอไป

การส่งบรรดาศาสดาเหล่านี้ ก็เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันมั่นคงระหว่างสวรรค์กับแผ่นดิน คือระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า หมายความว่า มนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้และในตัวของเขามีความดีงามอยู่มากมาย จุดประสงค์ในการเป็นศาสดานั้นก็เพื่อยืนยันในสิ่งที่มนุษย์รู้อยู่ก่อนแล้ว หรือสามารถที่จะรับรู้ได้และสอนเขาในสิ่งที่เขาไม่รู้ หรือไม่สามารถจะรู้ได้ตามวิถีของเขา อีกทั้งเพื่อช่วยให้มนุษย์ค้นพบวิถีทางที่เที่ยงตรงของพระเจ้า และเพื่อประกอบกรรมดีห้ามประกอบกรรมชั่ว ความเป็นศาสดานั้นเป็นการแสดงออกถึงความรักที่พระเจ้าทรงมีต่อสิ่งที่พระองค์ทรงบังเกิด และความปรารถนาของพระองค์ที่จักนำมนุษย์สู่ความเชื่อ และมีพฤติกรรมที่ถูกต้อง เป็นการย้ำความยุติธรรมของพระองค์ต่อมนุษย์ เพราะว่าพระองค์ทรงชี้หนทางที่เที่ยงแท้แก่เขาเป็นเบื้องแรกแล้ว ก็ให้เขาเหล่านั้นมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาเอง พระองค์ทรงให้คำเตือนโดยผ่านบรรดาศาสดาทั้งหลาย ถ้ามนุษย์ไม่อาจที่จะมองเห็นถึงอันตรายจากการกระทำผิดพลาดของเขาแล้ว ก็จะถูกลงโทษตามพฤติกรรมของพระเจ้า ตลอดจนเป็นคุณค่าและความสามารถของมนุษย์ในฐานะที่ต้องรับผิดชอบต่อองค์ผู้ทรงอภิบาลของเขา

ที่มาของความเป็นศาสดา และผู้ที่อยู่เบื้องหลังของบรรดาศาสดาท่านนั้นมีเพียงหนึ่งเดียว คือ อัลลอฮ์ (ช.บ) จุดประสงค์ของท่านเหล่านั้นเพื่อรับใช้พระเจ้า ให้มนุษย์คุ้นเคยกับพระเจ้า และกับคำสอนของพระองค์ เพื่อสถาปนาความจริงแท้และความดีงามเพื่อช่วยให้มนุษย์ตระหนักถึงจุดประสงค์ของการมีชีวิตอยู่ และช่วยให้เขาดำรงชีวิตที่เต็มไปด้วยเป้าหมายจากพื้นฐานอันนี้เอง ที่นำไปให้มุสลิมทุกคนจะไม่แบ่งแยก ความแตกต่างระหว่างศาสดาทั้งหลาย ทุกคนยอมรับในคำสอนของท่านเหล่านั้นอย่างไม่เปลี่ยนแปลงและต่างก็ให้ความเคารพ เพราะเหตุนี้บรรดามุสลิมจึงศรัทธา

4.6 แนวความคิดเกี่ยวกับชีวิต

ชีวิตคือการแสดงออกถึงพระปรีชาญาณและความรอบรู้ที่ยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ (ช.บ) เป็นการสะท้อนถึงศิลปกรรมและอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของพระองค์ พระองค์คือผู้ทรงประทานและผู้ทรงสร้างชีวิต ไม่มีสิ่งใดที่จะอุบัติขึ้นมาโดยบังเอิญ และไม่มีผู้ใดจะสร้างตัวของเขาเองหรือแก่ผู้อื่นได้ ชีวิต คือมรดกอันล้ำค่าและควรแก่การถนอมเป็นอย่างยิ่ง ไม่มีคนปกติและมีสามัญสำนึกผู้ใดอยากใช้ชีวิตอย่างสูญเสียชีวิตไป แม้แต่คนที่รู้สึกผิดหวังและอยากฆ่าตนเองอย่างทรมาณก็ยังพยายามที่จะใช้ชีวิตอยู่รอดในนาที่สุดท้าย อัลลอฮ์ (ช.บ) ได้ประทานชีวิตแก่มนุษย์ และพระองค์เท่านั้นที่มีสิทธิ์ที่จะเรียกมันกลับคืน คนอื่นไม่มีสิทธิ์ที่จะทำลายชีวิตหนึ่งได้ ด้วยเหตุนี้ อิสลามจึงห้ามฆ่าตนเองและทำลายตัวเอง แต่กลับสนับสนุนให้มีความอดทนและศรัทธามั่น เมื่อชีวิตที่มีค่าอย่างยิ่งจากพันไปหรือเมื่อฆาตกรถูกลงโทษประหารชีวิต อัลลอฮ์ (ช.บ) ก็ได้นำชีวิตของเขาตามสิทธิ์ของพระองค์ และสอดคล้องกับกฎของพระองค์ เมื่ออัลลอฮ์ (ช.บ) ประทานชีวิตแก่มนุษย์ พระองค์ทรงมอบคุณสมบัติและความสามารถที่ยิ่งใหญ่แก่เขา และพระองค์ทรงวางข้อผูกมัดต่าง ๆ กับเขา พระองค์ต้องการช่วยมนุษย์ให้ตอบสนองจุดประสงค์ของชีวิตและตระหนักถึงเป้าหมายของการดำรงอยู่ พระองค์ต้องการช่วยมนุษย์เรียนรู้ถึงศิลปะแห่งการสร้างสรรค์ชีวิต และมีความสุขจากรสชาติของชีวิต สอดคล้องกับการชี้แนะจากพระองค์ นั่นคือการไว้วางใจจากพระองค์ และมนุษย์คือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลความไว้วางใจนั้นด้วยความซื่อสัตย์ ซำนาญและเอาใจใส่อย่างเต็มที่ ตลอดจนด้วยความสำนึกรับผิดชอบต่อพระองค์

ชีวิตเปรียบได้กับการเดินทางที่เริ่มต้นจากจุดหนึ่งแล้วไปสิ้นสุด ณ จุดหมายปลายทางหนึ่ง เป็นขั้นตอนชั่วคราวชั่วยามที่จะนำสู่ชีวิตอันยั่งยืนในโลกหน้า ในการเดินทางนี้มนุษย์เป็นผู้สัญจรคนหนึ่งที่จะต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะก่อประโยชน์แก่ชีวิตในอนาคตของเขาอีกนัยหนึ่งเขาต้องปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงามเท่าที่จะทำได้ และเตรียมพร้อมอย่างเต็มที่ทุกวินาที เพื่อสู่พระผู้ทรงชำนีรันดร์ เขาควรตระหนักว่า ชีวิตบนโลกนี้เป็นเพียงโอกาสหนึ่งที่เขาสามารถจะประกอบสิ่งที่ดีงามที่สุดเท่าที่เขาสามารถทำได้ เพราะเมื่อถึงเวลาที่เขาจะต้องจากไปแล้ว เขาก็ไม่อาจหวังเห็นวัยได้แม้แต่วินาทีเดียว ถ้าหากอายุของเขาสิ้นสุดลง มันจะหายไปเสียแล้วที่จะทำอะไรบางอย่างหรือยืดเวลาออกไป เพราะฉะนั้น การใช้ชีวิตที่ดีที่สุดคือการมีชีวิตไปตามคำสั่งสอนของอัลลอฮ์ (ช.บ) และให้ถือว่า วิถีชีวิตคือ หนทางอันปลอดภัยสู่ชีวิตนิรันดร์ในภพภาคหน้า (Future life of eternity) เนื่องจากชีวิตมีความสำคัญมาก และถือว่าเป็นสื่อสู่จุดสุดท้ายที่เลิศล้ำนั่นเอง อิสลามจึงได้ไว้วางใจระบบและหลักการที่สมบูรณ์ เพื่อแสดงให้เห็นว่า เขาควรมีชีวิตอย่างไร อะไรควรรับและละทิ้ง อะไรควรทำและหลีกเลี่ยง เป็นต้น (อัลคุดลอส อับรู. 2542 : 40-41) โดยสรุป มนุษย์ทุกคนมาจากพระเจ้าไม่ต้องสงสัยว่า เขาต้องกลับสู่พระองค์ วจนะหนึ่งที่รัดกุมมากของท่านศาสดามุฮัมมัด

(ซ.ล) ได้ชี้แนะมนุษย์ไว้อย่างชาญฉลาดคือ ให้มนุษย์พิจารณาตัวเองว่า เป็นเพียงคนแปลกหน้าใน ชีวิตนี้หรือเป็นเพียงนักท่องเที่ยวคนหนึ่งที่ได้เดินผ่านโลกนี้เท่านั้น

4.7 แนวความคิดเกี่ยวกับศาสนา

ความเชื่อและศาสนาเป็นระบบหนึ่งของสังคมที่มีตั้งแต่มีมนุษย์ในแผ่นดินตาม แนวความคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลามมีลักษณะเป็นการเฉพาะ ที่ว่าศาสนาที่แท้จริงต้องมาจากพระเจ้า เพื่อเป็นทางนำที่ถูกต้องแก่มนุษย์ โดยความเป็นจริงแล้ว ศาสนาอิสลามคำนึงถึงธรรมชาติและ ความต้องการส่วนใหญ่ของมนุษย์ตลอดยุคสมัย มีพื้นฐานอันเดียวกัน หลักการอันนี้จะนำไปสู่ข้อสรุป เดียวกัน คือ มีเพียงศาสนาเดียวที่มาจากพระเจ้าองค์เดียวเท่านั้น ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหาของ มนุษย์ตลอดกาลสมัย ทั้งโลกนี้และโลกหน้า ศาสนาที่ว่านี้คือ ศาสนาอิสลาม ในศาสนาอิสลามนั้น ศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล) มิได้สั่งสอนตามลำพังเท่านั้น ตรงกันข้ามศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีศาสดา หลายท่านได้สั่งสอนก่อนศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล) คือ ศาสดาอิบรอฮีม มูซา (โมเสส) ตลอดจนอิซา (เยซู) ต่างก็เป็นมุสลิม อิสลามยังคงยืนยันทันทีตลอดไป เป็นศาสนาสากลที่แท้จริงของอัลลอฮ์ (ซ.บ) ทั้งนี้เพราะพระเจ้านั้นมีเพียงองค์เดียวและไม่เปลี่ยนแปลงตลอดจนธรรมชาติและความต้องการ ของมนุษย์มีพื้นฐานคล้ายคลึงกัน โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ไม่จำกัดเชื้อสายและอายุ หรือไม่ว่า เราจะพิจารณาถึงส่วนใดก็ตาม

หลักการแห่งอิสลามถือว่า ศาสนาไม่เพียงแต่เป็นความจำเป็นทางด้านวิญญาณและเรื่อง ของสติปัญญาเท่านั้น ยังมีความจำเป็นทางด้านสังคมและสากลอีกด้วย ศาสนาจะไม่ทำให้มนุษย์ ลับสนแต่จะชี้นำพวกเขา ศาสนาจะไม่ให้มนุษย์ตกต่ำแต่ต้องการยกระดับจิตใจและศีลธรรมของเขา ให้สูงขึ้น ศาสนาไม่ต้องการกีดกันสิ่งที่เป็นประโยชน์ของพวกเขา สร้างภาระหรือกดดันคุณภาพ ของเขา แต่ต้องการเปิดชุมทรัพย์แห่งความคิดที่ดีและพฤติกรรมที่ถูกต้องแก่เขาเข้าไปยังขอบฟ้า แห่งความจริงและดีงาม อย่างกว้างขวาง สรุปแล้วศาสนาที่แท้จริงนั้นต้องการสร้างความคุ้นเคย ระหว่างมนุษย์กับตัวของเขาเอง และกับส่วนอื่น ๆ ที่เหลือในจักรวาล เมื่อจุดประสงค์ของศาสนา ได้รับการพิจารณาอย่างละเอียดรอบครอบแล้วก็จะพบว่าศาสนาจะสร้างความพึงพอใจแก่มนุษย์ ทางวิญญาณ และความจำเป็นพอประมาณ ทางด้านวัตถุศาสนาจะช่วยแก้เงื่อนงำ และความยุ่งเหยิง ทางจิตใจ จะช่วยขัดเกลาสัญชาตญาณ และความทะเยอทะยาน จัดระเบียบวินัยตามความปรารถนา ตลอดจนวิถีชีวิตของเขาทั้งหมด ศาสนาจะช่วยพัฒนาความรู้ของเขาเกี่ยวกับพระเจ้าเกี่ยวกับความ จริงสูงสุดในสากลจักรวาล และเกี่ยวกับตัวเขาเองด้วย ศาสนาจะช่วยให้เขาได้รู้เกี่ยวกับความดี ความชั่ว ความถูกต้อง ความผิดพลาด ศาสนาจะชำระจิตวิญญาณให้บริสุทธิ์จากความชั่วร้าย จะขัด เกลาจิตใจจากข้อสงสัย จะทำให้คุณลักษณะของเขามั่นคง และจะช่วยแก้ไขความคิดและการยึดมั่น ของมนุษย์ทั้งหมดจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์ได้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ทางจิตและ

ข้อกำหนดทางวัตถุที่เสนอโดยศาสนาอย่างซื่อสัตย์แล้วเท่านั้น ศาสนาที่แท้จริงนั้นจะอบรมและฝึกฝนมนุษย์ในด้านความหวังและความอดทน ความจริงใจและความเชื่อสัตย์ รักสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม มีความกล้าหาญและมั่นคง และบุคคลใดก็ตามที่ไม่สามารถตัดดวงผลประโยชน์ จากศาสนาได้แล้วเขาก็ไม่ใช่คนที่เคร่งครัดในศาสนา ดังที่อัลลอฮ์ (ช.บ) ได้ตรัสไว้ว่าถูกต้องในคัมภีร์ อัล-กุรอาน ความว่า

“แท้จริงแล้วศาสนา ณ องค์อัลลอฮ์ (ช.บ) นั้นคือ อิสลาม และบรรดาผู้ที่ได้ถูกประทานคัมภีร์นั้น ไม่ขัดแย้ง (ในเรื่องของคัมภีร์) นอกจากภายหลังที่ความรู้แท้ได้มาปรากฏแก่พวกเขา ทั้งนี้เป็นเพราะความริษยาที่มีกันอยู่ระหว่างพวกเขา และผู้ใดก็ตามที่ปฏิเสธ โองการต่าง ๆ ของอัลลอฮ์ (ช.บ) แน่อน อัลลอฮ์ (ช.บ) ทรงสอบสวนเขาอย่างรวดเร็ว และผู้ใดแสวงหาสิ่งอื่นจากอิสลามเป็นศาสนาของตน แน่อนเขาจะไม่ถูกตอบรับและตัวเขาจะเป็นหนึ่งจากบรรดาผู้ขาดทุนในโลกหน้า” (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 120 ; อ้างอิงจาก อัล-กุรอาน บทที่ 31 โองการที่ 19, บทที่ 3 โองการที่ 85) (อัลคุดลอส อับรู. 2542 :41-44) โดยสรุป ศาสนาจะสร้างความมั่นคงกับมนุษย์ในด้านความหวาดกลัวและการสูญเสียทางจิตวิญญาณ สร้างความสนใจในความช่วยเหลือของพระเจ้า และเป็นพันธมิตร์ที่ไม่แตกแยก ศาสนาจะมอบสันติสุขและความปลอดภัย ศาสนาจะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์มีความหมาย นี้คือ แนวความคิดเกี่ยวกับศาสนา ของศาสนาอิสลาม

4.8 แนวความคิดเกี่ยวกับบาป

อิสลามมีแนวความคิดของตนเองเป็นการเฉพาะ อัล-กุรอาน ได้กล่าวว่า พระเจ้าได้ให้อาдамและฮาวา (อีฟ) อยู่ในสวนเอเดนและกอบโกยโภคผลแห่งความสุขเท่าที่ทั้งสองปรารถนาพระเจ้าทรงประทานความสุขสบายมากมาย แต่พระองค์ก็ทรงกำชับ มิให้ทั้งสองเข้าใกล้ต้นไม้หนึ่ง เพื่อว่าพวกเขาจะไม่รับอันตรายและความยุติธรรม แต่ซาฎอน (มารร้าย) ก็ได้ออกอุบายยั่วชวนทั้งสองจนเป็นเหตุให้ต้องสูญเสียสภาพแห่งความสุขนั้นไป ทั้งสองจึงถูกเนรเทศออกจากสวนนั้น แล้วถูกส่งมายังโลก เพื่อดำรงชีวิต ตาย และฟื้นคืนชีพอีกครั้งหนึ่ง ณ วันแห่งการตัดสิน เมื่อทั้งคู่ตระหนักดีถึงสิ่งที่ได้กระทำไป ก็มีความรู้สึกอับอายและสำนึกผิด จึงวิงวอนขอความกรุณาจากอัลลอฮ์ (ช.บ) แล้วได้รับการอภัยโทษ (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 120 ; อ้างอิงจาก อัล-กุรอาน บทที่ 20 โองการที่ 117-123) เหตุการณ์ที่เปิดเผยในเชิงสัญลักษณ์นั้นมีความสำคัญยิ่ง เพราะมันบอกให้มนุษย์รู้ว่า พวกเขาไม่มีความสมบูรณ์ มีความต้องการอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แม้จะอยู่ในสวนสวรรค์แล้วก็ตาม トラบาปและความผิดพลาดตั้งเช่นอาดัมและฮาวาได้ก่อไว้ในวัน ไซว่าจะทำให้มนุษย์ตายด้าน หรือจะขัดขวางการเปลี่ยนแปลงทางจิตวิญญาณ หรือหยุดความเจริญทางศีลธรรมของมนุษย์ไปได้ ตรงกันข้ามมนุษย์มีสติปัญญาพอที่จะตระหนักถึงบาปและข้อบกพร่องของตนเอง ที่สำคัญยิ่งกว่านั้น คือ เขามีความสามารถพอที่จะรู้ว่า เขาควรมุ่งไปทางใด และควรรับการชี้แนะจากใคร อัลลอฮ์ (ช.บ) ได้

เตรียมพร้อมตลอดเวลาที่จะตอบสนองการเรียกร้องอย่างบริสุทธิ์ใจ จากบรรดาผู้ใฝ่หาความช่วยเหลือจากพระองค์ พระองค์ทรงเมตตา และทรงกรุณายิ่งนัก ตลอดจนคุณสมบัติแห่งการให้อภัยของพระองค์นั้นมืออย่างทั่วถึง และความเมตตาของพระองค์นั้นกว้างขวางเหลือเกิน

มนุษย์ในทัศนะของอัล-กุรอาน (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 150 ; อ้างอิงจาก อัล-กุรอาน บทที่ 30 โองการที่ 30) และของศาสนานั้นถือกำเนิดเป็นธรรมชาติ หรือ มีฟิฏเราะฮ์ คือ เป็นอิสลาม หรือการนอบน้อมต่อพระองค์ประสงค์และกฎเกณฑ์ของพระเจ้าสิ่งที่เกิดขึ้นกับมนุษย์หลังจากกำเนิดแล้วนั้น สืบเนื่องมาจากอิทธิพลและตัวแปรต่าง ๆ จากภายนอกที่เข้าไปยุ่งเกี่ยว หากเอาเหตุการณ์นี้ไปปรับกับแนวคิดสมัยใหม่แล้ว ก็จะกล่าวได้ว่า ธรรมชาติของมนุษย์โอนอ่อนไปได้ง่าย มันเป็นขั้นตอนที่เกี่ยวกับสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ถือว่ามิบบทบาทสำคัญที่สุด คือ สภาพแวดล้อมของบ้านนั่นเอง เพราะมันก่อคุณลักษณะเฉพาะตัว และพัฒนาคุณลักษณะทางศีลธรรมของมนุษย์ โดยจำกัดความแล้ว พระเจ้า คือ ผู้ทรงยุติธรรม ผู้ทรงปราชญ์เปรี๊ยะ ผู้ทรงเปี่ยมด้วยความกรุณาปราณี และผู้ทรงสมบรูณ์ พระองค์ทรงสร้างมนุษย์ด้วยการเป่าวิญญาณของพระองค์ในตัวเขา (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 128 ; อ้างอิงจาก อัล-กุรอาน บทที่ 15 โองการที่ 29) เนื่องจากพระเจ้าเป็นผู้สร้างยิ่งนักในเมื่อมนุษย์ด้วยการสร้างที่ดั่งงามไม่สิ้นสุด และวิญญาณของพระองค์ทรงสมบรูณ์ยิ่งนักในเมื่อมนุษย์ถูกสร้างขึ้นมาและได้รับวิญญาณจากพระองค์ด้วยแล้ว อย่างน้อยที่สุดมนุษย์ก็ต้องมีบางส่วนแห่งความดั่งงามอันเนื่อง มาจากวิญญาณของผู้ทรงสร้างอยู่ในตัวด้วย บางทีความประสงค์ และความปรารถนาในจิตวิญญาณที่ดั่งงามของมนุษย์นั้นอาจถือเป็นสาเหตุหนึ่งก็ได้ แต่ในทางตรงกันข้าม พระเจ้าได้บังเกิดมนุษย์เพื่อภักดีต่อพระองค์มิใช่เพื่อมาเทียบเคียงแข่งขัน จุติหรือจำแลงร่างในรูปมนุษย์อย่างสมบรูณ์ในความดั่งงามกับพระองค์ หมายความว่ามนุษย์ไม่ว่าจะดีหรือสมบรูณ์สักปานใดก็ตาม แต่ในฐานะที่เขาเป็นผู้ที่ถูกบังเกิดขึ้น ก็ย่อมอยู่ห่างไกลจากความดั่งงามและความสมบรูณ์ของผู้สร้างนั่นเอง อย่างไรก็ตามพระเจ้านั้นไม่ได้ปล่อยให้มนุษย์สิ้นหวัง หรือรับการทอดทิ้งให้ตกเป็นเหยื่อภายใต้ข้อบกพร่องของเขา พระเจ้าให้เขามีความสามารถด้วยการคลไคล ทรงสนับสนุนเขาด้วยการให้เหตุผลทรงให้เขามั่นคงด้วยการให้เสรีภาพทางการเลือกเฟ้น และทรงชี้แนะเขาแสวงหาและบรรลุถึงความสมบรูณ์ตามลำดับเพราะมันให้บางอย่างแก่มนุษย์เพื่อมุ่งไปข้างหน้า แสวงหาอุดมการณ์ ตลอดจนหาบทบาทที่จะแสดงออก ช่วยให้มีชีวิตมนุษย์เป็นที่น่าสนใจและมีความหมายไม่ซ้ำซากและหยุดนิ่ง อีกด้านหนึ่งนั้นจะทำให้พระเจ้าโปรดปราน เมื่อเห็นว่าของพระองค์ผู้อยู่ในสภาพที่ได้รับชัยชนะทางจิตวิญญาณและศีลธรรม (อัลคุดลอส อับรู. 2542 : 44-47)

ดังนั้นโดยสรุป คือ มาตรฐานทางศีลธรรม ตามทัศนะของอิสลามนั้นมีไว้ด้วยบาปที่ทำให้มนุษย์สมบรูณ์หรือบกพร่องเพราะสิ่งนี้เป็นส่วนหนึ่งในธรรมชาติของมนุษย์ที่มีขอบเขตจำกัดอยู่

แล้ว แต่มันจะเป็นบาปทันที ถ้ามนุษย์มีหนทางหรือสื่อกลาง แต่เขาไฝหามันเพื่อความสมบูรณ์แก่ตน บาป คือ การกระทำ ความคิดหรือความปรารถนาทุกข์ ดังนี้ คือ การกระทำโดยเจตนา ทำทายกฎหมายอันชัดแจ้งของอัลลอฮ์ (ช.บ) ละเมิดสิทธิแห่งความเป็นพระเจ้าหรือมนุษย์ เป็นอันตรายต่อจิตหรือสังขาร ประกอบกรรมชั่วซ้ำแล้วซ้ำอีก หลีกเลียงอย่างปกติ ทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบของบาป และมนุษย์จะต้องรับผิดชอบบาปของตนเองตามลำพัง โดยสรุปแล้วบาปมิใช่มาแต่กำเนิด เกิดจากภายนอก ไม่ใช่ภายใน เป็นเรื่องที่หลีกเลียงได้ บาปเป็นการกระทำที่มีเจตนาจะฝ่าฝืนกฎหมายอันชัดเจนของพระเจ้า

4.9 หะลาและหะรอมในศาสนาอิสลาม

หลักการอิสลามเกี่ยวกับ หะลา (อนุมัติ) และหะรอม (ต้องห้าม) นั้น ยูซุป ก็อรฎอริ ได้อธิบายในหนังสือ The Lawful and Islam (บรรจง บินกาซัน. 2543. 31-36) มี 11 ประการ คือ 1) โดยพื้นฐานสิ่งต่าง ๆ เป็นที่อนุมัติ 2) การอนุมัติ (หะลา) และการห้าม (หะรอม) เป็นสิทธิของอัลลอฮ์ (ช.บ) เท่านั้น 3) การห้ามสิ่งหะลา (อนุมัติ) และการอนุมัติสิ่ง หะรอม (ต้องห้าม) เท่ากับการทำชิริก (ตั้งภาคี) 4) การห้ามสิ่งต่าง ๆ นั้นเนื่องมาจากความไม่บริสุทธิ์ และการเป็นอันตรายของมัน 5) สิ่งหะลา (อนุมัติ) เป็นที่เพียงพอสำหรับความจำเป็นแต่สิ่งหะรอม (ต้องห้าม) นั้นเป็นสิ่งที่เกินความต้องการ 6) อะไรก็ตามที่นำไปสู่หะรอม (ต้องห้าม) สิ่งนั้นก็หะรอมโดยตัวของมันเอง 7) ไม่อนุญาตให้อาสิ่งหะรอม (ต้องห้าม) มาเป็นของหะลา (อนุมัติ) 8) เจตนาดีมิได้ทำให้สิ่งหะรอม (ต้องห้าม) เป็นที่ยอมรับได้ 9) สิ่งใดที่สงสัยให้หลีกเลียง 10) สิ่งหะรอม (ต้องห้าม) เป็นที่ต้องห้ามสำหรับทุกคน 11) ความจำเป็นคือ สิ่งกำหนดข้อยกเว้น

5. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องการแต่งกายของสตรีมุสลิม

ในสังคมโดยทั่วไป ผู้คนส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับการแต่งกายตามแฟชั่น หรือตามสมัยนิยม ผู้ที่แต่งกายได้ทันกับยุคสมัยจะได้ชื่อว่าเป็นคนทันสมัย และได้รับการยอมรับในสังคม ในขณะที่ผู้ซึ่งแต่งกายไม่เป็นไปตามยุคสมัยมักจะถูกมองข้ามผ่านไปหรืออาจถูกมองว่าเชย โดยเฉพาะการแต่งกายของผู้หญิง ที่มีทั้งแฟชั่นแบบกระโปรงสั้น กระโปรงยาวละเล้ากัน ไป แต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกัน คือ การเปิดเผยบางส่วนของร่างกาย เช่น ช่วงแขนและเรียวกา ในขณะที่เดียวกัน การแต่งกายในชุดฮิญาบของสตรีมุสลิม เป็นการเสนอภาพพจน์ ความรู้สึกนึกคิดแห่งตนในอีกลักษณะหนึ่งต่อสังคม ความไม่สอดคล้องของการตีความหมายที่ผู้แต่งชุดฮิญาบยึดถือ กับความหมายที่บุคคลทั่วไปในสังคมพบเห็น รับรู้จากแง่มุมหรือทัศนคติที่ต่างกัน ทำให้เกิดปัญหาในแบบแผนของการปฏิสังสรรค์หรือการอยู่ร่วมกันในสังคมขึ้น ประเด็นหลักที่สำคัญอย่างหนึ่งในการมองหรืออธิบาย

ปรากฏการณ์ต่างๆ ทางสังคม คือ แนวทัศน์การมอง ที่บุคคลต่าง ๆ ยึดถือ และใช้ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น การมองจากแนวทัศน์ทางการเมือง ศาสนา หรือจิตวิทยา เป็นต้น

ความเด่นของเอกลักษณ์ หมายถึง โอกาส ในการปลูกเร้าเอกลักษณ์ หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึงความสำคัญ (ที่มีต่อบุคคล) ของการที่คนอื่นกำหนดตำแหน่งให้กับเขา (บุคคล) ในฐานะที่เป็นวัตถุทางสังคมประเภทหนึ่ง ในลักษณะเดียวกับที่บุคคลนั้นกำหนดให้กับตนเองและประกาศให้คนอื่นรู้

ในสังคมปัจจุบัน บทบาทของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการควบคุมกรอบจำกัดความคิดในหลายๆ ด้านของคนในสังคม ด้วยการใช้ความเด่นสะดุดตาของความหุ่หุ่ทันสมัยที่ปรากฏออกมาในรูปของวาทกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับแฟชั่นเครื่องแต่งกายควบคู่ไปกับการโฆษณาและวัฒนธรรมเพลง ซึ่งได้ร่วมกันนำเอาเรื่องราวทางเพศ และการส่งเสริมความงามของร่างกายมาเป็นคุณค่าและความหมายที่สำคัญยิ่งของชีวิต โดยเฉพาะความงามของผู้หญิงและร่างกายของผู้หญิงเป็นเครื่องมือสำคัญในการแพร่กระจายแนวความคิดเกี่ยวกับการบริโภคที่เน้นให้ประชาชนบริโภคให้มากที่สุดบริโภคให้หมดและบริโภคอีก เพื่อที่จะทดแทนสิ่งเหล่านี้ด้วยสินค้ารุ่นใหม่ที่ไม่ได้มีคุณภาพดีกว่า เพียงแต่มีเสน่ห์ดึงดูดใจมากกว่า ซึ่งแง่ของอุตสาหกรรมเสื้อผ้าและแฟชั่นนั้น ได้มุ่งเน้นการสร้างความงามบนพื้นฐานของความทันสมัย ในแง่นี้เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเป็น “สิ่ง” ที่มีความเกี่ยวพันใกล้ชิดมากที่สุดอย่างยิ่งกับเรือนร่าง ความงามของเรือนร่าง และความมีเสน่ห์น่าดึงดูดใจของผู้หญิง และยังได้ทำหน้าที่เป็นสื่อของความเป็นผู้หญิงที่ทันสมัย ซึ่งมีเสน่ห์ดึงดูดใจผู้พบเห็นร่วมกันอย่างแนบแน่นกับร่างกาย ส่วนต่าง ๆ ของผู้หญิงที่ถูกเปิดเผยให้เห็นจากการครอบงำแนวคิดการบริโภคที่มอมเมาประชาชน ซึ่งเป็นผู้ที่รู้จักกันในชื่อของอุดมการณ์บริโภคนิยม ซึ่งเป็นแนวคิดทางการตลาดของระบบทุนนิยมที่เปลี่ยนจุดเน้นจากการสะสมทุนมาสู่การกระจายทุน จากการผลิตมาสู่การบริโภค

5.1 อุดมการณ์บริโภค

สังคมไทยเป็นสังคมหนึ่งที่มีสภาพเช่นเดียวกับประเทศโลกที่สามต่าง ๆ ที่ถูกครอบงำด้วยอุดมการณ์บริโภคนิยมของกลยุทธ์ทางการตลาดระบบทุนนิยมที่แสวงหาผลกำไรด้วยการสร้างจิตสำนึกของความต้องการหรือความยาก เพื่อให้เกิดการบริโภคสินค้าให้มากที่สุด โดยการสร้างความสนใจอย่างจริงจังในเรื่องทางเพศ ด้วยการช่วยและส่งเสริมให้คนในสังคมหันมาให้คุณค่ากับร่างกายและการมีตัวตนในฐานะปัจเจกบุคคล อันเป็นการ โขงเรื่องเพศ เข้ากับการบริโภคสินค้าอย่าง “ไม่ลืมหูลืมตา” จะเห็นได้จากการโฆษณาชวนเชื่อ วาทกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับแฟชั่นเครื่องแต่งกาย การโฆษณาและวัฒนธรรมเพลงที่ต่างก็ได้นำเอาเรื่องทางเพศและการเสริมเสน่ห์ความงามของร่างกายเป็นคุณค่าที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของชีวิต โดยได้มีการสร้างหรือกระตุ้นให้เกิดความสนใจใน

ความงามของผู้หญิง เพื่อช่วยๆ ให้ผู้ซื้อสินค้านั้น ๆ เกิดความเชื่อว่าจะทำให้ตนเป็นคนมีเสน่ห์เป็นที่ดึงดูดใจเพศตรงข้าม สินค้าที่ยังไม่มีความจำเป็นต่อชีวิตและฟุ่มเฟือยเพียงใด การใช้เซ็กเป็นเครื่องล่อใจเพื่อให้ผู้บริโภคมองเห็นคุณค่าที่ไม่มีตัวตนก็จะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น ทำให้การบริโภคหรือการสนองความต้องการเป็นไปในทางช่วยอย่างไม่จำกัด ดังนั้น การพัฒนาวัตถุจึงเป็นการพัฒนา “คตินหา” มากกว่าเป็นการพัฒนาชีวิตเพื่อถึงคนส่วนใหญ่ให้หลงใหลยึดติดอยู่กับความต้องการของร่างกาย และการบริโภคเซ็กในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้คนส่วนใหญ่ในสังคมมองข้ามความสนใจทางด้านสังคมการเมือง คือ เซ็กได้ถูกนำมาเป็นกลไกในการควบคุมสังคม โดยการขยายผนวกสร้างและแทรกแซง ร่างกายในรูปแบบที่ละเอียดอ่อน ในแง่นี้เซ็กมีความเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับกลไกแห่งอำนาจ

จะเห็นได้ชัดเจนว่า ในประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมการแต่งกายของคนส่วนใหญ่ของสังคมไทยดังกล่าว ได้รับอิทธิพลเกี่ยวกับการแสวงหาความพอใจทางเพศแฝงอยู่ด้วย คือ ผู้หญิงส่วนใหญ่มีความโน้มเอียงที่จะเน้นการแต่งกายในรูปแบบที่ทันสมัยตามแฟชั่น โดยพยายามที่จะสร้างความมีเสน่ห์ หรือความดึงดูดใจต่อผู้อื่น เช่น การแต่งกายในชุดมินิสเกิร์ต (ชุดกระโปรงสั้น) ที่เผยให้เห็นขาอ่อนที่ขาวเนียน หรือการใส่เสื้อชีทรู (เสื้อที่มีลักษณะบางมาก) ที่ทำให้สามารถมองเห็นส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้โดยตลอด เป็นต้น การที่ได้รู้สึกว่าตนเองมีเสน่ห์หรือเป็นที่ดึงดูดใจจากความสามารถที่จะรับรู้ได้ว่าถูกแอบมองหรือจ้องมองจากบุคคลอื่นทั้งที่เป็นผู้ชายหรือผู้หญิง ถือเป็นการได้รับการตอบสนองที่น่าพึงพอใจของผู้แต่งกายดังกล่าว รูปแบบพฤติกรรมของร่างกายที่เป็นไปเพื่อเสริมสร้างความมีเสน่ห์และความน่าดึงดูดใจต่อผู้อื่น สามารถสังเกตเห็นได้จากการโฆษณาสินค้าความงามต่าง ๆ ของร่างกายที่ถูกเปิดเผยให้เห็นได้โดยง่ายจากการโฆษณาสินค้าเสริมความงามต่าง ๆ และแฟชั่นการแต่งกายในสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะทีวี สำหรับผู้ชายนั้น การมองเห็นส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่ถูกเปิดเผยให้เห็นจากการแต่งกายของผู้หญิงเป็นความพึงพอใจทางเพศอย่างหนึ่งที่สามารถแสวงหาโดยง่ายอย่างเป็นปกติธรรมดา คนส่วนใหญ่ในสังคมคุ้นเคยกับวัฒนธรรมการแต่งกายในลักษณะดังกล่าวโดยไม่ได้ตระหนักว่าเป็นผลมาจากการถูกรอบงำทางความคิด ค่านิยมในการบริโภคที่เน้นใช้ผู้หญิง ความเป็นผู้หญิง โดยเฉพาะความงามในร่างกายของผู้หญิงเป็นเครื่องมือในการแพร่กระจายและครอบงำอุดมการณ์หรือความคิดดังกล่าว และนอกเหนือจากนั้น ที่สำคัญคือ ผู้หญิงเป็นเป้าหมายสำคัญของอุดมการณ์บริโภคนิยมอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการผลิตสินค้าต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการเสริมสร้างความงามของผู้หญิงที่สามารถรู้ได้จากการโฆษณาสินค้าเหล่านั้น ด้วยสื่อต่าง ๆ ผู้หญิงเป็นทั้งเครื่องมือและเป้าหมายสำคัญของผู้บริโภคนิยม โดยเฉพาะเซ็กเพื่อการบริโภค

ในแง่หนึ่งจะเห็นได้ว่า ความเป็นมนุษย์ของผู้หญิง ได้ถูกลดคุณค่าลงให้เป็นเพียง วัตถุทางเพศ ผู้หญิง ร่างกายของผู้หญิง ความเป็นหญิง และเซ็กซ์ของผู้หญิง ที่แต่เดิมคือสถานะที่ผู้หญิง เป็นสิ่งที่ควรทำให้มีคุณค่า แต่ได้ถูกอุดมการณ์บริโภคนิยมทำให้กลายเป็นสิ่งของที่ถูกซื้อขายได้ด้วยเงินในรูปแบบของสินค้าต่าง ๆ เช่น การนำเอาภาพของผู้หญิง (และผู้ชาย) นำมาเสนอและขายในรูปแบบความฝันหรือ จิตนาการ หนังสือหรือวิดีโอ บริการหาคู่ บริการเพื่อนเที่ยว ตลอดจนเซ็กซ์ทัวร์ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการนำพาเซ็กซ์ และความเป็นมนุษย์มาเสนอขายในรูปแบบของสินค้า และจากการที่ผู้หญิง ร่างกายของผู้หญิง ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือหรือสื่อในการแพร่กระจายการครอบงำวัฒนธรรมการบริโภควัตถุอย่างไม่หยุดยั้ง และไม่รู้จักของคนส่วนใหญ่ในสังคม ทำให้สามารถเห็นได้อย่างชัดเจน ผู้หญิงไม่ได้ถูกยึดถือในแง่ของความเป็นมนุษย์ หากแต่ถูกยึดเป็นเพียงวัตถุทางเพศที่ใช้เป็นเครื่องมือในการแพร่กระจายการครอบงำ และเป็นผู้ที่ถูกครอบงำ และเป็นผู้ที่ถูกขูดรีดเอาเปรียบ ผู้หญิงตกอยู่ในสถานะของผู้เสียเปรียบในสังคมโดยแท้จริง

5.2 ศาสนาและวัฒนธรรมอิสลาม

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีบทบาทกำหนดความเชื่อและการปฏิบัติที่ครอบคลุมรอบด้าน มีคำสอนทั้งในระดับแนวทางทั่ว ๆ ไปและในระดับการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน มีคำสอนเกี่ยวกับชีวิตโลกนี้ และในชีวิตโลกหน้ากล่าวได้ว่าอิสลามได้ครอบคลุมความคิดทุกด้านของมนุษย์ ซึ่งหมายถึง อิสลามมีลักษณะเป็นระบอบหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตของมุสลิมนั่นเอง ลักษณะสำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งของอิสลามคือ การชำระความเป็นมุสลิม คือการศรัทธาต่อเอกภาวะของพระเจ้า ซึ่งหมายถึงการจําแนกทางจิตวิญญาณ ความคิดหรือการกระทำนั้น จะต้องมอบต่อพระเจ้าเพียงองค์เดียว มุสลิมจะต้องไม่เคารพกราบไหว้หรือยึดถือพึ่งพาสิ่งอื่นใดอีก และจากการที่อิสลามมีลักษณะเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิต ที่ครอบคลุมความคิดการกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันทุก ๆ ด้าน ทั้งในระดับของการกำหนดเป็นแนวทางกว้าง ๆ และในระดับของวิธีการที่มีการกำหนดตายตัว เช่น การละหมาด 5 เวลา ในแต่ละวัน การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน และการไปประกอบพิธีฮัจย์ ที่มักกะฮ์ ซาอุดีอาระเบีย เป็นต้น ในแง่นี้ ศาสนาและวัฒนธรรมอิสลามจึงเป็นสิ่งเดียวกัน เมื่อเราพิจารณาจากความหมายของวัฒนธรรมในความหมายทั่วไป ดังนี้

วัฒนธรรมในความหมายโดยทั่วไป หมายถึง แนวทางการดำรงชีวิตของสังคมหรือของกลุ่มแต่ที่สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างไม่ขาดสาย เป็นสิ่งที่แต่ละสังคมถือว่าดีงาม เป็นแบบฉบับของชีวิต ซึ่งคนส่วนมากหวงแหนและปกป้องรักษา จากความหมายดังกล่าวของวัฒนธรรม จึงสามารถถือได้ว่า วัฒนธรรมอิสลามและศาสนาอิสลามจึงเป็นสิ่งเดียวกัน ทั้งนี้เพราะส่วนหนึ่งของศาสนาอิสลามคือ แนวทางของการดำรงชีวิตที่สังคมมุสลิมถือว่าถูกต้อง ซึ่งเป็น

ความหมายในลักษณะเดียวกับวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น ฉะนั้น โดยหลักการแล้ว การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของวัฒนธรรมที่มุสลิมยึดถือ ก็คือ การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาศาสนาอิสลามนั่นเอง การปฏิบัติในชีวิตประจำวันของมุสลิมที่จะสะท้อนถึงการปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนหรือข้อบังคับใช้ของศาสนาอิสลามที่บัญญัติไว้ในคัมภีร์อัล-กุรอาน และจากจริยวัตรของศาสนา เป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้โดยง่าย เช่น การไม่กินหมู การละหมาด 5 เวลา ในวันหนึ่ง ๆ ทั้งสองเรื่องนี้เป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้โดยง่ายสำหรับบุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่มุสลิม แต่อย่างไรก็ตามข้อบังคับให้ใช้ปฏิบัติ ข้อห้ามปฏิบัติยังมีอยู่อีกมากมายที่ร่วมกันก่อตัวเป็นวิถีการดำเนินของอิสลาม นับตั้งแต่การไม่กินเนื้อสัตว์ใดๆ ที่ตายเอง หรือที่ถูกเชือดโดยปราศจากการกล่าวพระนามของพระองค์อัลลอฮ์ (ช.บ) และไม่กินเลือดของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด นอกเหนือไปจากการกินหมู นอกจากนี้เรื่องอาหารการกินแล้ว ข้อบังคับใช้ในการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ทางสังคมตามหลักการของอิสลาม เช่น การลดสายตาของตนเองลงเพื่อที่จะไม่มองดูเพศตรงข้าม เพราะอิสลามถือว่าการมองดูซึ่งกันและกันของทางเพศตรงข้ามจะมีความ โน้มเอียงของความรู้สึกทางเพศได้โดยง่าย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาการล่วงละเมิดต่าง ๆ ทางเพศ นับตั้งแต่การมองด้วยสายตาโลมเลีย การแตะเนื้อต้องตัว การเกี้ยวพาราสี การผิดประเวณี ตลอดจนการข่มขืน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ทางสังคมตามมาอีกมาก เช่น ปัญหาเด็กนอกสมรส ปัญหาการทำแท้ง ปัญหาการถูกทอดทิ้ง เป็นต้น แนวความคิดในลักษณะดังกล่าวของอิสลามยังขาดการเผยแพร่ทำความเข้าใจต่อสาธารณชนทั่วไป ซึ่งทำให้ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับอิสลามในด้านต่าง ๆ ยังคงมีอยู่ต่อไป ทั้งนี้เพราะผู้ที่ไม่ใช่มุสลิมส่วนใหญ่จะรู้จัก ภาพพจน์ ของอิสลามมากกว่าที่รู้จัก อิสลาม จริง ๆ

5.3 การแต่งกาย

อิสลามเป็นระบบที่ครอบคลุมไปถึงเรื่องการแต่งกายโดยได้วางหลักการและรูปแบบการแต่งกายไว้ให้มุสลิมทั้งชายและหญิงด้วยบทบัญญัติทั้งจากคัมภีร์อัล-กุรอานและสุนนะห์ของท่านศาสดา (ช.บ) ซึ่งหลักการในการแต่งกายของมุสลิมนอกจากจะเพื่อปกปิดร่างกายให้มิดชิดเรียบร้อย ไม่เป็นที่ชั่วอารมณ์ ยังต้องการให้รักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากศาสนิกอื่น ทั้งนี้โดยให้เหมาะสมกับเพศและเกิดความสง่างามบนพื้นฐานของความไม่ฟุ่มเฟือย (กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์. 2534 : 80-87)

1. บทบัญญัติ

พระผู้เป็นเจ้าอัลลอฮ์ (ช.บ) ได้ประทานโอองการอันเกี่ยวเนื่องกับการแต่งกายไว้หลายโอองการ ทั้งนี้ทรงท้าวความจากมนุษย์คนแรกคือ ท่านศาสดาอาดัม ซึ่งขอนำเสนอเป็นตัวอย่างบางโอองการ คือ

ลูก ๆ ของอาดัมเอ๋ย แน่แน่นอนเราได้ประทานลงมาแก่ผู้เจ้าซึ่งอารมณ์เพื่อปกปิดสิ่งพึง
ละอายของสุเจ้าและเป็นเครื่องประดับ (คิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 132 ; อ้างอิงจาก อัล-กุรอาน บท
ที่ 7 โองการที่ 26)

ลูก ๆ ของอาดัมเอ๋ย จงอย่าให้มารดวงสุเจ้าดังที่มันได้ทำให้พ่อแม่ของสุเจ้าออกจากสวน
นั้น มันได้ทำให้อารมณ์ของเขาทั้งสอง (อาดัมและฮาวา) หลุดลุ่ยออกจากตัวเพื่อมันจะได้เปิดเผยแก่
ทั้งสองซึ่งพึงอาย (คิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 134 ; อ้างอิงจาก อัล-กุรอาน บทที่ 7 โองการที่ 27)

และเมื่อพวกเขาประกอบการลามก (เช่น เปลือยกายเวียนรอบ อัล-กะษุบะฮ์หรืออื่น ๆ)
พวกเขากล่าวว่า เราได้พบบรรพบุรุษของเรา(ทำ) เช่นนั้น และอัลลอฮ์ (ช.บ) ได้ทรงสั่งเรา (ให้ทำ)
เช่นนี้ จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) อัลลอฮ์ (ช.บ) มิทรงสั่งในเรื่องลามกดอก (คิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 :
134 ; อ้างอิงจาก อัล-กุรอาน บทที่ 7 โองการที่ 28)

ลูก ๆ ของอาดัมเอ๋ย จงแต่งซึ่งการแต่งกายให้เรียบร้อยของสุเจ้า (และมีมารยาทดี) ทุก ๆ
(เวลา) ละหมาด (คิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 135 ; อ้างอิงจาก อัล-กุรอาน บทที่ 7 โองการที่ 31)

แท้จริง อัลลอฮ์ (ช.บ) จะทรงให้บรรดาผู้ศรัทธาและประกอบการดีทั้งหลายเข้าสวน
สวรรค์หลากหลาย ณ เบื้องล่างมีลำธารหลายสายไหลผ่าน (สวนสวรรค์) นั้น เขาทั้งหลายจะถูกร้อย
(หรือสวมใส่) ด้วยกำมะหยี่ทองคำและไข่มุก อารมณ์ของพวกเขาในนั้นเป็นผ้าไหม (คิเรก กุลศิริ
สวัสดิ์. 2512 : 198 ; อ้างอิงจาก อัล-กุรอาน บทที่ 22 โองการที่ 23)

(มุฮัมมัด) จงกล่าวแก่ชายผู้ศรัทธาทั้งหลายให้พวกเขาลดสายตาของพวกเขาลงต่ำและให้
ปกป้องของพึงสงวนของพวกเขา นั้นแหละผ่องแผ้วกว่าสำหรับสุเจ้า (ที่จะไม่ล่วงในกาม) แท้จริง
อัลลอฮ์ (ช.บ) ทรงรอบรู้ที่พวกเขาประกอบ (คิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 134 ; อ้างอิงจาก อัล-กุรอาน
บทที่ 24 โองการที่ 30)

และ (มุฮัมมัด) จงกล่าวแก่หญิงผู้ศรัทธาทั้งหลายให้พวกนางลดสายตาของนางลงต่ำ และ
ให้ปกป้องของพึงสงวนของพวกนางและจงอย่าอวดเครื่องประดับของนางเว้นแต่ที่เปิดเผย
(ตามปกติ เช่น ใบหน้า มือและข้อเท้า) และให้นางปิดด้วยผ้าคลุมศีรษะของนางตลอดมาถึงหน้าอก
ของนาง และจงอย่าให้นางอวดเครื่องประดับ (หรือความสวยงามอันพึงปกปิดแก่ผู้ใด) เว้นแต่แก่
สามีของนาง หรือพี่ชายน้องชายของนาง หรือลูกชายของพี่ชายน้องชายของนาง หรือลูกชายของ
พี่สาวน้องสาวของนาง หรือพวกผู้หญิงของนาง หรือที่มีมือขวาของนางครอบครอง หรือคนใช้ผู้ชาย
ที่ไม่สนใจ หรือเด็ก ๆ ที่ยังไม่รู้เรื่องของสงวนของผู้หญิง และจงอย่าให้นางกระเทียบเท้าของนางเพื่อ
เครื่องประดับของนางที่ซ่อนไว้อยู่ นั้นจะเป็นที่รู้จัก (เป็นเชิงยั่วเย้าผู้ชาย) และสุเจ้าทั้งมวลจงหัน
กลับสู่แก์โทษต่ออัลลอฮ์ (ช.บ) โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย เพื่อสุเจ้าจะได้เจริญ (คิเรก กุลศิริสวัสดิ์.
2512 : 134 ; อ้างอิงจาก อัล-กุรอาน บทที่ 24 โองการที่ 31)

และบรรดาหญิงชรา ซึ่งนางไม่หวังที่จะสมรสก็ไม่มีข้อตำหนิอันใดแก่นาง ถ้านางจะเปลื้องเสื้อผ้าของนางออกโดยมิได้เผยอวดส่วนชวนมองของนาง แต่การที่นางเว้นได้จะดีกว่าสำหรับนาง (คือให้สวมเสื้อผ้ามีดซิดแม้จะเป็นหญิงชราก็ตาม) และอัลลอฮ์ (ซ.บ) เป็นผู้ทรงได้ยินผู้ทรงรอบรู้ (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 134 ; อ้างอิงจาก อัล-กุรอาน บทที่ 24 โองการที่ 60)

นบีฯ เอ๋ย จงกล่าวแก่ภริยาทั้งหลายของเจ้าและลูกหญิงของเจ้าและพวกหญิงของชายผู้ศรัทธาทั้งหลายให้นางกระชับเสื้อคลุมของนางให้มิดชิด (ให้รัดกุมเมื่อออกจากบ้าน) นั่นเป็นการเหมาะสมกว่าที่นางจะได้รับเป็นที่สังเกต แล้วจะได้ไม่ถูกระราน (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 134 ; อ้างอิงจาก อัล-กุรอาน บทที่ 33 โองการที่ 59)

เจ้าผู้คลุมกายอยู่เอ๋ย จงลุกขึ้นมาและตักเตือน (เทศนา) และจงแซ่ซ้องความเกรียงไกรของพระผู้อภิบาลของเจ้า สวอนอารมณ์ของเจ้านั้นก็จงรักษาให้สะอาด (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 134 ; อ้างอิงจาก อัล-กุรอาน บทที่ 7 โองการที่ 1-4)

นอกจากตัวอย่าง โองการดังกล่าวแล้ว ท่านศาสดา (ซ.ล) ยังได้วางแบบฉบับและกล่าวสั่งสอนไว้ คือ

ท่านหญิงอาอีชะฮ์ (รอฎิฯ) ได้รายงาน ว่า อัสมอาฺ บินดิ อับูบักรฺ (น้องสาวของอาอีชะฮ์) ได้สวมเสื้อผ้าบาง ๆ มาหาท่านนบีเมื่อท่านนบีเห็น ท่านก็เมินหน้าหนีและกล่าวว่า เมื่อผู้หญิงคนใดบรรลุนิติภาวะแล้วก็ไม่เป็นการสมควรที่จะเผยส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้ผู้คนได้เห็น นอกจากส่วนนี้ แล้วท่านนบีก็ชี้ไปที่ใบหน้าและที่ฝ่ามือทั้งสอง (ที่อนุญาตให้เปิดได้) (อบูดาูด)

ครั้งหนึ่งชายคนหนึ่งใส่เสื้อที่ดูไม่มีราคามาหาท่านศาสดา ท่านจึงถามชายผู้นั้นว่า “ท่านมีทรัพย์สินบ้างไหม” “มีครับ” ท่านถามต่อไปว่า “ทรัพย์สินประเภทไหน” ชายผู้นั้นจึงตอบว่า “อัลลอฮ์ (ซ.บ) ได้ให้ความมั่งคั่งแก่ฉันทุกอย่าง” ท่านจึงกล่าวแก่ชายผู้นั้นว่า “อัลลอฮ์ (ซ.บ) ให้ความมั่งคั่งแก่ท่านแล้วก็ให้พระองค์เห็นถึงความโปรดปรานที่พระองค์ ได้ประทานให้แก่ท่านบ้าง”

ท่านทั้งหลายจงสวมสีขาวจากเครื่องนุ่งห่มของพวกท่านเพราะมันเป็นส่วนหนึ่งจากเครื่องนุ่งห่มที่ดีของพวกท่าน และท่านทั้งหลายจงห่อศพคนตายของพวกท่านในผ้าสีขาว และแท้จริงยาทาตาที่ดีของทั้งหลายคือ อีซมิก มันทำให้ตาสว่างและทำให้ขนตาขึ้น

ผ้านุ่งของมุสลิมถึงครั้งหน้าแข่งไม่เป็นการลำบากและไม่บีบ압ในสิ่งที่อยู่ระหว่างหน้า แข่งกับตาตุ่มทั้งสองข้าง สิ่งที่อยู่ต่ำกว่าตาตุ่ม ทั้งสองข้างลงไปอยู่ในขุมนรก (บุคอรี, อบูดาูด)

จงอย่าเปิดเผยขาอ่อนของเจ้า และจงอย่ามองขาอ่อนของคนเป็นและคนตาย (อบูดาูด) ข้อแตกต่างระหว่างพวกเรากับพวกผู้ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ (ซ.บ) คือ ผ้าโพกศีรษะทับบนหมวก (อบูดาูด, ตีรมิซี)

ท่านนบี (ศ็อลฯ) สั่งว่าจงอย่าสวมผ้าไหมและเสื้อที่ปักด้วยไหม (บุคอรี)

ท่านนบี (ศ็อลฯ) กล่าวว่า ผู้ใดสวมใส่ผ้าไหมในคุนยา เขาจะไม่ได้สวมในวันอาคีเราะฮ์ มันเป็นของห้ามสำหรับชาย ไม่ห้ามสำหรับหญิง (มุสลิม)

ท่านนบี (ศ็อลฯ) ได้ประณามผู้ชายที่แต่งกาย (หรือทำตัว) เหมือนผู้หญิง และผู้หญิงที่แต่งกายเหมือนผู้ชาย (บุคอรีย์)

ท่านนบี (ศ็อลฯ) กล่าวว่า การสวมรองเท้าก็ดี การหวิผมก็ดี การอาบน้ำละหมาดก็ดี ตลอดจนการกระทำสิ่งต่าง ๆ ท่านนบีจะเริ่มต้นทำสิ่งนั้น ๆ ทางขวาก่อน (บุคอรีย์)

ท่านอนัส (รอฎิฯ) เล่าว่า ท่านมั่นใจว่าแท้จริงท่านนบี (ศ็อลฯ) ไม่เคยปฏิเสธเครื่องหอม (บุคอรีย์, มุสลิม)

แท้จริงเครื่องหอมที่ดีของผู้ชายคือสิ่งที่มีกลิ่นแต่ไม่มีสี และเครื่องหอมที่ดีของผู้หญิงคือสิ่งที่มีสีแต่ไม่มีกลิ่น (ติรมิซีย์)

เมื่อผู้หญิงคนหนึ่งใส่เครื่องหอม และได้เดินผ่านคนกลุ่มหนึ่งเพื่อให้พวกเขาได้กลิ่นหอม จากนั้นนางเป็นหญิงที่ละเมิดประเวณี และสายตาก็มองไปยังนางก็เป็นสายตาของผู้ผิดประเวณี (เจ้าของสุนัต, นะซาอี)

ห้ามผู้ชายที่จะทาตัวด้วยหญ้าฝรั่น (บุคอรีย์, มุสลิม)

อัลลอฮ์ (ซ.บ) ทรงสาปแช่งผู้หญิงที่ต่อผมและผู้หญิงที่ขอร้องให้ต่อผม ผู้หญิงที่สักและผู้หญิงที่ขอร้องให้สัก (บุคอรีย์, มุสลิม)

ท่านทั้งหลายจงเปลี่ยนแปลง (สีขาของผม) นี้ด้วยสิ่งหนึ่ง และท่านทั้งหลายจงออกห่าง สีดำ (มุสลิม, อับดุลวาจิด)

แท้จริงสิ่งที่ดีที่สุดที่จะทำให้ผมหงอกนี้เปลี่ยนไป คือ ใบเทียน และกะดัม

จากบทบัญญัติเกี่ยวกับการแต่งกายข้างต้นจึงสรุปได้ว่า ศาสนาอิสลามได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการแต่งกายไว้อย่างมากมายทั้งเพศชายและเพศหญิง ซึ่งถือเป็นตัวแบบ เป็นแนวทางในการถือปฏิบัติที่สำคัญสำหรับมุสลิมทุกคน โดยเฉพาะเพศหญิงนั้นจะมีการกำหนดไว้ชัดเจนกว่าเพศชาย เช่น การห้ามเครื่องหอม การปกปิดร่างกายตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้ายกเว้น ใบหน้าและฝ่ามือ การลดสายตาลงต่ำเพื่อไม่มองสิ่งที่ไม่ดีงาม สิ่งเหล่านี้ถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่สตรีต้องปฏิบัติให้ได้

2. รูปแบบการแต่งกายของมุสลิม

จากบทบัญญัติในอิสลามที่ยกมาเป็นตัวอย่างดังกล่าวสรุปรูปแบบการแต่งกายของมุสลิมเป็นข้อๆ ดังนี้

2.1 มุสลิมต้องแต่งกายให้เรียบร้อย เสื้อผ้าที่ใส่ต้องปกปิดสิ่งที่พึงสงวนและเป็นอาภรณ์ประดับกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออยู่ในที่ชุมชนหรือที่ที่มีบุคคลอื่นนอกจาก คนในครอบครัวการแต่งกายของชายมุสลิม จำเป็นต้องปิดตั้งแต่สะดือถึงหัวเข่า การเปิดขาอ่อน เช่น นุ่ง

กางเกงขาสั้นจึงเป็นสิ่งที่ต้องห้ามไม่แต่เฉพาะผู้หญิงแต่รวมทั้งผู้ชายด้วย ทั้งนี้รวมทั้งห้ามมิให้มองขาอ่อนทั้งของคนเป็นและคนตาย ขณะเดียวกันผ้าถุง (กางเกง กระโปรง) ก็ต้องไม่ยาวเกินกว่าตาตุ่ม การแต่งกายของสตรีมุสลิมนั้นจำเป็นต้องปกปิดทั่วร่างกาย คือตั้งแต่ศีรษะ เว้นตาใบหน้าและฝ่ามือจรดถึงปลายเท้า ดังนั้นผู้หญิงมุสลิมจึงจำเป็นต้องคลุมศีรษะหรือฮิญาบ โดยผ้าคลุมศีรษะนั้นต้องปิดลงมาถึงหน้าอก และเสื้อผ้าที่สวมใส่จะต้องไม่บางและรัดรูป ไม่แต่งกายโดยเพื่อ โอ้อวดเครื่องประดับ

2.2 การแต่งกายนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของความสะอาด กล่าวคือ ทั้งร่างกายและเสื้อผ้าจะต้องสะอาด ภาพลักษณ์ที่ปรากฏจากการแต่งกายต้องอยู่ในสภาพแห่งการเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี เช่น ทั้งร่างกายและเสื้อผ้าต้องสะอาดเกลี้ยงเกลา ปราศจากกลิ่นและสีแห่งความสกปรก หากเป็นชายก็ต้องไม่ปล่อยให้ผมยุ่งรุงรัง

2.3 การแต่งกายนั้นต้องแสดงออกซึ่งความเป็นมุสลิม กล่าวคือ ต้องให้แตกต่างจากศาสนิกอื่น เช่น ให้สะอาดเรียบร้อยมีคิฮาด อาทิ ผู้หญิงต้องคลุมฮิญาบ ผู้ชายควรไว้หนวดเคราและหากปฏิบัติตามแบบฉบับท่านศาสดา (ศ็อลฯ) ได้หมดคือ ควรสวมหมวกและโพกผ้า

2.4 การแต่งกายนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของความไม่ฟุ่มเฟือย ไม่แสดงถึงความโอ้อวดแต่ขณะเดียวกันไม่ตระหนี่ถี่เหนียวจนทำให้เขาขาดความพอเหมาะจนเสียบุคลิกภาพ

2.5 ชายต้องไม่แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ทำจากไหม ยกเว้น แต่เฉพาะเพื่อรักษาโรค ผ้าไหมซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นผ้าที่สวยงาม ขณะเดียวกันมีราคาแพงฉะนั้นผ้าไหมจึงถูกอนุมัติให้ใช้ได้แต่เฉพาะผู้หญิงซึ่งเป็นเพศที่สวยงามหรือรักสวยรักงาม ส่วนชายถือเป็นความฟุ่มเฟือยอันเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในการแต่งกาย ดังนั้นท่านศาสดา (ศ็อลฯ) จึงเตือนไว้ว่าชายที่ใช้ผ้าไหมในโลกนี้เขาจะไม่มีโอกาสได้ใช้มันในเวลาที่เขาจะใช้คือโลกหน้า ฉะนั้นชายมุสลิมที่ไม่ได้เป็นโรคคันและอยู่ในภาวะที่ต้องออกไปทำสงคราม จึงยังเป็นสิ่งต้องห้ามในการสวมใส่ผ้าไหม ผ้าไหมที่อนุมัติให้ชายใช้ได้แต่เฉพาะที่มีพื้นที่ประมาณ 2-4 นิ้ว เท่านั้น

2.6 ชายต้องไม่นำทองคำมาเป็นอภรณ์เครื่องประดับ เพราะทองเป็นของมีค่าเหมาะสมสำหรับหญิงเท่านั้นเช่นเดียวกับผ้าไหม

2.7 มุสลิมทั้งชายและหญิงต้องไม่แต่งกายผิดเพศ คือ ชายต้องไม่แต่งกายแบบหญิงและหญิงต้องไม่แต่งกายแบบชาย

2.8 ท่านศาสดา (ศ็อลฯ) แต่งกายด้วยผ้าหลากสี เช่น ดำ เทา เขียว ฯลฯ แต่สีที่ท่านใช้อยู่ประจำคือ สีขาว ซึ่งเป็นสีที่ท่านแนะนำให้มุสลิมใช้แต่งกาย และใช้ห่อศพคนตาย

2.9 ในอิริยาบถต่าง ๆ รวมทั้งการแต่งกายใส่เสื้อผ้า รองเท้า หวีผม ฯลฯ ท่านจะเริ่มทำจากทางขวาก่อน แต่หากเป็นการถอดออกท่านจะเริ่มจากทางซ้าย

2.10 ท่านศาสดา (ศ็อลฯ) ห้ามชายใช้เครื่องประดับที่เป็นทองคำ แต่ท่านมิได้ห้ามแหวนเงิน ซึ่งท่านก็ใส่แหวนเงิน แต่นิ้วที่ท่านบอกมิควรใส่แหวนคือ นิ้วชี้และนิ้วกลาง

2.11 ท่านศาสดา (ศ็อลฯ) ไม่เคยปฏิเสธเครื่องหอม และแนะนำให้ชายใส่เครื่องหอมที่มีแต่กลิ่นแต่ไม่มีสี ส่วนหญิงควรใช้เครื่องหอมที่มีสีแต่ไม่มีกลิ่น นอกจากนั้นท่านยังห้ามมิให้ผู้หญิงใส่เครื่องหอมไปมัสยิดหรือที่ชุมชนจนทำให้ผู้ชายสนใจ รวมทั้งห้ามการสักร่างกายของชาย

2.12 ท่านศาสดา (ศ็อลฯ) ห้ามมิให้ชายทาตัวด้วยหญ้าฝรั่น แต่ไม่ห้ามสำหรับหญิง

2.13 ท่านศาสดา (ศ็อลฯ) ห้ามมิให้หญิงเป็นผู้ปฏิบัติหรือเป็นผู้ขอร้องให้ผู้อื่นปฏิบัติ ซึ่งการต่อผมหรือใส่ผม เช่น ใส่วิกผม และการสัก เช่น การสักคิ้ว หรือการใส่ขนตาปลอม ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในหมู่ผู้หญิงในปัจจุบัน รวมทั้งห้ามการสักร่างกายของชาย

2.14 ท่านศาสดา (ศ็อลฯ) ห้ามมิให้ผู้หญิงเกล้าผมในลักษณะเดียวกับ โทนกอลูและห้ามมิให้เด็กมุสลิมทั้งชายและหญิงไว้ผมจุก คือ โคนบางส่วนออกและปล่อยไว้บางส่วน

2.15 ท่านศาสดา (ศ็อลฯ) ไม่สนับสนุนให้ชายถอนผมและเคราที่หนอก

2.16 ท่านศาสดา (ศ็อลฯ) สนับสนุนให้ทั้งชายและหญิง ย้อมผมและสิ่งทีนำมาใช้ย้อมคือ ไบเทียนซึ่งจะออกสีแดงและกะดัมซึ่งจะออกสีดำ อนึ่งสำหรับท่านศาสดา (ศ็อลฯ) ไม่แนะนำให้ผู้ที่สูงอายุใช้ ส่วนนักวิชาการบางท่านถือว่าไม่อนุญาตให้ใช้สีดำในทุกกรณียกเว้นในระหว่างสงคราม ทั้งนี้ด้วยเหตุผลเพื่อเป็นการลงโทษให้ข้าศึกเข้าใจผิดว่าเป็นทหารหนุ่ม

3. การแต่งกายของมุสลิมกับบรรทัดฐานทางสังคม

บรรทัดฐานทางสังคม (Social norms) หมายถึง มาตรฐานพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งประกอบด้วยส่วนที่เป็นวิถีชาวบ้าน กฎศีลธรรมหรือจารีต และกฎหมาย โดยมีศาสนา ค่านิยม อุดมการณ์ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ เป็นตัวกำหนดบรรทัดฐานของสังคมหรือวัฒนธรรมนั้น ๆ สำหรับบรรทัดฐานของสังคมมุสลิมมีอิสลามเป็นตัวกำหนด เช่น การแต่งกายของมุสลิม จากวัฒนธรรมการแต่งกายของมุสลิมที่มีลักษณะทั้งที่เป็นข้อห้ามข้อใช้ดังได้กล่าวแล้วนั้น สามารถแยกแยะตามประเภทของบรรทัดฐานได้ดังนี้ คือ

3.1 วิถีชาวบ้านคือข้อปฏิบัติโดยทั่วไปในชีวิตประจำวันซึ่งส่วนประกอบหนึ่งของวิถีชาวบ้านคือ สมัยนิยมหรือที่เรียกทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “แฟชั่น” เป็นวิถีชาวบ้านที่มี “ค่านิยม” เป็นตัวกำหนด ในประการนี้การแต่งกายของมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแต่งกายของผู้หญิงมุสลิมจึงไม่เป็นที่อนุมัติให้ผู้หญิงมุสลิมเดินตามแฟชั่นที่เปลี่ยนไปตามค่านิยม เพราะแฟชั่นที่หมุนเวียนอยู่ในสังคมเป็นสิ่งที่ขัดกับอิสลาม เช่น กระโปรงสั้น กระโปรงยาวแต่ผ่าขึ้นสูงมาก เสื้อคอกว้าง แขนกุด และตลอดจนชีทรู (ผ้าที่มีลักษณะบางมาก) ฉะนั้นจากการที่อิสลามได้วางรูปแบบการแต่งกายของผู้หญิงไว้ 1,400 ปี ทั้งจากโองการในคัมภีร์อัล-กุรอาน และจากคำสอนของท่าน

ศาสดา (คือล๑) ก็ด้วยเพื่อปกป้องผู้หญิงและเพื่อเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น ซึ่งนอกจากปัญหามลภาวะ คือ ผู้หญิงเป็นเพศที่มีผิวละเอียดอ่อนกว่าผู้ชาย ดังนั้นในสภาวะอากาศทั่วโลกในปัจจุบันที่มีอากาศร้อนขึ้น ความรุนแรงของแสงอุลตราไวโอเลต และมลภาวะในอากาศอันเป็นสาเหตุของโรคมะเร็งที่ผิวหนังมากกว่าผู้ชาย ด้วยสภาพของผิวพรรณและรูปแบบการแต่งกาย ฉะนั้นผู้ที่อยู่ในบริเวณที่อากาศเสียมากเท่าใด ความจำเป็นของการปกป้องผิวกายควรจะต้องยิ่งมากขึ้นเท่านั้น

ดังนั้น ผู้หญิงมุสลิมจึงควรต้องสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระผู้เป็นเจ้าอัลลอฮ์ (ซ.บ) ทรงพยายามปกป้องคุ้มครอง ให้เกียรติแก่ผู้หญิงในทุกรูปแบบด้วยความรักและความเมตตาปราณี ยิ่งหนึ่งวิถีชาวบ้านคนในสังคมจะซุบซิบนินทา การกระทำผิดศีลธรรมหรือจารีตจะถูกประณามหรืออาจถูกลงโทษทางร่างกายโดยกลุ่มคน ส่วนการกระทำผิดทางกฎหมายจะถูกบ้านเมืองลงโทษตามตัวบท การแต่งกายของมุสลิมที่พอจะจัดอยู่ในข่ายของวิถีชาวบ้าน เช่น การทาดา การไว้หนวดเครา การใส่หมวก โปกผ้าของผู้ชาย ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ หากปฏิบัติได้เป็นสิ่งดี แต่หากไม่สามารถปฏิบัติได้ไม่ได้ถือว่าเป็นบาปส่วนการมองหรือบดทอนโทษจากมนุษย์ กล่าวได้ว่าขึ้นอยู่กับระดับความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมอิสลามของคนในสังคมนั้น ๆ เช่นเดียวกับประการที่สองคือกฎศีลธรรม

3.2 กฎศีลธรรม (Mores) เป็นไปในทำนองเดียวกับวิถีประชา แต่ความรุนแรงในการลงโทษจากสังคมจะมากกว่า รุนแรงกว่า คือ แทนการตีดนินทาจะเป็นการประณาม สำหรับการแต่งกายของมุสลิม สิ่งที่น่าจะเข้าอยู่ในลักษณะนี้คือทางที่ผู้ชายใช้ผ้าไหมและเครื่องประดับซึ่งทำจากทองคำ เป็นต้น

3.3 กฎหมาย (Laws) สำหรับประเทศที่ใช้กฎหมายอิสลาม เช่น ซาอุดีอาระเบีย หากผู้ใดที่ฝ่าฝืน เขาเหล่านั้นจะถูกกฎหมายของบ้านเมืองลงโทษตั้งแต่ในโลกนี้ ก่อนที่จะไปถูกพระเจ้า (อัลลอฮ์ ซ.บ) ลงโทษในโลกหน้า การแต่งกายที่จัดได้ว่าผิดกฎหมายอิสลาม เช่น การที่หญิงปรากฏตัวในที่สาธารณะ ด้วยเครื่องแต่งกายที่ไม่มีมิดชิด เช่น ไม่คลุมศีรษะสวมเสื้อผ้าสั้น ๆ รูปแบบของชุดประกวดนางงามที่นุ่งน้อยห่มน้อย ชุดอาบแดดของทั้งหญิงและชาย การแต่งกายที่ผิดเพศ ฯลฯ สำหรับประเทศที่ไม่ได้ใช้กฎหมายอิสลาม เช่น ประเทศไทย มุสลิมที่แต่งกายผิดไปจากวัฒนธรรมอิสลามจะไม่ถูกลงโทษตามตัวบทกฎหมาย แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าเขาเหล่านั้นจะได้รับการยกเว้นจากกฎหมายของพระผู้เป็นเจ้า อัลลอฮ์ (ซ.บ) ในเรื่องของการคลุมศีรษะ หากมีคำถามว่าเหตุใดบทบัญญัติของอิสลาม จึงให้ผู้หญิงต้องคลุมศีรษะให้มิดชิด

จากการพิจารณาใคร่ครวญ มนุษย์ยอมรับว่าผม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผมผู้หญิงนั้นเป็นสิ่งหนึ่งของอารมณ์ทางเพศ ดังนั้นสมณะเพศทั้งชายและหญิงในศาสนาต่าง ๆ จึงได้ป้องกันสิ่งนี้ด้วย

การ โคนผม คลุมผม ตลอดจนเกล้าผมดังที่ปรากฏ แต่สำหรับอิสลามซึ่งไม่มีสถาบันนักบวชไม่มีสมณะเพศ บทบัญญัติในอิสลามจึงได้วางมาตรการเพื่อป้องกันสื่อแห่งอารมณ์นี้แก่มุสลิมทุกคนใน 2 ลักษณะตามความเหมาะสม กล่าวคือ 1) ผู้หญิงต้องคลุมศีรษะทุกคน ฉะนั้นการไม่ปฏิบัติตามถือว่าเป็นบาป 2) ผู้ชายควรจะสวมหมวกโปกผ้า ซึ่งการไม่ปฏิบัติตามไม่ถือว่าเป็นบาปแต่ประการใด

ตามกฎหมายอิสลามถือเป็นความจำเป็นเหนือผู้หญิงมุสลิมทุกคนคือ ต้องแต่งกายให้มิดชิด เหลือไว้แต่ใบหน้าและฝ่ามือ ทั้งนี้โดยต้องไม่รัดรูปทรงและผ้าที่โปร่งบาง ดังนั้น ไม่ว่าผู้หญิงมุสลิม (มุสลิมะฮ์) จะอยู่ส่วนใดของโลกจะอยู่ในสภาพภูมิอากาศหรือฤดูกาลแบบใดก็ตาม เธอเหล่านั้นจะต้องแต่งกายด้วยรูปแบบเดียวกัน ไม่มีกรยกรเว้นดังความเข้าใจของบางท่าน อาทิ “เมืองไทยร้อนไม่เหมาะที่จะแต่งกายแบบนั้น การแต่งกายแบบนั้นเหมาะสำหรับกับคนที่อยู่ในทะเลทรายเท่านั้น” หรือแม้แต่การเข้าใจว่าเป็นรูปแบบของหญิงที่เดินขอรับบริจาค ดังนั้นถึงแม้ว่าจะทราบข้อความจริงแล้วก็ตาม ก็จะไม่ใช้สิ่งง่ายนักที่เธอเหล่านั้นจะเปลี่ยนแปลงตนเองมาสู่วัฒนธรรมอิสลาม กล่าวได้ว่าเธอเหล่านั้นต้องต่อสู้หรือเผชิญหน้าครั้งสำคัญในชีวิต กล่าวคือทั้งต่อสู้กับตนเองอันเป็นการต่อสู้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด โดยเธอจะต้องลดความอยากของตนเองที่จะแต่งกายแบบนั้นแบบนี้ตามแฟชั่นที่หมุนเวียนเปลี่ยนไป เธอต้องทนร้อน ต้องต่อสู้กับสายตาและคำพูดที่ถากถางจากผู้ที่ไม่เข้าใจทั้งในหมู่มุสลิมด้วยกันเองและเพื่อนศาสนา แต่ทั้งนี้และทั้งนั้น สำหรับผู้ที่ต่อสู้จนสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้สำเร็จนั้นต่างก็มีได้ตั้งอยู่บนเหตุผล เพื่อปฏิบัติตามผู้หญิงในอิหร่านหรือทำไปเพราะอยากเด่นด้วยความคลั่งศาสนา ตลอดจนเพื่อต้องการแบ่งแยกดินแดน ฯลฯ แต่เหตุผลที่เธอเหล่านั้นปฏิบัติได้ก็ด้วยความยอมจำนนในคำสั่งของพระองค์อัลลอฮ์ (ช.บ) การยอมรับว่าพระองค์เป็นพระเจ้าองค์เดียวนั้น อันเป็นประโยชน์ที่มุสลิมได้ยึดตั้งแต่แรกเกิด ความรู้สึกนอบน้อมยอมจำนนแล้ว เธอยังเกิดความหวังว่าจะได้รับดินแดนในสรวงสวรรค์เป็นสิ่งตอบแทนในปรโลก รูปแบบของวัฒนธรรมการแต่งกายของผู้หญิงดังกล่าวจึงเป็นการปกป้องพวกเธอทั้งจากปัญหาอาชญากรรมทางเพศ ปัญหาหมอลภาวะ ฯลฯ และเป็นการป้องกันพวกเธอจากความรุนแรงของแสงแดดในโลกหน้า ซึ่งการป้องกันปัญหานี้ถือว่าเป็นหน้าที่ประการหนึ่งของผู้ชายทั้งในฐานะพ่อสามี พี่ น้อง ฯลฯ ที่จะช่วยกันให้ความรู้ เชิญชวนและตักเตือนพวกเธอ ทั้งนี้เพราะองค์อัลลอฮ์ (ช.บ) ทรงมอบให้ชายเป็นผู้ที่มีหน้าที่ปกป้องไฟนรกให้แก่ตนเองและทุกคนในครอบครัว

4. ความแตกต่างทางวัฒนธรรม

จากวัฒนธรรมอิสลามในเรื่องการแต่งกายที่กล่าวแล้วนี้ จะเห็นได้ว่า หลายสิ่งหลายประการแตกต่างไปจากวัฒนธรรมการแต่งกายของสังคมโดยทั่วไป รวมทั้งสังคมไทย เช่น การสวมหมวก ซึ่งผู้ชายมุสลิมทางใต้ที่เป็นชาวบ้าน โดยทั่วไปมักสวมใส่อยู่เป็นประจำเช่นเดียวกับผู้หญิงจะคลุมศีรษะเมื่อพี่น้องมุสลิมเหล่านี้เข้าไปในสถานที่ราชการต่างก็คงสวมหมวก คลุมศีรษะอยู่เช่นนั้น

เพราะถือว่าเป็นการแต่งกายที่สุภาพที่สุดเพราะในเวลาเช้าเฝ้าพระเจ้าในเวลาละหมาดเขาสวมใส่เช่นกัน แต่ข้าราชการที่ไม่เข้าใจในวัฒนธรรมกลับตำหนิและกล่าวหาว่าการไม่ถอดหมวกออกเป็นการไม่ให้เกียรติไม่เคารพต่อสถานที่ราชการ (กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์. 2534 : 87)

ดังนั้น หากเพื่อนร่วมชาติจะทราบและเข้าใจในวัฒนธรรมอิสลามอันเป็นวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมแล้ว ความเข้าใจกัน ความเข้าใจผิดกัน อันจะนำไปสู่ความขัดแย้งกันจะเป็นสาเหตุของปัญหาสังคม จะไม่เกิดขึ้น และด้วยความจริงแล้วการที่มุสลิมมีรูปแบบการแต่งกายตามที่กล่าวแล้ว พระผู้เป็นเจ้าอัลลอฮ์ (ช.บ) และท่านศาสดา (ศ็อลฯ) ผู้ทรงวางบทบัญญัติอันเป็นที่มาของวัฒนธรรมนี้ทรงมุ่งหวังให้วัฒนธรรมอิสลามเป็นสิ่งที่ป้องกันปัญหาสังคม มิใช่เพื่อสร้างปัญหาสังคม

5.4 การแต่งกายของสตรีมุสลิม

นักวิชาการได้อธิบายความหมายของฮิญาบไว้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ความหมายของฮิญาบ

“ฮิญาบ” เป็นคำภาษาอาหรับที่มีความเดิมหมายถึง ผ้าม่าน หรือ กระจับปี่ที่ห่อหุ้มปิดตลอดจนใช้ในความหมายของ (การที่ดวงอาทิตย์) ลับขอบฟ้า ส่วนความหมายของฮิญาบที่เกี่ยวกับการแต่งกายของมุสลิมหมายถึง การแต่งกายในลักษณะที่ปกปิดส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างมิดชิด ตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า เว้นได้เฉพาะใบหน้าและมือทั้งสองข้าง” อันเป็นความเข้าใจที่ได้มาจากการตีความที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน เป็นสำคัญซึ่งได้เป็นพื้นฐานในหนังสือ บทความ ตลอดจนเนื้อหาความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับฮิญาบ จะอยู่ที่พื้นฐานของความเข้าใจการตีความข้อความในอัลกุรอานเป็นหลัก โดยเฉพาะในบทที่ 24 วรรคที่ 31 (ซุรอตุลนูร อายะฮ์ที่ 31) ซึ่งในอัลกุรอานฉบับแปลภาษาไทยประกอบต้นฉบับภาษาอาหรับซึ่งมี 2 ส่วน ได้แปลไว้ดังนี้

1.1 อัล-กุรอานฉบับแปลภาษาไทยประกอบภาษาอาหรับของครุตนว ศุวรรณศาสตร์ อติตจุพาราฆมนตรีซึ่งได้แปลภาษาไทยประกอบในเชิงของการอธิบายขยายความไว้ดังนี้คือ

“และโอ้มุฮัมมัด เจ้าจงกล่าวแก่หญิงผู้มีศรัทธาทั้งหลายว่าพวกนางจะต้องลดสายตาของพวกนางลงต่ำ อย่าได้มองส่วนของร่างกายผู้อื่นที่ต้องห้ามตามศาสนาบัญญัติ ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นชายหรือหญิงก็ตาม ส่วนต้องห้ามที่กล่าวมานั้นคือ ส่วนที่อยู่ระหว่างสะดือและหัวเข่า และถ้าปราศจากความกำหนัดก็ไม่เป็นไร แต่การลดสายตาไม่มองไปที่คนต่างเพศซึ่งอยู่ในฐานะที่แตกต่างกันนั้นย่อมจะเป็นผลดีแก่ตัวนางเอง และพวกนางจะต้องรักษาอวัยวะเพศของตนให้บริสุทธิ์อยู่เสมอ อย่าได้ล่วงละเมิดต่อบัญญัติของศาสนาด้วยการประพฤติดังที่กล่าวมาเป็นอันขาด และจะต้องปกปิดให้มิดชิด และพวกนางอย่าได้เปิดเผยร่างกายส่วนที่มีกัสมไว้สิ่งประดับต่างๆ ต่อสายตาของบุคคลอื่นๆ ยกเว้นบางส่วนของร่างกายที่อนุมัติให้เปิดเผยให้จากมันได้ คือ ใบหน้าและฝ่ามือ และ

พวกนางจะต้องใช้ผ้าคลุมคอเสื้อของนางให้มิดชิด โดยที่ให้ผ้าคลุมศีรษะนั้นทำความยาวลงมาถึงส่วนคอเสื้อ และคลุมส่วนนั้นไว้มิให้ลำคอและหน้าอกเปิดเผยต่อสายตาของผู้อื่นและพวกนางอย่าเปิดเผยร่างกายและส่วนที่มักสวมใส่สิ่งประดับของพวกนาง อันนอกไปจากโบหน้าและฝ่ามือต่อสายตาของผู้ใดทั้งสิ้น นอกจากต่อสามีของนางหรือบิดาของนางหรือ...”

1.2 อัล-กุรอานฉบับแปลภาษาไทยประกอบภาษาอาหรับของอาจารย์มัรวานสะมะอูน ได้แปลภาษาไทยประกอบไว้ดังนี้

“และจงประกาศแก่มวลสตรีผู้ศรัทธาทั้งหลายให้พวกนางยับยั้งสายตาของพวกนาง (อย่ามองสิ่งต้องห้าม) และให้พวกนางรักษาอวัยวะเพศของพวกนางไว้และพวกนางจะต้องไม่เปิดเผย (ร่างกายส่วนที่สวมใส่) สิ่งประดับของพวกนาง (ให้ปรากฏแก่สายตาของเพื่อนต่างเพศ) ยกเว้นส่วนที่เปิดเผยจากมัน (คือบางส่วนของร่างกายที่อนุมัติให้เปิดเผย) และพวกนางจงดึงผ้าคลุมศีรษะของพวกนางมาปิดไว้บนคอเสื้อของพวกนางและพวกนางอย่าเปิดเผย (ร่างกายส่วนที่สวมใส่) เครื่องประดับของพวกนาง ยกเว้น ต่อคู่ครองของนางหรือบิดาของพวกนางหรือ...”

จากสำนวนแปลภาษาไทยประกอบต้นฉบับภาษาอาหรับดังกล่าวมานี้ได้ให้ความเข้าใจต่อผู้อื่นส่วนใหญ่ในทิศทางที่ว่าเป็นความจำเป็นที่จะต้องคลุมศีรษะหรือเรือนผมด้วย นอกเหนือไปจากการถูกสั่งใช้ที่ชัดเจนกว่า นอกจากนั้น เราจะเห็นได้ว่าการสั่งให้คลุมด้วยผ้าคลุมผมนี้ เป็นส่วนหนึ่งของบรรดาการสั่งใช้ต่างๆ ที่เป็นไปเพื่อป้องกันการล่วงละเมิดในทางเพศเป็นสิ่งสำคัญ นับตั้งแต่การสั่งให้ลดสายตาและปกป้องรักษาอวัยวะอันพึงสงวนของพวกเธอไว้ ซึ่งเป็นคำสั่งใช้ในลักษณะเดียวที่ผู้ชายได้ถูกสั่งใช้ให้ลดสายตาของพวกเขาลงและปกป้องอวัยวะของพวกเขา และป้องกันอวัยวะเพศของพวกเขาในวรรคก่อนหน้าที่จะกล่าวสั่งใช้บรรดาสตรีดังกล่าว

นอกจาก อัล-กุรอานสำนวนแปลภาษาไทยประกอบต้นฉบับภาษาอาหรับทั้งสองสำนวนดังกล่าวแล้ว หนังสือที่ให้ ความรู้ ความเข้าใจ ที่ว่าการคลุมศีรษะตลอดไปจนถึงหน้าอก เป็นข้อบัญญัติใช้ทางศาสนา อีกเล่มหนึ่งคือหนังสือ “ความหมายแห่งอัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัน-นุร (24)” ของอูบล อะลา เมาคูดีย์ ซึ่งสมาคมนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิมแห่งประเทศไทย (สนท.จัดแปลภาษาไทย ม่าวัดคูตีย์) ได้ให้อธิบายไว้อย่างชัดเจนในประเด็นของ “การสั่งให้คลุมด้วยผ้าคลุม” ดังนี้

“ในส่วนของโองการและให้นางกระชับผ้าคลุมของพวกนางนั้น คำว่า “คูมูร” เป็นพหูพจน์ “คิมาร” หมายถึง สิ่งที่ใช้ปกปิดหรือคลุมศีรษะและนอญ เป็นพหูพจน์ “ญัยบ์” หมายถึง หน้าอก รวมทั้งเครื่องประดับต่าง ๆ ในระหว่างนั้นด้วย ...ท่านอัลลามะฮฺ ชุมัคซารี ได้กล่าวไว้ในตัฟซีร์ (คำอธิบายความหมายของอัล-กุรอาน) ของท่านเกี่ยวกับผู้หญิงในสมัยมมายกับอิสลาม (ญายิลียะฮ์) ว่า “คอเสื้อของนางเปิดกว้างเผยให้เห็นหน้าอกส่วนบนและทรวงอกโดยไม่มีอะไรปิดบัง และมักจะปล่อยผ้าคลุมผมห้อยลงมาอยู่ข้างหลัง ทำให้ศีรษะเปิดโล่ง นางจึงถูกสั่งให้ปล่อย

ลงมาข้างหน้าเพื่อจะได้ปกปิดมัน” (ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. 2512 : 134 ; อ้างอิงจาก อัล-กูรออัน บทที่ 2 โองการที่ 90) นอกจากนี้ ยังมีคนอื่น ๆ อีกที่เห็นว่า การคลุมผมเป็นสิ่งสมควรกระทำ แต่ไม่ใช่สิ่งที่ “จำเป็น” จะต้องกระทำ ซึ่ง วิริยา น้อยวงศ์นียงค์ (2534 : 3) ได้แปลหนังสือ Liberation of through Islam เป็นภาษาไทยในชื่อ “ความจริงเกี่ยวกับผู้หญิงมุสลิม” ซึ่งเป็นทศนะต่อผู้หญิงมุสลิมในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งมีประเด็นหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการคลุมผมโดยตรงดังนี้

การแต่งกายของมุสลิมทั้งหญิงและชายนั้น ควรจะเป็นไปในลักษณะเรียบง่าย สิ่งที่เพิ่มเติมสำหรับฝ่ายหญิงคือ เธอควรจะคลุมผม อย่างไรก็ตาม การแต่งกายในอิสลามนั้นไม่มีความสำคัญมากกว่าเท่ากับความปลอดภัย การต่อสู้และการอุทิศตน เราจะเห็นได้ว่าในประเด็นของฐานะความเป็นขอบัญญัติใช้ให้คลุมผมของสตรีมุสลิมนั้น ยังมีความเห็นที่แตกต่างกันอยู่ 2 ฝ่าย คือ ในฝ่ายหนึ่งเห็นว่าเป็นเพียงสิ่งที่ “สมควร” กระทำเท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีอีกฝ่ายหนึ่งที่มีความเห็นว่าเป็นความจำเป็นที่สตรีมุสลิมจะต้องปกคลุมร่างกายอย่างมิดชิด โดยเคร่งครัดที่จำเป็นจะต้องปกปิดแม้กระทั่งใบหน้า จะเหลือไว้เพียงดวงตาทั้งสองข้างเท่านั้น ซึ่งเรียกการแต่งกายนี้ว่า “นุรุดะฮ์” การคลุมหน้า อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้เพียงจะมุ่งศึกษาถึงกรณีของนักศึกษาหญิงมุสลิมที่แต่งกายในความหมายของฮิญาบที่มีการเปิดเผยเฉพาะใบหน้าและฝ่ามือทั้งสองข้าง ซึ่งเป็นขอบัญญัติใช้ศาสนาตามความรู้ ความเข้าใจของบรรดานักศึกษาหญิงมุสลิมเหล่านั้น โดยมุ่งที่จะศึกษาถึงกระบวนการวิธีการมองตนเอง และให้เหตุผลกับตนเองในการแต่งกายแบบฮิญาบ ตลอดจนการศึกษาถึงกระบวนการที่สำคัญจำเป็นที่นักศึกษาหญิงเหล่านี้จะต้องผ่าน ก่อนที่จะส่งผลออกมาในรูปของการยึดถือเอกลักษณ์ของการแต่งกายแบบฮิญาบ มากกว่าที่จะมุ่งพิจารณาถึงฐานะของฮิญาบในศาสนา เนื่องจากยังมีทศนะที่แตกต่างกัน (กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์. 2534 : 90)

2. หน้าที่ความสำคัญของฮิญาบ

ตามทศนะของอิสลามมีกชนส่วนหนึ่งมีความเห็นว่า ฮิญาบเป็นคำสั่งใช้ให้กระทำ เช่นเดียวกับกับคำสั่งใช้ให้กระทำและคำสั่งห้ามไม่ให้กระทำ (วาญิบ) ในเรื่องอื่น ๆ เช่น การสั่งห้ามไม่ให้กินเนื้อสัตว์ที่ตายโดยไม่ได้เชือดหรือตายโดยการเชือดที่ไม่ได้กล่าวพระนามของอัลลอฮ์ (ซ.บ) หรือการห้ามดื่มของมีนเมา และการห้ามไม่ให้กินหมู คือ เป็นขอบัญญัติใช้ที่มุสลิมเพิ่งค้นพบใหม่”ของความเป็นขอบัญญัติใช้นี้ สำหรับหน้าที่ความสำคัญของฮิญาบในทางสังคมนั้น ได้มีการให้ความรู้ความเข้าใจโดยบรรดานักคิดทางศาสนาว่า ฮิญาบ เป็นสิ่งที่ช่วยยกสถานภาพทางสังคมของผู้หญิงให้มีความเท่าเทียมกับผู้ชาย เป็นการช่วยยกสถานะของผู้หญิงที่ถูกยึดถือเป็นเพียงวัตถุทางเพศของผู้ชาย ทั้งนี้เพราะการแต่งกายที่ปกปิดมิดชิดและไม่รัดรูปจะช่วยป้องกันการถูกแสวงประโยชน์ทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ จากผู้ชาย นับตั้งแต่การมองดูส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ทั้งนี้เพราะลักษณะธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์โดยเฉพาะผู้ชายนั้น มีความโน้มเอียงในอันที่จะเกิด

อารมณ์ปรารถนาในเรื่องของผู้หญิงได้โดยง่าย ดังนั้นการแต่งกายในชุดฮิญาบจึงเป็นไปได้เพื่อหลีกเลี่ยงการกระตุ้นความรู้สึกทางเพศโดยไม่จำเป็นของคนในสังคม ซึ่งจะมีส่วนอย่างสำคัญในการช่วยทำนุบำรุงสถานะทางศีลธรรมของสังคมด้วย

หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของฮิญาบ คือ เป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว อันเป็นสถาบันสำคัญพื้นฐานของสังคม ทั้งนี้ฮิญาบมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับประเด็นเกี่ยวกับความถูกต้องต่อเมื่อเป็นความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างหญิงชาย กล่าวคือความสัมพันธ์ที่อยู่ในขอบข่ายของการแต่งงานตามกฎหมายและพิธีการสมรส ซึ่งทั้งสองฝ่ายจะมีภาระและพันธะผูกพันต่อกัน โดยฮิญาบจะเป็นขอบเขตที่สกัดกั้นการขยายตัวของปัญหาการแสวงหาความสำราญต่าง ๆ ทางเพศ และปัญหาการละเมิดทางเพศ นอกจากนี้ฮิญาบยังเป็นสิ่งยับยั้งการครอบงำความคิดที่แสวงประโยชน์จากผู้หญิง ซึ่งเป็นการกดขี่และแสวงหาประโยชน์จากผู้หญิงอย่างลึกซึ้งและรุนแรงดังได้กล่าวมาแล้ว หน้าที่ความสำคัญประการสุดท้ายของฮิญาบ คือ ทำหน้าที่เป็นปัจจัยหนึ่งในการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ที่สร้างครอบครัวของตนเองขึ้นในอนาคต ทั้งนี้เนื่องจากการรับรู้และปฏิบัติตามบรรทัดฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศที่เป็นที่อนุญาตในทัศนะของอิสลามแต่เพียงในขอบเขตของการแต่งงานดังกล่าวของผู้ที่ปฏิบัติตามข้อบัญญัติใช้ให้แต่งกายแบบฮิญาบควบคู่ไปกับการปกป้องความบริสุทธิ์ของตน และการลดสายตา ไม่จ้องมองทางเพศตรงข้าม ซึ่งเป็นข้อบัญญัติใช้ที่ต่อทั้งหญิงและชายนั้น การแต่งงานหรือการมีครอบครัวจะหมายถึงการสิ้นสุดของการคาดหวังรอคอยในเรื่องทางเพศ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน จะช่วยเป็นหลักประกันปกป้องปัญหาความตึงเครียด แยกแยก และหย่าร้างในครอบครัว ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในสังคมที่ให้คุณค่ากับการมีความสัมพันธ์ทางเพศโดยเสรี ที่นอกจากจะมีปัญหาเกี่ยวกับการมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนการแต่งงานหรือวัยเรียน และความเปราะบางของชีวิตครอบครัว และความไม่มั่นคงของความสัมพันธ์ในการแต่งงาน ซึ่งมีผลทำให้เกิดความรู้สึกถึงความเป็นแม่และความรู้สึกที่เฝ้าจางลงของความรักธรรมชาติของแม่ที่มีต่อลูก

ฮิญาบ ความรู้ความเข้าใจของอิสลามมีกชนส่วนใหญ่เป็นข้อบัญญัติใช้ทางศาสนาที่ทำหน้าที่ในการธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของสถาบันพื้นฐานของสังคม และการปกป้องผู้หญิงจากการถูกแสวงหาประโยชน์ในทางเพศ อันเป็นการช่วยยกสถานะภาพของผู้หญิงให้หลุดพ้นจากการยึดถือเป็นเพียงวัตถุทางเพศ และเป็นการช่วยสกัดกั้นหรือป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ทางสังคมที่สาเหตุของปัญหาต่าง ๆ อาทิเช่น ปัญหาลูกนอกสมรส ปัญหาเด็กกำพร้า เพราะถูกทอดทิ้ง ปัญหาความเสื่อมถอยในศีลธรรมทางเพศของสังคม และที่เห็นได้ในปัจจุบัน คือ ปัญหาโรคเอดส์ อันเนื่องมาจากความสำส่อนทางเพศ เป็นต้น

3. สถานภาพของฮิญาบในสังคม

การปรากฏตัวของสตรีมุสลิมในชุดฮิญาบท่ามกลางกระแสของอุดมการณ์บริโภคนิยมที่เน้นความทันสมัย ความงามมีเสน่ห์ดึงดูดใจผู้อื่นของผู้หญิงส่วนใหญ่ในสังคมที่ทำให้เกิดความเคยชินกับการเผยส่วนต่าง ๆ ของร่างกายของคนในสังคมและวัฒนธรรมพุทธ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดนิยมความเป็นไทยที่มีผลต่อสังคมและระบบวิถีคิดของบุคคลในระบบราชการของรัฐที่พยายามทำให้ศาสนาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับรัฐ ในลักษณะของรัฐพุทธสังคมนอกเหนือไปจากความสับสนของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ระหว่างความรุนแรงของอิสลามที่ถูกเสนอโดยสื่อมวลชนต่างๆ ที่เป็นกระแสหลักของสังคมดังกล่าวข้างต้น ได้ร่วมกับการทำให้การรับรู้หรือทัศนคติของบุคคลส่วนใหญ่ในสังคมไทยที่มีต่ออิสลามและมุสลิมเป็นไปในลักษณะที่ไม่ควรเป็นมิตรความเกลียดชังไม่เป็นที่ยอมรับ ความน่ารังเกียจ และสิ่งแปลกประหลาดที่เข้าใจยาก หรือแม้แต่การถูกต่อต้านด้วยความไม่เข้าใจจากสมาชิกในครอบครัวของผู้แต่งชุดฮิญาบเอง ที่มักจะกล่าวหาว่านิยมอิหร่าน ดังจะเห็นได้จากกรณีปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น กรณีที่ครูสตรีมุสลิมในโรงเรียนแห่งหนึ่งที่ได้แต่งฮิญาบไปทำงานหลังการสอนประจำปี ซึ่งได้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ “รบกวนภาวะปกติ” ของโรงเรียน และได้ถูกผู้บริหาร โรงเรียน ไล่ออกในเวลาต่อมา ทัศนคติที่รับรู้ได้ต่อการแต่งฮิญาบในกรณีนี้คือการแต่งชุดฮิญาบเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดโทษต่อส่วนรวมและเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องจำกัด

ปัญหาอีกกรณีหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของความไม่เป็นที่รุนแรงของผู้ร่วมงานที่มีต่อผู้แต่งฮิญาบคือ กรณีที่เภสัชกรชาวมุสลิมผู้หนึ่งได้แต่งชุดฮิญาบไปรายงานตัวเพื่อปฏิบัติราชการที่โรงพยาบาลสุโขทัย-โกสุมพิสัย แต่กลับถูกผู้บริหารระดับสูงของโรงพยาบาลห้ามไม่ให้แต่งชุดฮิญาบมาทำงาน (ทั้งที่กฎหมายการแต่งกายของราชการสตรีรองรับอยู่) และการที่เพื่อนข้าราชการส่วนใหญ่ได้มีปฏิกริยาในทางลบต่อเภสัชกรสตรีมุสลิมผู้นี้ ซึ่งทำให้สตรีผู้นี้ถูกคุกคามจิตใจ และถูกบีบบังคับอย่างมาก จนต้องทำหนังสือร้องเรียนถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขผ่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นมุสลิม จากกรณีตัวอย่างนี้สามารถเห็นได้ชัดเจนว่า การแต่งชุดฮิญาบของมุสลิมเป็นการแต่งกาย หรือ “การกระทำ” ที่ถูกตั้งข้อรังเกียจเหยียดหยาม และไม่ตรงกับยุคสมัยไม่ว่าฮิญาบจะปรากฏขึ้นในจังหวัดชายภาคใต้ที่เป็นประเด็นทางศาสนาแม้จะมีความอ่อนไหวทางการเมืองอย่างสูง หรือในจังหวัดภาคกลางซึ่งเป็นจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพฯ ที่สภาวะของความอ่อนไหวทางการเมืองของประเด็นทางศาสนามีต่ำกว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างมากก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นกับฮิญาบไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะภาคใต้อันนั้น

การที่สตรีมุสลิมได้ตัดสินใจแต่งกายชุดฮิญาบภายใต้บริบทดังกล่าว จึงเป็นการกระทำที่ผ่านการตัดสินใจที่แน่วแน่ในอันที่จะปฏิบัติตามข้อบัญญัติศาสนาตามความรู้ความเข้าใจของพวกตนโดยแท้จริง ในกรณีของสังคมไทย อิทธิพลของความกดดันจากกลุ่มเพื่อนจึงไม่มีบทบาทในการ

ผลักดันให้สตรีมุสลิมหันมาแต่งชุดฮิญาบแต่อย่างใด ฮิญาบเป็นลักษณะปรากฏที่เด่นชัดของกระแสการหวนคืนสู่อิสลามหรือการฟื้นฟูอิสลามของมุสลิมในสังคมไทยอันเป็นการหันกลับมายึดมั่นผูกพัน และปฏิบัติตามหลักการและข้อบังคับใช้ของอิสลามท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมหลักการต่าง ๆ ที่ส่วนใหญ่มิมีเนื้อหาหรือทิศทางที่ขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกับอิสลาม การแต่งกายฮิญาบซึ่งเป็นเรื่องของการแต่งกายที่เป็นกิจกรรมทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเป็นกิจวัตรประจำวันเกี่ยวโยงผูกพันอย่างลึกซึ้งกับเรื่องราวต่าง ๆ ในเชิงอำนาจ การครอบงำทางสังคม และการไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำโดยเปรียบเทียบที่แสดงผ่านร่างกายมนุษย์และการแต่งกายแบบฮิญาบเป็นการแต่งกายอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นอย่างมาก และสะท้อนถึงการลดลงของอิทธิในการครอบงำของวัฒนธรรมกระแสหลักเช่น บริโภคนิยมที่มีต่อผู้คลุมฮิญาบ การลดลงของการถูกเอาเปรียบขูดรีด (Exploit) ผู้หญิงซึ่งเป็นจุดเน้นสำคัญในการดำรงอยู่และแพร่กระจายการครอบงำในระดับหนึ่งอย่างชัดเจน (กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์. 2534 : 94-95)

6. แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา

นักวิชาการ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้มากมายแตกต่างกัน ซึ่งมารายละเอียดดังนี้

6.1 ความหมายของการพัฒนา

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 779) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโตหรือความก้าวหน้า

สุพจน์ ประเสริฐศรี (2547 : ออนไลน์) กล่าวว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ โดยมีเป้าหมายที่จะนำไปสู่ความสุขค่านิยมทางวัฒนธรรมของตนเอง

การพัฒนา หมายถึง ทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้า การพัฒนาประเทศก็ทำให้บ้านเมืองมั่นคงมีความเจริญ ความหมายของการพัฒนาประเทศนี้ก็เท่ากับตั้งใจ ที่จะทำให้ชีวิตของแต่ละคนมีความปลอดภัย มีความเจริญ มีความสุข

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550 : ออนไลน์) ได้ให้ความหมายคำว่าพัฒนาหมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (Planned change)

การพัฒนาหมายถึง ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป เช่น การพัฒนาชุมชนพัฒนาประเทศ คือการทำให้สิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้น สนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้นหรืออาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจ

ไปสู่สภาพที่น่าพอใจการพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่หยุดนิ่งการพัฒนา มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ

การพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือ การทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไปโดยมุ่งหมายว่า ลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า สภาพเก่า แต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวมันเองเพียงแต่ว่าจะมีปัญหามาก หรือปัญหาน้อย ถ้าหากตีความหมายการพัฒนา จะสามารถตีความหมายได้ 2 นัย คือ

1. การพัฒนา ในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึงการทำให้เจริญในด้านวัตถุรูปแบบ และในเชิงปริมาณเช่น ถนนหนทาง ตึกรามบ้านช่อง คัชชีชีวิตทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

2. การพัฒนา ในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกาย และจิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิต และหลักของความถูกต้องพอดีซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุดความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิต โดยไม่เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม

การพัฒนาไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้เพียงชั่วข้ามคืน แต่เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น และคลี่คลายมาเป็นลำดับในช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ มาตรฐานที่เคยใช้เป็นเกณฑ์หรือดัชนีในการอธิบาย หรือตัดสินการพัฒนาในอดีตที่ผ่านมา อาจนำมาใช้ไม่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน มาตรฐานการพัฒนาจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง และที่สำคัญการพัฒนาไม่ใช่สิ่งที่จะลอกเลียน หรือเป็นแบบอย่างสำเร็จรูปเสมอไป อีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีแบบจำลองการพัฒนาแบบใดที่ถือเป็นสากล (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2549 : 9) ซึ่งได้จำแนกความหมายของการพัฒนา ออกเป็น 10 ลักษณะ สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ความหมายจากรูปศัพท์ โดยรูปศัพท์ คำว่า การพัฒนา มาจากคำภาษาอังกฤษ ว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่ละเอียดละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมมากกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ ส่วนความหมายมาจากรูปศัพท์ภาษาไทย หมายถึงการทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดีถ้าเป็นกริยาใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือทำให้เติบโตองงาม ทำให้งองงาม และมากขึ้น เช่น เจริญไม่ตรี

2. ความหมายโดยทั่วไป การพัฒนา หมายถึง การทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่ อย่างเป็นระบบ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ละเอียดละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้นเติบโตขึ้นมีการเปรียบเทียบทางด้านคุณภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงเวลาที่แตกต่างกันกล่าวคือ ถ้าในปัจจุบันสภาพการณ์ของสิ่งนั้นดีกว่าสมบูรณ์กว่า ก็แสดงว่าเป็นการพัฒนา

3. ความหมายทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การเจริญเติบโต โดยมุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น ผลผลิตของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นรายได้เฉลี่ย

ต่อหัวต่อคนของประชากร มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้นซึ่งอาจสรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการทางสังคม ที่ผลผลิตออกมาในรูปแบบซึ่งสามารถวัดได้ด้วยเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นความหมายเชิงปริมาณ คือการเพิ่มขึ้น หรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

4. ความหมายทางการพัฒนาบริหารศาสตร์ นักพัฒนาบริหารศาสตร์ ได้ให้ความหมายการพัฒนา แบ่งเป็น 2 ระดับ คือความหมายอย่างแคบ และความหมายอย่างกว้าง ความหมายอย่างแคบ คือการพัฒนา หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบกระทำการได้ดีขึ้น อันเป็นการเปลี่ยนแปลงคุณภาพเพียงด้านเดียว ส่วนความหมายอย่างกว้าง หมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อม ๆ กัน

5. ความหมายด้านเทคโนโลยี หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบอุตสาหกรรม และการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ด้วยนักวิทยาศาสตร์ และนักประดิษฐ์ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง ประเพณี เป็นสังคมที่ทันสมัย การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

6. ความหมายทางการวางแผน หมายถึง การชักชวน กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการปฏิบัติตามแผน และโครงการอย่างจริงจังเป็นไปตามลำดับขั้นต่อเนื่องเป็นวงจร

7. ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ ในขั้นตอนการปฏิบัติ การพัฒนา หมายถึงการชักชวน หรือการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิบัติตามแผน และโครงการอย่างจริงจังเป็นลำดับขั้นต่อเนื่องกันในลักษณะที่เป็นวงจร ไม่มีการสิ้นสุด

8. ความหมายทางพุทธศาสนา พระราชวรมุนี ได้อธิบายความหมายทางพุทธศาสนาไว้ว่า การพัฒนา มาจากภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือวัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นเรื่องของการขยายเพิ่มพูน ทำให้มากขึ้น ในทางวัตถุ เจริญยังมีความหมายทางศาสนา คือ การตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญเกศา คือ ตัดผม มีความหมายว่า รก เช่น นุสียา โลด วัชฌโน แปลว่า อย่าเป็นคนรกโลกอีกด้วย ดังนั้นการพัฒนา จึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริง ๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลง ไม่ใช่เป็นการพัฒนา แต่เป็นหายนะ

9. ความหมายทางสังคมวิทยา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่าง ยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ การพัฒนาเป็นเป้าหมายกระบวนการ ที่ครอบคลุมทั้งการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อชีวิต และการทำงาน การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองอีกด้วย

10. ความหมายทางด้านการพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายไว้ว่าการพัฒนา หมายถึง การที่คนในชุมชน และสังคมโดยรวม ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตน และร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเอง ชุมชนสังคมดีขึ้น การพัฒนาเป็นเสมือนกลวิธีหรือมรรควิธีทำให้เกิดผลที่ต้องการ คือ คุณภาพชีวิต ชุมชน และสังคมดีขึ้น นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายของการพัฒนา ไว้ใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือ เป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงมนุษย์ และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น แต่นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชนต้องร่วมกันดำเนินการ และได้ผลจากการพัฒนาร่วมกัน

สรุปว่า การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดีขึ้นทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผน โครงการ และดำเนินงาน โดยมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง

6.2 การวางแผนกลยุทธ์ หรือ Strategic Planning

การวางแผนกลยุทธ์นั้นเป็นสิ่งที่ใช้กันแพร่หลายมากในกิจการด้านการทหาร ในด้านการศึกการสงคราม ในด้านการเมืองระหว่างประเทศ และโดยเฉพาะในการบริหาร ในวงการธุรกิจเอกชนนั้น ประสบความสำเร็จสูงมาก ก้าวหน้า และเป็นที่ยกย่องขวัญถึงกันมาก ปัจจุบันนี้การวางแผนแบบแผนกลยุทธ์ได้แพร่หลายเข้ามาในวงงานต่าง ๆ และวงงานของราชการมากขึ้น แต่คำที่นิยมใช้ และที่ได้รับความนิยมรับกัน ในวงราชการส่วนใหญ่ นิยมเรียกว่า แผนยุทธศาสตร์ (สัญญาวิวัฒน์, 2550 : ออนไลน์)

การวางแผนเชิงกลยุทธ์นั้นเป็นการวางแผนที่มีการกำหนดวิสัยทัศน์มีการกำหนดเป้าหมายระยะยาวที่แน่ชัดมีการวิเคราะห์อนาคต มีความสามารถในการปรับตัวสูง สำหรับการทำงานในสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ต้องการระบบการทำงานที่คล่องตัว ต้องการดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูงในการนำสู่เป้าหมายในอนาคตสามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อความอยู่รอด (Survive) และความก้าวหน้า (Growth) ขององค์กร ของหน่วยงาน หรือของธุรกิจของตนในอนาคตการวางแผนกลยุทธ์หรือการวางแผนเชิงกลยุทธ์นี้ มีส่วนเป็นอย่างมากต่อการสร้างความเป็นผู้นำ (Leadership) หรือในการสร้างภาพลักษณ์ (Image) ที่แสดงถึงจุดเด่นของหน่วยงาน ขององค์กรหรือของธุรกิจในการวางแผนกลยุทธ์นั้น จะมีการกำหนดเป้าหมายรวมขององค์กร สำหรับการดำเนินในอนาคตเน้นคุณภาพ เอาความเป็นเลิศมีอัยคำสำคัญที่จะได้พบเห็น ที่มีการกล่าวถึงกันมากในแวดวงการบริหารจัดการ และการวางแผนกลยุทธ์ และที่มักจะได้ยินอยู่เสมอ ๆ เช่น

1. การมองการณ์ไกล มีวิสัยทัศน์
2. คิดกว้าง มองไกล มองไปข้างหน้า

3. วิเคราะห์สิ่งแวดล้อมในอนาคต
 4. รู้จุดแข็ง-จุดอ่อน และสถานการณ์ขององค์กร
 5. รู้จักเลือก แล้วมุ่งความพยายามสู่โอกาสนั้น
 6. สร้างวิสัยทัศน์ สร้างวิชั่น มีวิชั่น
 7. กำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์รวมขององค์กรอย่างชัดเจน
 8. ไม่ติดขัดกับปัญหาเฉพาะหน้าหรือปัญหาในระบบปัจจุบัน
 9. ปรับระบบ และการทำงานปัจจุบันให้รับกับการดำเนินงาน สู่จุดที่ต้องการในอนาคต
- สรุปได้ว่า การวางแผนเชิงกลยุทธ์ คือ การวางแผนไม่ว่าจะเป็นในส่วนของเอกชนหรือในส่วนของรัฐก็ตาม นั้น จะเน้นความสามารถในการคาดคะเนสภาพในอนาคต การคิดไปในอนาคต เพื่อจะได้กำหนดหนทางหรือกลยุทธ์การทำงานในอนาคตของหน่วยงาน สู่จุดหมายที่ต้องการ เพื่อเตรียมเผชิญกับการแข่งขันหรือเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น เน้นถึงความสามารถในการปรับตัวขององค์กร เพื่อนำองค์กรไปสู่จุดหมายที่ต้องการ

6.3 ความสำคัญของการวางแผนกลยุทธ์

การวางแผนกลยุทธ์เป็นการกำหนดรูปแบบการวางแผนการดำเนินงาน โดยมีความสำคัญดังนี้

1. การวางแผนกลยุทธ์เป็นรูปแบบการวางแผนที่ช่วยให้หน่วยงานพัฒนาตนเองได้ทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม เพราะการวางแผนกลยุทธ์ให้ความสำคัญการศึกษาวิเคราะห์บริบท และสภาพแวดล้อมภายนอกหน่วยงานเป็นประเด็นสำคัญ
2. การวางแผนกลยุทธ์เป็นรูปแบบการวางแผนที่ช่วยให้หน่วยงานภาครัฐในทุกระดับ มีความเป็นตัวเอวมมากขึ้น รับผิดชอบต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวของตนเองมากขึ้น ทั้งนี้ เพราะการวางแผนกลยุทธ์เป็นการวางแผนขององค์กร โดยองค์กร และเพื่อองค์กร ไม่ใช่เป็นการวางแผนที่ต้องกระทำตามที่หน่วยเหนือสั่งการ
3. การวางแผนกลยุทธ์ เป็นรูปแบบการวางแผนที่สอดคล้องกับการกระจายอำนาจ ซึ่งเป็นกระแสหลักในการบริหารภาครัฐในปัจจุบัน และสอดคล้องกับที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ได้เตรียมออกระเบียบกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐทุกระดับมีการจัดทำแผนกลยุทธ์ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนางานสู่มิติใหม่ของการปฏิรูประบบราชการ
4. การวางแผนกลยุทธ์เป็นการวางเงื่อนไขหนึ่งของการจัดทำระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (Performance base budgeting) ซึ่งสำนักงานงบประมาณกำหนดให้ส่วนราชการ และหน่วยงานในสังกัด จัดทำก่อนที่จะกระจายอำนาจด้านงบประมาณ โดยการจัดสรรงบประมาณเป็นเงินก้อนลงไปให้หน่วยงาน

5. การวางแผนกลยุทธ์ เป็นการวางแผนที่ให้ความสำคัญต่อการกำหนด “กลยุทธ์” ที่ได้มาจากการคิดวิเคราะห์แบบใหม่ ๆ ที่ไม่ผูกติดอยู่กับปัญหาเก่าในอดีตไม่เอาข้อจำกัดทางด้านทรัพยากร และงบประมาณมาเป็นข้ออ้าง ดังนั้น การวางแผนกลยุทธ์จึงเป็นการวางแผนแบบท้าทายความสามารถ เป็นรูปแบบการวางแผนที่ช่วยให้เกิดการริเริ่มสร้างสรรค์ทางเลือกใหม่ ได้ด้วยตนเอง จึงเป็นการวางแผนพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการวางแผนกลยุทธ์ คือ เป็นการวางแผนเพื่อนำองค์กร ไปสู่สภาพลักษณะใหม่ก้าวสู่วิสัยทัศน์ที่ต้องการในอนาคต การวางแผนกลยุทธ์จึงเป็นการวางแผนในภาพรวมขององค์กรทุกกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นเป็นปัจจัยที่ขึ้นอนาคตขององค์กรนั้น

6.4 โครงสร้างของแผนกลยุทธ์

การจัดทำแผนกลยุทธ์นั้น อาจสรุปเป็นขั้นตอนของการจัดทำแผนกลยุทธ์ในอีกแนวทางหนึ่ง เพื่อช่วยให้ขั้นตอนชัดเจน และเป็นทางเลือกในกระบวนการจัดทำแผน ภายหลังจากที่ได้ทราบถึงแนวคิดพื้นฐานขั้นต้นแล้วได้ว่า การวางแผนกลยุทธ์ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์ภารกิจหรือพันธกิจ (Mission analysis)
2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในอนาคต (Environmental analysis)
3. การวิเคราะห์องค์กร (SWOT หรือ Situation analysis)
4. การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision)
5. การค้นหาอุปสรรค และปัญหาในการดำเนินงาน (Obstacles)
6. การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy decision)
7. การกำหนดนโยบาย (Policy decision)
8. การกำหนดกิจกรรม (Activity) สำคัญตามกลยุทธ์ และนโยบาย
9. การจัดทำเป็นแผนกลยุทธ์ (Strategic planning)

สรุปได้ว่า โครงสร้างของแผนกลยุทธ์ คือ ขั้นตอนของการจัดทำแผนกลยุทธ์ในอีกแนวทางหนึ่ง เพื่อช่วยให้ขั้นตอนชัดเจน และเป็นทางเลือกในกระบวนการจัดทำแผน

6.5 การวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกองค์กร (SWOT)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal environment factor analysis) และภายนอกองค์กร (External environment factor analysis) SWOT เป็นแผนภูมิแสดงการวิเคราะห์สภาพองค์กรเพื่อกำหนดแนวทางการในการจัดทำวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และยุทธศาสตร์ขององค์กร แนวทางในการพัฒนาการศึกษา จะต้องวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ด้วย เรียกว่า SWOT Analysis ซึ่ง ได้แก่

1. จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบ (Strengths)

2. จุดอ่อนหรือข้อเสียเปรียบ (Weaknesses)
3. โอกาสที่จะดำเนินการได้ (Opportunities)
4. อุปสรรค หรือปัจจัยที่คุกคามการดำเนินงานขององค์กร (Threats)

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกองค์กร คือ การวิเคราะห์ SWOT เป็นแผนภูมิแสดงการวิเคราะห์สภาพองค์กรเพื่อกำหนดแนวทางในการจัดทำวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และยุทธศาสตร์ขององค์กรแนวทางการพัฒนาการศึกษา

6.6 วิสัยทัศน์

วิสัยทัศน์ คือ ภาพในอนาคตขององค์กรที่ผู้นำ และสมาชิกทุกคนร่วมกันวาดฝันหรือจินตนาการขึ้น โดยมีพื้นฐานอยู่บนความเป็นจริงในปัจจุบันเชื่อมโยง วัตถุประสงค์ ภารกิจ ค่านิยม และความเชื่อเข้าด้วยกัน พรรณนาให้เห็นทิศทางขององค์กรอย่างชัดเจน มีพลังท้าทาย ทะเยอทะยาน และมีความเป็นไปได้ เน้นถึงความมุ่งมั่นที่จะทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่ หรือดีที่สุดให้กับลูกค้า และสังคมวิสัยทัศน์จะเกี่ยวกับการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดทิศทางธุรกิจ เป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดทางธุรกิจ ซึ่งจะกล่าวถึงอีกครั้งในเรื่องยุทธศาสตร์ขององค์กร

ทำไมองค์กรต้องมีวิสัยทัศน์

1. วิสัยทัศน์สร้างพลังให้กับองค์กร การจะทำให้องค์กรมีการรวมพลังมุ่งไปในทิศทางเดียวกันได้ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ภาวะผู้นำที่จะนำคนทั้งองค์กรได้ และวิสัยทัศน์ของหน่วยงานหรือองค์กร
2. วิสัยทัศน์ทำให้ได้เปรียบในแข่งขันในโลกของการแข่งขันผู้นำที่มีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกลย่อมได้เปรียบเสมอ เพราะสามารถคะเนเหตุการณ์ในอนาคตได้ และวิสัยทัศน์ทำให้เกิดความทะเยอทะยานหาญกล้าที่จะเป็นหนึ่ง
3. วิสัยทัศน์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ลักษณะของวิสัยทัศน์ต้องจูงใจ ระดมความคิด ระดมพลังใจ ปลุกเร้า การเขียนวิสัยทัศน์ต้องสั้น เข้าใจง่าย และให้พลัง วิสัยทัศน์อาจจะเขียนในรูปของร้อยแก้วแบบใดก็ได้ แต่ควรประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ

1. ท่านต้องการทำอะไรให้สำเร็จ (ภารกิจ)
2. ทำไมท่านจึงต้องการทำให้สำเร็จ (วัตถุประสงค์)
3. ท่านคาดหวังผล (Results) เช่นไร

สรุปได้ว่า วิสัยทัศน์ คือ กระบวนการกำหนดวิสัยทัศน์ขึ้นโดยคณะผู้นำขององค์กร ซึ่งกำหนดร่วมกันโดยการประชุมสัมมนา ระดมความคิดเห็นวิสัยทัศน์ ต้องมีความชัดเจน ความยาว

เหมาะสมกับโครงสร้าง ขนาด และลักษณะขององค์กร บอกได้ว่าองค์กรจะเป็นอย่างไร และทำอะไร ในอนาคต รวมทั้งระบุความเชื่อที่เป็นพื้นฐานนำไปสู่วิสัยทัศน์นั้น วิสัยทัศน์ของแต่ละองค์กร ควรมีเอกลักษณ์พิเศษเฉพาะตัว เพื่อจำแนกให้แตกต่างจากองค์กรอื่น ๆ ได้ นอกจากนี้วิสัยทัศน์ของแต่ละหน่วยงานย่อยในองค์กรจะต้องสอดคล้องหรือสนับสนุนวิสัยทัศน์ขององค์กรด้วย

6.7 พันธกิจ

พันธกิจมีคำที่ใช้แทนกันอยู่หลายคำ เช่น ภารกิจ ปณิธาน พันธกิจ คือ จุดมุ่งหมายพื้นฐาน ซึ่งแสดงเหตุผลหรืออธิบายว่าทำไมองค์กรจึงถือกำเนิดขึ้นมาหรือดำรงอยู่เป็นหลักการที่ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และยุทธศาสตร์การวิเคราะห์ภารกิจหรือพันธกิจขององค์กร (Mission analysis) เพื่อตรวจสอบว่า งานหลักขององค์กรที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ยังมีความเป็นอยู่หรือไม่ พันธกิจใดควรยกเลิกเพราะเหตุใด พันธกิจใดควรดำรงอยู่เพราะเหตุใด และพันธกิจใดควรปรับเปลี่ยนใหม่หรือเพิ่มขึ้นใหม่ เพราะเหตุใด บุคลากร ในองค์กรต้องตระหนักว่า ภารกิจใดคือภารกิจหลัก ภารกิจรอง ซึ่งบางหน่วยงานหลงบทบาทหน้าที่ไปทำภารกิจรองแทน ภารกิจหลักก็จะทำให้องค์กรนั้นมีปัญหาในการดำเนินงานได้ คำถามที่ควรใช้สำหรับพันธกิจขององค์กรมีดังนี้

1. เราควรอยู่ในธุรกิจอะไร
2. จุดประสงค์ที่แท้จริงของเราคืออะไร นอกจากการทำกำไรแล้ว องค์กรของเรายังมีจุดมุ่งหมายอะไรอีก
3. เอกลักษณ์หรือจุดเด่นเฉพาะขององค์กรของเราคืออะไร
4. กลุ่มลูกค้าหลักหรือผู้ใช้สินค้ากลุ่มสำคัญคือใครบ้าง
5. ผลิตภัณฑ์หรือบริการตัวเอกของเราในปัจจุบันคืออะไร และในอนาคต ควรเป็นอะไร
6. ส่วนตลาดที่สำคัญทั้งในปัจจุบัน และอนาคตคือส่วนไหนบ้าง
7. ขอบข่ายการจัดจำหน่าย อาณาเขตตลาดกว้าง และครอบคลุมแค่ไหน ใน ปัจจุบัน และในอนาคตจะเปลี่ยนไปอย่างไร
8. ธุรกิจของเราได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรจากที่เคยเป็นมาเมื่อ 3-5 ปีที่ผ่านมา
9. ในอนาคตข้างหน้า 3-5 ปี ธุรกิจของเราจะเปลี่ยนโฉมจากเดิมไปเป็นอะไร อย่างไร
10. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มุ่งหวัง และต้องการมากที่สุดของเราคืออะไร และมีวิธีการวัดผลสำเร็จเหล่านั้นอย่างไร
11. มีประเด็นแง่คิดเกี่ยวกับปรัชญาทางธุรกิจอะไรบ้างที่มีความสำคัญต่ออนาคตขององค์กร เช่น เรื่องภาพพจน์ขององค์กร ความเป็นผู้นำในกลุ่มอุตสาหกรรมเดียวกัน ในบรรดาผู้

ร่วมวิชาชีพหรือชุมชน ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ความสามารถในการคิดค้นพัฒนา ขนาดการ
เสี่ยง คุณภาพ ประสิทธิภาพผลผลิต วิธีการจัดการ ฯลฯ

12. ควรต้องพิจารณาให้น้ำหนักความสำคัญต่อกลุ่มภายนอก เช่น ผู้ถือหุ้น ลูกค้า ชุมชน
กลุ่มพนักงาน และอื่น ๆ ในเรื่องอะไรบ้างหรือไม่

สรุปได้ว่า พันธกิจ คือ จุดมุ่งหมายพื้นฐานซึ่งแสดงเหตุผลหรืออธิบายว่าทำไมองค์กรจึง
ถือกำเนิดขึ้นมาหรือดำรงอยู่เป็นหลักการที่ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมาย
วัตถุประสงค์ และยุทธศาสตร์

6.8 เป้าประสงค์

เป้าประสงค์ คือ สภาพความสำเร็จของการดำเนินงานในขั้นตอนสุดท้ายของแต่ละ
ยุทธศาสตร์ การกำหนดอาจมีช่วงเวลาที่แตกต่างกัน 5 ปี 3 ปี หรือ 10 ปีแล้วแต่กรณี การกำหนด
เป้าประสงค์ในระยะยาว (Long term objective) อาจกำหนดสภาพความสำเร็จของการดำเนินงานที่
ต้องการให้เกิดขึ้นในแต่ละปีได้ หรืออาจเป็นเป้าประสงค์ลักษณะที่เป็นเป้าหมาย (Target)

เป้าประสงค์ขององค์กร หมายถึง การระบุหรือบอกให้ทราบเกี่ยวกับสิ่งที่องค์กรจะทำให้
ได้ หรือสิ่งที่องค์กรต้องการจะเป็นสำหรับระยะเวลาใดเวลาหนึ่งที่อยู่ไกลออกไป เช่น อาจจะเป็น 3
ปีถึง 5 ปีก็ได้ เป้าประสงค์ที่กำหนดขึ้นมานี้ ในทางปฏิบัติควรจะต้องสามารถวัดผลได้ตามสมควร
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป้าประสงค์ระยะสั้น และระยะยาว ซึ่งเป็นเป้าประสงค์จาก การดำเนินงานที่เป็น
ผลงานประจำปี การระบุออกมาเป็นจำนวนตัวเลขที่ชัดเจน และวัดได้ นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่สำคัญ
ยิ่ง ที่จะช่วยให้การวางแผนมีคุณภาพสำหรับที่จะนำมาใช้บริหารงานในทางปฏิบัติซึ่งมีรายละเอียด
ดังนี้

วิธีการกำหนดหรือเลือกเป้าประสงค์ขององค์กรนั้น มักจะทำโดยการประชุมพิจารณากัน
ในคณะกรรมการวางแผน ซึ่งส่วนมากมักจะดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การร่วมพิจารณาถึงปัจจัยทางกลยุทธ์ทั้งหลาย ที่จะมีผลกระทบเกี่ยวข้องกับ และ
สัมพันธ์กับการพิจารณาเป้าประสงค์ระยะยาว ทั้งนี้โดยพยายามคัดเลือกจัดลำดับปัจจัยทางกลยุทธ์
ที่มีความสำคัญมากเป็นพิเศษจำนวนหนึ่ง โดยพิจารณาจากปัจจัยที่มีความสำคัญมากเป็นพิเศษ และ
สำคัญรองลงมาเป็นลำดับ

2. พิจารณาลึกลงไปในแต่ละปัจจัยทางกลยุทธ์เพื่อให้เห็นชัดว่าปัจจัยกลยุทธ์อันใดที่จะ
สามารถส่งผลกระทบหรือส่งผลต่อองค์กร ให้สามารถเคลื่อนตัวเข้าไปสู่จุดมุ่งหมาย และสนับสนุน
ต่อกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ ผลกระทบหรือผลสำเร็จต่าง ๆ เหล่านี้ ควรจะต้องมีลักษณะขอบเขตกว้าง
และมองเห็นได้ค่อนข้างชัด

3. พิจารณาคัดเลือก และลงมติเห็นชอบร่วมกันเกี่ยวกับเป้าประสงค์ระยะยาวที่ต้องกำหนดขึ้น ทั้งนี้วิธีการอาจกระทำโดยการเขียนลงไปแบบฟอร์ม ซึ่งอาจมีข้อความว่า “เพื่อให้ได้ผล (หรือบรรลุผล) ในผลสำเร็จภายในปีใด”

ในการจัดทำเป้าประสงค์นี้ บางครั้งเป้าประสงค์ที่คัดเลือกมาอาจมีจำนวนค่อนข้างมาก และแต่ละข้อต่างก็มีความสำคัญต่ออนาคตขององค์กรทั้งสิ้น ในกรณีเช่นนี้ การพิจารณาคัดออก ควรต้องมีการยึดถือตามแนวทางดังนี้ คือ เป้าประสงค์ที่มีความสำคัญจริงๆ ควรจะมีจำนวนน้อย เหลือเฉพาะที่มีความสำคัญมากจริงๆ และควรเป็นเป้าประสงค์ที่มีคุณค่ามากที่สุดต่อการสนับสนุนองค์กรให้บรรลุผลในจุดมุ่งหมาย และกลยุทธ์ที่ตั้งไว้มากที่สุด เป้าประสงค์ ที่จะตกลงยอมรับกันนี้ ควรได้มาจากการลงมติโดยทุกฝ่ายเห็นชอบตรงกัน เป็นสิ่งที่องค์กรต้องการจะเป็นหรือต้องการที่จะทำให้ได้ผลในอนาคต

คุณลักษณะของเป้าประสงค์ระยะยาวที่ดี มักจะกระทำโดยการเริ่มต้นด้วยการร่างข้อความขึ้นมาก่อนว่าต้องการจะให้ได้อะไร หรือต้องการจะเป็นอะไร มากกว่าที่จะมาจากการคิดอย่างรอบคอบ และมั่นใจว่าจะเป็สิ่งที่สามารถจะทำให้สำเร็จลงได้จริงตามที่คาดคิด ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ผู้บริหารทุกคนจะต้องมีการตรวจสอบข้อความแต่ละขั้นหรือทั้งหมดตามเกณฑ์ต่างๆ ดังนี้ คือ

1. ต้องสามารถวัดได้หรือตรวจนับได้ ความหมายก็คือ เป้าประสงค์จะต้องเป็นสิ่งที่เมื่อมีการปฏิบัติหรือทำไปแล้ว ท่านหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลายสามารถวัดหรือตรวจสอบได้ ตัวอย่างเช่น ข้อความเป้าประสงค์ที่ว่า “เป็นผู้นำในการตอบสนองตลาด” ก็ย่อมต้องวัดได้ด้วย “ส่วนแบ่งตลาด (Market share)” หรือเกณฑ์การวัดอย่างใดอย่างหนึ่งที่คล้ายกัน พร้อมกันนั้นก็จะต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับภาวะการแข่งขันให้สามารถพิจารณาประกอบควบคู่พร้อมกันไปได้ด้วย

2. การพิจารณาถึงความเป็นไปได้หรือโอกาสที่จะทำให้สำเร็จผลได้ คือ การต้องพยายามหลีกเลี่ยงมิให้เป้าประสงค์กลายเป็นสิ่งที่สุดเอื้อมหรือเป็นไปไม่ได้นั่นเอง การพิจารณาจึงต้องดูให้เห็นชัดว่าความพยายามหรือการทุ่มเทที่สำคัญมีอะไรบ้างหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีความหมาย ความสำคัญมาก ๆ ในการทำให้บรรลุเป้าประสงค์ได้นั้นมีอะไรบ้าง และสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีโอกาสจะเป็นไปได้เพียงใด

3. การต้องมีความคล่องตัวหรือปรับตัวได้ ความจำเป็นในข้อนี้ก็เพราะสาเหตุสืบเนื่องจากเหตุผลที่ว่า ในการกำหนดเป้าประสงค์นั้นมีปัจจัยหลายประการที่มีความไม่แน่นอน โดยอาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดังนั้น เป้าประสงค์ที่กำหนดไว้จึงต้องมีความคล่องตัวพอที่จะสามารถปรับตามทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งต้องสอดคล้องเข้ากันได้กับโอกาสใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น

การต้องให้ความสอดคล้องเข้ากันได้กับแผนงานอื่น ๆ นั่นคือ การพิจารณาว่า เป้าประสงค์ที่กำหนดไว้นั้นจะมีส่วนช่วยนำให้ท่านเข้าไปสู่สถานะที่ตั้ง ตามที่ได้มีการระบุหรือ กำหนดเอาไว้ในขณะกำหนดจุดมุ่งหมาย การวิเคราะห์ทางกลยุทธ์ และกลยุทธ์ที่ได้จัดทำไว้แล้ว หรือเปล่า

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับสมมติฐานในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ในทางปฏิบัติที่เป็นจริงนั้นในการวางแผนเชิงกลยุทธ์มักจะต้องมีการกำหนดข้อสมมติฐานขึ้นมา เพื่อใช้ประกอบในการวางแผนเสมอ แต่อย่างไรก็ตาม การตั้งข้อสมมติฐานขึ้นมาใช้นั้นนับว่าเป็นสิ่งจำเป็น และเหมาะสมที่จะต้องกระทำควบคู่กันกับการกำหนดเป้าประสงค์ระยะยาวที่คาบเกี่ยวกับระยะเวลาที่ยาวนานออกไป ซึ่งไม่อาจพิจารณาวิเคราะห์หรือคาดคะเนสิ่งต่าง ๆ ได้ชัดเจนนัก โดยเหตุผลความจำเป็นดังกล่าวนี้เอง จึงทำให้เป้าประสงค์ทั้งหลายต่างมีพื้นฐานผูกติดอยู่กับข้อสมมติฐานต่าง ๆ ที่องค์กรจะไม่สามารถมีอำนาจเหนือหรือควบคุมได้แต่ประการใด

สรุปได้ว่า เป้าประสงค์ คือ การกำหนดสภาพความสำเร็จของการดำเนินงานในขั้นตอนสุดท้ายของแต่ละยุทธศาสตร์ ตามที่กำหนดขึ้นภายใต้ ข้อสมมติฐานดังกล่าว การวางแผนที่ถูกต่อนั้นก็ควรจะได้ครอบคลุมถึงส่วนของการกำหนด ข้อสมมติฐานดังกล่าวไว้ ให้เป็นส่วนหนึ่งของเป้าประสงค์ที่กำหนดขึ้นนั้นด้วย เพื่อว่าต่อมาภายหลัง ถ้าหากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ผิดไปจากข้อสมมติฐานที่กำหนดเอาไว้ ดังนี้ การทบทวนเป้าประสงค์ก็จะต้องกระทำพร้อมกับการวิเคราะห์ ทบทวน ภายใต้ข้อมูลใหม่ ๆ ที่ได้รับมาในภายหลัง กล่าวโดยสรุป หลักในการกำหนดเป้าประสงค์ ในด้านการจัดการศึกษา ควรยึดหลักดังนี้ 1) ระยะเวลาที่ต้องการให้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน 2) ไม่ควรมีจำนวนมาก/มีความเป็นไปได้ 3) กำหนดเป้าหมายแต่ละเรื่องต้องชัดเจน และ 4) การกำหนดเป้าหมายที่ดีต้องครอบคลุมทุกองค์ประกอบ

6.9 กลยุทธ์

หมายถึง การตัดสินใจที่สัมพันธ์กับการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เป็นการตัดสินใจบนฐานของสมมติฐานการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในอนาคต คำว่า “กลยุทธ์ (Strategic)” ในองค์ประกอบแรกจึงหมายถึงความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อธุรกิจในเชิงของโอกาส (Opportunities) และภัยอันตราย (Threat) นั่นเอง

องค์ประกอบอีกประการหนึ่งของแนวคิดว่าด้วย “กลยุทธ์ (Strategic)” ก็คือ ความสัมพันธ์การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายในบริษัทหรือในธุรกิจ เป็นการวิเคราะห์องค์กรในด้าน โครงสร้าง ระบบบุคลากร ระบบการเงิน และอื่น ๆ เพื่อที่จะหาจุดอ่อน (Weakness) และจุดแข็ง (Strength) ของธุรกิจ ธุรกิจที่มีจุดแข็ง และอยู่ในส่วนที่จะได้ประโยชน์จาก

การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมก็จะดำเนินนโยบายเชิงรุก และรักษาจุดแข็งเอาไว้ ในกรณีที่มีจุดอ่อนก็อาจต้องดำเนินนโยบายปรับจุดอ่อนหรือแก้จุดอ่อนให้เป็นจุดแข็ง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก ในกรณีที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงจุดอ่อนได้ก็ต้องดำเนินนโยบายไปสู่ธุรกิจที่สามารถแข่งได้แทนการคงไว้ในธุรกิจเดิมอาจกล่าวได้ว่า เมื่อพูดถึงความหมายของ “กลยุทธ์” นั้น จะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อพิจารณาหาโอกาส และภัยอันตรายต่อธุรกิจ ตลอดจนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเพื่อหาจุดอ่อนจุดแข็ง

สรุปได้ว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic management) คือ เป็นการบริหารอย่างมีระบบ เป็นการบริหารที่ต้องอาศัยวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร เป็นการบริหารอย่างมีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน และมีการวิเคราะห์อย่างมีหลักเกณฑ์ สำหรับรายละเอียด และกลไกของส่วนประกอบแต่ละส่วน

6.10 วิธีการจัดทำแผนกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพมีดังต่อไปนี้

การจัดทำแผนกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพจะสามารถทำได้โดยวิธีการจัดประชุมคณะกรรมการวางแผนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร ทั้งนี้โดยต้องให้เป็นการประชุมที่มีจำนวนครั้งมากพอ และลักษณะการประชุมจะต้องเปิดกว้างโดยมีการขยายขอบเขตทั่วถึงทุกจุดงานที่มีความสำคัญ พร้อมกับต้องเป็นการประชุมที่มีคุณภาพ ที่ผู้บริหารทุกคนต่างก็ทุ่มเทเอาใจใส่ในผลสำเร็จต่าง ๆ ที่จะทำได้ด้วย ในการจัดประชุมวางแผนนี้ จะมีการจัดการประชุมเพื่อพิจารณาส่วนประกอบของการวางแผนแต่ละส่วนหรือหลายส่วนรวมกันได้ ทั้งนี้สำหรับจำนวนครั้งของการประชุมจะมีมากครั้งเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความยากง่ายของแผนงานที่ต้องพิจารณา การให้ความสำคัญต่อการประชุมวางแผนในกระบวนการวางแผนนี้ นับว่ามีความสำคัญต่อความสำเร็จของการวางแผนได้ไม่แพ้เนื้อหาของตัวแผนกลยุทธ์ที่จัดทำขึ้นมา เพราะการร่วมกันคิด การร่วมปรึกษากัน ตลอดจนการโต้แย้งเหตุผลกัน และการปรับแก้ไขบางอย่าง รวมทั้งการหาข้อสรุปที่ต้องกระทำภายในกระบวนการวางแผน หากทำได้ดีแล้ว คุณค่าของแผนงานก็จะมีมากขึ้นได้ แต่อย่างไรก็ตาม เนื้อหาของแผนกลยุทธ์ที่จัดทำขึ้นมาก็มีความสำคัญในตัวของมันเอง ซึ่งควรจะต้องจัดทำขึ้นมาอย่างเหมาะสม และเป็นระเบียบครบครันตามกรอบของการวางแผนทางกลยุทธ์ที่กล่าว

6.11 การพัฒนาองค์การเพื่อนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติมีดังนี้

การมีแผนยุทธศาสตร์ที่วางไว้อย่างงดงามก็มีได้เป็นหลักประกันว่าองค์การนั้นจะก้าวไปสู่ความสำเร็จได้ หากองค์การนั้นไม่สามารถที่นำกลยุทธ์ที่วางไว้ไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จเป็นรูปธรรม และบ่อยครั้งที่พบว่าแผนยุทธศาสตร์ ที่ถูกกำหนดมาอย่างดีต้องประสบกับความล้มเหลว เพราะองค์การไม่สามารถที่จะปรับเปลี่ยนพัฒนาส่วนต่าง ๆ ของตัวเองเพื่อที่จะนำกลยุทธ์นั้นไปปฏิบัติให้เกิดผลได้ ซึ่งนอกจากจะทำให้แผนยุทธศาสตร์ ได้ลงทุนลงแรง ต้องสูญเปล่าแล้วก็ยังทำ

ให้ศรัทธาของคนในองค์กรที่มีกระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ ต้องเสื่อมลงไปด้วยดังนั้นแผนยุทธศาสตร์ที่ดีจึงควบคู่กับการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพด้วย

สรุปได้ว่า การวางแผนกลยุทธ์ คือ เป็นการนำเสนอแนวคิดเพื่อเป็นข้อพิจารณาในการพัฒนาองค์กร เพื่อการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงเปลี่ยน ส่วนสำคัญขององค์กรเพื่อให้สามารถปรับขีดความสามารถขององค์กรให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ได้วางไว้ในแผนยุทธศาสตร์

7. บริบทมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาและชุมชนมุสลิม

สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ปัจจุบันตั้งอยู่ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พื้นที่ตั้งของสถาบันราชภัฏฯ เดิมในสมัยอยุธยา เรียกว่า ย่านป่าตอง ย่านป่าตองนี้ ตั้งอยู่ริมสองฟากของถนนป่าตอง ซึ่งเป็นถนนหลวง ตั้งอยู่กลางพระนครในแนวเหนือ – ใต้ ในคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม ได้กล่าวถึงถนนหลวง ชื่อ มหารัฐยา ตั้งอยู่กลางพระนคร กว้าง 6 วา ฟูด้วยศิลาแลง สำหรับมีการใหญ่ ใช้ตั้งขบวนแห่พยุหยาตรา และกระบวนช้าง ม้าพระที่นั่ง แห่พระกฐินหลวงเป็นการแห่ด้วยช้าง แห่ด้วยราชยานคานหาม แห่นาคหลวง แห่พระบรมศพ และพระศพต่างๆ ตั้งต้นกระบวนแต่ประตูไชยทิศใต้ของพระนคร และได้กล่าวถึงถนนป่าตองว่า ค่ายพบบ้านหล่อ (ด่านตรวจ) ตั้งหัวถนนป่าตองตรงจวนเจ้าพระยาพระคลัง ตั้งท้ายถนนป่าตองตรงท่าฉางประตูไชย ถนนป่าตองจึงคือถนนมหารัฐยา ช่วงตั้งแต่หอกลองมาทางใต้ถึงประตูชัย ฟูด้วยศิลาแลง กว้างประมาณ 12 เมตร เป็นถนนสายหลักประวัติศาสตร์ของเมือง ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ใช้เป็นเส้นทางรับราชทูตฝรั่งเศส เมื่อครั้งที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ส่งราชทูต เซอวาเลีย เดอ โชมอง ถือพระราชสาส์นมาเจริญสัมพันธไมตรี และคงใช้เป็นที่พักพลทัพเรือ ซึ่งแม่ทัพจะยกไปต่อสู้ศึกด้วย ถนนป่าตอง สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มอบให้กรมโยธาเทศบาลซ่อมถนนสายนี้ และเปลี่ยนชื่อเป็น “ถนนศรีสรรเพชญ์”

สำหรับย่านป่าตอง ในกฎมนเฑียรบาล ได้แบ่งแขวงในกำแพงพระนครออกเป็น 4 แขวง โดยถือเอาตะแลงแกงเป็นจุดศูนย์กลาง มีแขวงธรรมเนียมบาล ตั้งแต่หอกลองถึงเจ้าไสยและตลาดยอด แขวงขุนโลกบาล ตั้งแต่หอกลองถึงป่ามะพร้าว ทำชีถึงบางเอียน แขวงขุนนรบาล ตั้งแต่หอกลองถึงบางเอียน มาถึงจวนวัง และแขวงขุนธราบาล ตั้งแต่หอกลองถึงประตูชัยและเจ้าไสย สำหรับแขวงขุนธราบาลนี้ ครอบคลุมย่านป่าตองด้วย จึงทำให้เป็นแขวงสำคัญ ดังปรากฏหลักฐานในธรรมเนียมราชสำนักในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศว่า เวลาที่พระองค์มิได้ประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ให้แขวงนี้อยู่ในความดูแลของขุนโกษาธิศ – หากขุนราชเศรษฐี ปลัดกรมท่าขวา เพราะเป็นย่านชุมชนแออัด มีพ่อค้าแขกตั้งบ้านเรือนอยู่มาก และเป็นย่านเศรษฐกิจการค้าที่สำคัญของอยุธยา เป็น

ที่ตั้งของพระคลังสินค้า มีหน้าที่เก็บรักษาถ้วยอากร ผูกขาดการค้ากับต่างประเทศ และเป็นที่อยู่อาศัยของพวกกรมท่าขวา ซึ่งมีจุฬาราชมนตรีเป็นผู้ดูแล ย่านป่าตองจึงเป็นที่ตั้งของชุมชนแขกมุสลิมที่สำคัญ ในบริเวณที่เรียกว่า บ้านท่ากายี ซึ่งเป็นท่าใหญ่สำหรับขนถ่ายสินค้าของพวกมุสลิมที่เข้ามาค้าขายในกรุงศรีอยุธยา โดยหลักฐานที่ปรากฏในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา ในอดีตจะมีโลกแขกและในบริเวณสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จะมีกูโบของท่านเอกอหมัด ปฐมจุฬาราชมนตรี ซึ่งค้นพบโดยพระยาโบราณราชธานินทร์ และสองพื้นที่คือ บริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา และบริเวณสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ตามแผนที่กรุงเทพมหานครวัดของพระยาโบราณราชธานินทร์ จะถูกเรียกว่าทุ่งแขก และในอดีตประมาณ 40 – 50 ปีที่ผ่านมาบริเวณสองพื้นที่นี้ยังมีชุมชนมุสลิมอาศัยอยู่ ปัจจุบันพื้นที่บริเวณหลังสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ถึงบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นที่ขานกำแพงเมืองยังมีชุมชนมุสลิมอาศัยอยู่ ซึ่งจากการสอบถามถึงที่มาสืบไม่ได้ว่าตั้งถิ่นฐานกันมาตั้งแต่เมื่อใด ทราบแต่เพียงว่าอาศัยกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ จึงอาจเป็นไปได้ว่า ชุมชนมุสลิมตั้งถิ่นฐานอยู่ในย่านป่าตองแถบบ้านท่ากายี ปัจจุบัน คงอยู่อาศัยสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา โดยมีบรรพบุรุษรุ่นที่หนึ่ง ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณนี้คือ เอกอหมัด และมะหะหมัดสะอิด สองพี่น้องชาวเปอร์เซีย ซึ่งเดินทางเข้ามาตั้งห้างค้าขายอยู่ในกรุงศรีอยุธยา บริเวณบ้านท่ากายี โดยสันนิษฐานว่า แขกสองพี่น้องคงเดินทางเข้ามาในปลายแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ต่อมาในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เอกอหมัดผู้พี่ก็เข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณเป็นจุฬาราชมนตรี ดูแลกรมท่าขวา นับเป็นจุฬาราชมนตรีคนแรกของสยาม ต่อมาเมื่อพระคลังเสนาบดีกรมท่าถึงแก่กรรม สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนตำแหน่งเอกอหมัด ผู้มีความดีความชอบในการช่วยปราบปรามญี่ปุ่นที่ก่อการจลาจล เป็นสมุหนายก ถือศักดิ์นา 10,000 ไร่ และเมื่อออกญาคลาโหมสุริยวงศ์ปราบดาภิเษกเป็นสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนตำแหน่งเอกอหมัดสมุหนายก ซึ่งชรามากแล้ว เป็นออกญาบวรราชนายก เอกอัครมหาเสนาบดี ปัจจุบันกูโบของท่านเอกอหมัดอยู่ในบริเวณสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสันนิษฐานว่าบริเวณสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เป็นทั้งที่อยู่อาศัย สุเหร่า และกูโบร์ ของเอกอหมัด ปฐมจุฬาราชมนตรีคนแรกของไทย

ดังนั้น ย่านป่าตอง ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จึงเป็นทั้งที่อยู่อาศัยของชุมชนมุสลิม และชุมชนพุทธ โดยชุมชนมุสลิมตั้งถิ่นฐานอยู่แถบบ้านท่ากายี ได้วัดสวนหลวงค้ำจามมาทางริมแม่น้ำเจ้าพระยา เยื้องปากคลองคูจาม เป็นชุมชนมุสลิมที่เข้ามาค้าขายในกรุงศรีอยุธยาตั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว ส่วนชุมชนพุทธตั้งถิ่นฐานอยู่โดยรอบชุมชนแขก ดังจะสังเกตจากวัดพุทธจะกระจายอยู่โดยรอบทุ่งแขก โดยเฉพาะบริเวณริมถนน ริมคลอง เช่น ริมถนนมหาสุริยาหรือ

ถนนป่าตอง และริมคลองตะไกรน้อย จะมีวัดสำคัญตั้งอยู่ เช่น วัดบรมพุทธราม วัดสิงหาราม วัดสวนหลวงค้างคาว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบริเวณย่านป่าตอง ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา นอกจากจะมีชุมชนมุสลิมตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่แล้ว ยังมีชุมชนพุทธตั้งกระจายอยู่โดยรอบด้วย สำหรับประวัติการอยู่อาศัยของชุมชนพุทธที่สำคัญในบริเวณย่านป่าตองนี้เคยเป็นนิवासถานของสมเด็จพระเพทราชา (พ.ศ. 2231 – 2245) กษัตริย์กรุงศรีอยุธยา องค์ที่ 28 ปฐมวงศ์ บ้านพลูหลวง (ธนู บุญญานุวัตร และคณะ. 2548 : ออนไลน์)

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เรวัตี สหัชปรีชา (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องทัศนคติของสตรีมุสลิมในการแต่งกายแบบฮิญาบในสังคมเมือง และปัจจัยเกี่ยวกับผลกระทบด้านความปลอดภัยของชุดแต่งกายแบบฮิญาบในการปฏิบัติงานมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงทัศนคติของสตรีมุสลิมที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า พบว่าปัจจุบันสตรีมุสลิมส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี การปฏิบัติงานหรือการเข้าร่วมกิจกรรม หรือศาสนพิธีในงานต่างๆ จะมีอยู่เป็นประจำ สม่่าเสมอ และมีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับการแต่งกายตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ตัวแปรสถานภาพในการนับถือศาสนาอิสลาม การศึกษาศาสนาอิสลามอย่างเป็นทางการ ระยะเวลาในการศึกษาศาสนาอิสลาม การเคยนับถือศาสนาอื่นมาก่อนของบิดา การเคยนับถือศาสนาอื่นมาก่อนของสามี การอาศัยอยู่ในชุมชนที่มีมุสลิมมากกว่าศาสนาอื่น ระยะทางระหว่างบ้านถึงมัสยิด มีผลต่อทัศนคติในการแต่งกายตามบทบัญญัติทางศาสนาซึ่งปัจจัยดังกล่าวน่าจะมาจากพื้นฐานของการศึกษาทางด้านภาคบังคับของศาสนาที่กำหนดไว้ในคัมภีร์อัล-กุรอาน และแบบฉบับที่ดีของท่านศาสดามูฮัมมัด (ซ.ล) ส่วนทางด้านทัศนคติที่เป็นเชิงลบนั้น ถ้าวิเคราะห์ในรายละเอียดแล้วจะเห็นว่าจะมาจากกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาภาคบังคับทางศาสนาไม่มากนัก หรือไม่ได้รับการศึกษาทางศาสนาเลย

กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์ (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนาและสร้างเอกลักษณ์การแต่งกายแบบฮิญาบของนักศึกษาสตรีมุสลิมในมหาวิทยาลัยส่วนกลางเป็นการศึกษาถึงมูลเหตุจูงใจในการหันมาแต่งกายแบบฮิญาบ กระบวนการคิด การมอง ประเมิน หรือบ่งระบุตนเองของนักศึกษาสตรีมุสลิม เหล่านี้ผ่านการให้คำนิยามความหมายต่อฮิญาบ ตลอดจนกระบวนการพัฒนาและสร้างเอกลักษณ์การแต่งกายแบบฮิญาบของนักศึกษาสตรีมุสลิมเหล่านี้ เพื่อทำความเข้าใจในระดับลึกต่อปรากฏการณ์ฮิญาบที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในช่วงระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมา ซึ่งแม้ว่าสังคมไทยจะมีความเข้าใจ หรือคุ้นเคยต่อฮิญาบมากขึ้นบ้างก็ตาม แต่ก็ยังขาดการทำความเข้าใจปรากฏการณ์นี้ในระดับลึก และจากแง่มุมของผู้สวมใส่ฮิญาบ หรืออีกนัยหนึ่งก็จาก

แง่มุมของศาสนาวัฒนธรรมอิสลามเอง ผลการศึกษาพบว่า มีกระบวนการสำคัญๆ ที่นำไปสู่การยึดมั่นผูกพันในเอกลักษณ์อิสลามดังนี้คือ 1) การอบรมขัดเกลาและซึมซับเนื้อหาหลักการพื้นฐานทางศาสนา 2) การกระตุ้นหรือการอบรมความรู้ทางศาสนาเพิ่มเติมที่มีผลทำให้เกิดการตัดสินใจ เปลี่ยนมาแต่งกายในชุดอิสลาม และ 3) การชำระรักษาและยึดมั่นผูกพันต่อเอกลักษณ์การแต่งกายแบบอิสลาม ในกระบวนการเหล่านี้ สถาบันครอบครัว โดยเฉพาะพ่อแม่ และกลุ่มเพื่อนจะมีบทบาทอย่างสำคัญ ในการถ่ายทอดอบรมบ่มเพาะชุดของนักศึกษา ค่านิยม มาตรฐานกฎเกณฑ์ชุดต่างๆ ให้กับตัวอย่าง ซึ่งในเบื้องต้นบรรดาตัวอย่างเหล่านี้จะยังไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนใดๆ เกี่ยวกับอิสลาม ยังไม่ได้ตระหนักรับรู้ว่าการแต่งกายเป็นประเด็นหรือมีนัยในทางศาสนา และตัวอย่างส่วนใหญ่ในการศึกษานี้ได้ให้นิยามความหมายต่ออิสลามในลักษณะหรือทิศทางเดียวกันกับผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมที่มองว่าอิสลามเป็นการแต่งกายที่ให้ความรู้สึกแปลกแยก ลึกลับ ไม่น่าฟัง ประสงค์ แม้ว่าจะมีระดับของการต่อต้านดำเนินในระดับที่ต่ำกว่าคนส่วนใหญ่ในสังคม แต่เมื่อบรรดาตัวอย่างได้รับความรู้ ความเข้าใจเนื้อหาเรื่องราวต่างๆ ทางศาสนา รวมทั้งเรื่องราวที่เกี่ยวกับอิสลามในรูปแบบต่างๆ บุคคลได้เปลี่ยนแปลงการให้ความหมาย ค่านิยมที่มีอยู่เดิมที่เป็นความหมายเชิงลบไปเป็นความหมายในเชิงบวกบนพื้นฐานของการได้รับความเข้าใจ (Orientation) ของความศรัทธาในศาสนาและบุคคลได้ผูกพันตนเองเข้ากับความที่ตนได้ให้กับอิสลาม และตัวอย่างส่วนใหญ่แสดงออกถึงความยึดมั่นต่ออิสลามในสถานการณ์ที่สั่นคลอนความมั่นคงของการแต่งกายอิสลามด้วยชุดของความคิด เหตุผลที่แสดงให้เห็นถึงความยึดมั่นศรัทธาต่อพระเจ้าอย่างชัดเจน ภายใต้เงื่อนไขความกดดันทางสังคมในบริบทของสังคมใหญ่

สินนภา ภู่อ่าง (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการเปิดรับข่าวสาร ทศนคติและการแต่งกายตามแฟชั่นของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสาร ทศนคติและการแต่งกายตามแฟชั่นของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้มีจำนวน 400 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย T-test การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ค่าประสิทธิ์สหสัมพันธ์ แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ซึ่งประมวลผลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS for Windows ผลการศึกษาพบว่า 1) ผู้ที่มีเพศ อายุ การศึกษา และรายได้เท่ากัน มีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการแต่งกายแตกต่างกัน 2) การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการแต่งกาย มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทศนคติเกี่ยวกับแฟชั่นการแต่งกาย 3) การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับแฟชั่นการแต่งกาย มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการแต่งกายตามแฟชั่น 4) ทศนคติเกี่ยวกับแฟชั่น มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการแต่งกายตามแฟชั่น 5) ตัวแปรที่สามารถอธิบายการแต่งกายตามแฟชั่นได้ดีที่สุด คือ ทศนคติ

อาคม สวัสดิ์มงคล (2546 : บทคัดย่อ) เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการแต่งกายของนักศึกษา
 วิทยาลัยศึกษา สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ปัจจัยที่มีผลต่อการแต่ง
 กายของนักศึกษา 2) พฤติกรรมและในการแต่งกายและวินัยของนักศึกษา 3) แนวทางการแก้ไข
 ปัญหาการแต่งกายและวินัยของนักศึกษา วิธีการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร
 (Documentary research) ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความวิชาการ เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อ
 การวิจัย นอกจากนี้ยังประกอบด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม การศึกษา
 สังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้ได้
 ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การวิจัยที่ใช้แบบสอบถามนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ที่มีจำนวน
 รวมทั้งสิ้น 13,294 คน แยกเป็นนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ จำนวน 5,346 คน นักศึกษาโครงการขยายโอกาส
 ทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา จำนวน 7,948 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยใช้การสุ่มตัวอย่าง แบบ
 ใช้ช่วงชั้น เป็นนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์จำนวน 300 คน นักศึกษาโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา
 ระดับอุดมศึกษาจำนวน 300 คน รวมเป็นนักศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 600 คน ผลการวิจัยพบว่า
 นักศึกษา เพื่อนักศึกษา ผู้ปกครอง อาจารย์ผู้สอน อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ในคณะที่สังกัด
 ผู้บริหาร/สถาบัน สังคม/สภาพแวดล้อม สื่อมวลชน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการแต่งกายของนักศึกษา
 สำหรับพฤติกรรมแต่งกายของนักศึกษา ส่วนใหญ่แต่งกายถูกต้องเรียบร้อยตามระเบียบสถาบัน
 แต่ก็มีนักศึกษบางส่วนที่มีจำนวนค่อนข้างมากแต่งกายผิดระเบียบสถาบัน ส่วนพฤติกรรมด้านวินัย
 ของนักศึกษามีปัญหาค่อนข้างน้อย แต่ก็มีนักศึกษบางส่วนที่มีจำนวนมากพอสมควรมีพฤติกรรมที่
 ไม่ค่อยเหมาะสม สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาการแต่งกายและวินัยของนักศึกษาทุกฝ่าย
 จะต้องร่วมมือกัน ตั้งแต่ตัวนักศึกษาต้องรู้จักตนเองและปรับปรุงตนเอง อาจารย์ผู้สอน อาจารย์ที่
 ปรึกษา เพื่อนักศึกษา รวมทั้งประชาคมจังหวัดอุบลราชธานีกลุ่มต่างๆ จะต้องช่วยกันแก้ไขปัญหา
 โดยจะต้องมีจิตสำนึกต่อชุมชน สังคม มีการกำหนดนโยบายและมาตรการที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม
 กำหนดผู้ที่รับผิดชอบ มอบหมายอำนาจหน้าที่ในการแก้ไขปัญหา สนับสนุนงบประมาณตาม
 สมควร บริหารจัดการโดยมุ่งเน้นผลงานเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการ
 แก้ปัญหา มีการประเมินผลเป็นระยะๆ และนำผลการประเมินที่ได้มาปรับปรุงการทำงานให้ดียิ่งขึ้น
 ต่อไป